

Poesis

internationa

33

Director-fondator:
DUMITRU PĂCURARU

Le grand professeur:
ION MUREȘAN

Redactor-șef:
CLAUDIU KOMARTIN

Semizei și rentieri:
RADU VANCU
ANDREI DÓSA
CAMELIA TOMA
ANASTASIA GAVRILOVICI
RĂZVAN ANDREI

Concept grafic:
TOMAGRAPH

Junior editor:
ȘERBAN MIHALACHE

Numărul 33 al revistei „Poesis internațional”
apare în parte datorită contribuțiilor făcute de
susținătorii publicației, cărora le mulțumim.

Redacția:
Casa de Editură Max Blecher
str. Mihai Eminescu nr. 3, sc. A, et. III, ap. 9
Bistrița, județul Bistrița-Năsăud

Contact:
casadeeditura@maxblecher.ro

poesisinternational.com
poesisinternational.blogspot.com
maxblecher.ro/poesis.php

Abonamente și donații:
patreon.com/casadeedituramaxblecher

ISSN 2068 – 7060

editorial

- 6** ▶ CLAUDIU KOMARTIN, 33

dosar Chinua Achebe

- 11** ▶ Cronologie
- 15** ▶ *Limba și destinul omului*
traducere de IULIA GORZO
- 23** ▶ *Pace civilă*
traducere de LIA BOANGIU
- 28** ▶ *Poeme*
traducere de RADU ANDRIESCU

eseu

- 37** ▶ ACHILLE MBEMBE
Să gândim lumea privind dinspre Africa.
Întrebări pentru prezent și viitor
traducere de MIHAELA COSMA

Africa francofonă

- 49** ▶ SONY LABOU TANSI
traducere de ROXANA SICOE-TIREA
- 54** ▶ ABDELLATIF LAÂBI
traducere de ANA-MARIA LUPAȘCU
- 61** ▶ VÉRONIQUE TADJO
traducere de IRINA NECHIT

- 67** ▶ JEAN-LUC RAHARIMANANA
traducere de ILINCA GÂNGĂ
- 74** ▶ FISTON MWANZA MUJILA
traducere de FLORIN DUMITRESCU
- 79** ▶ AMINA SAÏD
traducere de DIANA NECHIT
- 85** ▶ HABIB TENGOUR
traducere de BOGDAN GHIU
- 90** ▶ AMADOU LAMINE SALL
traducere de IRINA-ROXANA GEORGESCU
- 95** ▶ JOSUÉ GUÉBO
traducere de GABRIELA VIERU
- 101** ▶ LISETTE LOMBÉ
traducere de ANASTASIA GAVRILOVICI
- 107** ▶ ISMAËL DIADIÉ HAÏDARA
traducere de OCTAVIAN SOVIANY
- 111** ▶ SAMIRA NEGROUCHE
traducere de LETIȚIA ILEA
- 117** ▶ CATHERINE BOUDET
traducere de MAGDA CÂRNECI
- 122** ▶ FALMARÈS
traducere de TONI CHIRA

Africa anglofonă

- 129** ▶ CHRISTOPHER OKIGBO
traducere de VLAD DRĂGOI
- 135** ▶ SYL CHENEY-COKER
traducere de MIHÓK TAMÁS
- 140** ▶ KOFI AWOONOR
traducere de ALEX HIGYED
- 146** ▶ AMA ATA AIDOO
traducere de RADU NIȚESCU
- 153** ▶ FELIX MNTHALI
traducere de ANDREI DÓSA

- 158** ▶ ABDILATIF ABDALLA
traducere de BOGDAN-ALEXANDRU PETCU
- 162** ▶ DAMBUDZO MARECHERA
traducere de LIVIA ȘTEFAN
- 167** ▶ IJEOMA UMEBINYUO
traducere de CRISTINA ALEXANDRESCU
- 172** ▶ NADRA MABROUK
traducere de ȘTEFANIA MIHALACHE
- 177** ▶ IMAN MERSAL
traducere de OLGA ȘTEFAN
- 184** ▶ LENRIE PETERS
traducere de RĂZVAN ANDREI și ALEXANDRU BOTEA
- 189** ▶ TJAWANGWA DEMA
traducere de LIGIA KEȘIȘIAN
- 195** ▶ CLIFTON GACHAGUA
traducere de PAUL BURCIA
- 199** ▶ NAJLAA ELTOM
traducere de RITA CHIRIAN
- 204** ▶ SOLOMON DERESSA
traducere de ȘERBAN MIHALACHE
- 208** ▶ LADAN OSMAN
traducere de DIANA GEACĂR
- 213** ▶ NICK MAKOHA
traducere de TIBERIU NEACȘU
- 218** ▶ NKATEKO MASINGA
traducere de IRIS NUȚU
- 223** ▶ SIPHOKAZI JONAS
traducere de CĂTĂLINA STANISLAV

229 ▶ *contributori*

Volumul de față, prin care „Poesis internațional” intră în al paisprezecelea an de existență, este conceput și structurat diferit față de numerele anterioare și marchează un moment nu doar în istoria publicației, ci și în cea a traducerilor de poezie de la noi.

33 (1/2024) este, îndrăznesc să cred, un număr de colecție. Am lucrat la el aproape cinci luni, înțelegând, pe măsură ce înaintam în arhitectura lui, că m-am angajat într-o lucrare pentru realizarea căreia ar fi fost mai înțelept să-mi fi luat cam un an, tema fiind vastă și imposibil de acoperit integral.

Ideea unei antologii de poezie africană postcolonială mă preocupa de ceva vreme, iar după apariția numărului anterior mi-am luat inima-n dinți și am început să o explorez. Sarcină ambițioasă pe care mi-am luat-o îmboldit de o nemulțumire mai veche: știm în partea noastră de lume atât de puține despre istoria și culturile acestui imens continent de care Europa a devenit, cel puțin începând cu secolul al XIX-lea, legată indisolubil. Cu o populație de aproape două ori mai mare decât a „bătrânului continent”, și care e prognozată a se dubla până în 2050, cu o creștere economică medie care o întrece pe cea globală (dar și cu sărăcie endemică și uriașe disparități), cu o mie (conform altor lingviști două mii) de limbi indigene, Africa este o lume tânără și vitală (vârsta medie a locuitorilor săi este în momentul de față 19 ani, față de aproape 45 de ani în Europa), a cărei istorie se relevă însă a fi într-atât de veche încât o precede pe a celorlalte continente.

Dacă Europa în ansamblu a avut, după al Doilea Război Mondial, cea mai lungă perioadă de pace și astâmpăr din istorie (chiar cu încordarea Războiului Rece, urmată după Căderea Cortinei de Fier de conflictele din fosta Iugoslavie și, din 2022 încoace, de războiul de cucerire purtat de ruși în Ucraina), continentul african a fost în ultimele șase decenii cuprins de la un capăt la altul de frământări majore, trecând prin lovituri de stat și războaie civile, despotisme, dislocări forțate de populații, terorism și foamete.

În același timp, statele moderne africane sunt, în proporție covârșitoare, independente începând de-abia din a doua parte a anilor '50.

Supranumit „Anul Africii”, 1960 a reprezentat o bornă, momentul mult așteptat al redeșteptării atâtor ținuturi care fuseseră timp îndelungat guvernate, exploatate și „civilizate” de câteva state europene ce și-au sporit exponențial bogăția din dominația lor asupra populațiilor africane. După această dată începe istoria postcolonială a continentului, un proces dificil și dureros care este departe de a se fi încheiat. Și din care se nasc cele două conflicte majore ale Africilor: pe de o parte cu trecutul colonial și cu partajarea întâmplătoare (și adeseori incompatibilă din punct de vedere etnic, lingvistic și religios) de către europeni a vechilor regate, imperii și confederații africane, iar pe de altă parte cu propriile contradicții interne ale noilor state născute din cenușa imperiilor coloniale, contradicții pe care acestea din urmă le-au determinat.

De aici anxietățile inevitabile, resentimentele și confuzia societală a atâtor țări africane, dar și dificultatea majoră a non-africanilor de a-nțelege varietatea de nuanțe a unui peisaj fărâmițat și captivant ce păstrează în creștăturile și crevasele sale dramatismul genezei.

Precedată de un dosar Chinua Achebe, scriitor nigerian considerat părintele romanului african, poet plin de nerv și eseist strălucit, și de textul subtil și revelator al istoricului, politologului și filosofului camerunez Achille Mbembe, antologia – pe care am croit-o ambiționând să fie cât mai cuprinzătoare și reprezentativă pentru poezia africană a ultimelor șase decenii – cuprinde 33 de poeți din 25 de țări. Pornisem cu gândul să conțină 20 de poeți, apoi am lărgit-o la 25, iar în final am decis să fie 33, realizând de-abia ulterior în ce m-am angajat (căci asta a însemnat cooptarea a 38 de poeți și traducători români care au alcătuit o echipă strașnică; nu știu nicio antologie de poezie apărută în România care să fie rezultatul muncii unui colectiv atât de valoros și de divers).

Trei generații sunt reprezentate în selecția pe care am întreprins-o în urma căutărilor și a lecturii febrile a tot ce am putut găsi, începând cu aceea a lui Christopher Okigbo, Kofi Awonoor, Ama Ata Aidoo, Solomon Deressa și Lenrie Peters, care a deschis calea în anii '60, continuată de importanți poeți ai anilor '70-'80 (Sony Labou Tansi, Abdellatif Laâbi, Syl Cheney Coker, Dambudzo Marechera, Amadou Lamine Sall) și până la o seamă de autori care au debutat la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI, câțiva dintre ei încă tineri, însă cu o solidă reputație internațională, de la Iman Mersal și Jean-Luc Raharimanana la Samira Negrouche, Fiston Mwanza Mujila, Ijeoma Umehinyuo, Nick Makoha sau Ladan Osman.

Dintre numele mari ale literaturilor postcoloniale care s-ar fi putut regăsi în acest volum, Wole Soyinka, primul laureat african al Premiului Nobel

pentru literatură și autorul câtorva volume de poezie, este, înainte de toate, un important dramaturg și eseist. Lipsesc dintre țările mari și medii ale continentului Tanzania, Camerun și Zambia, pe care nu le-am trecut cu vederea, însă nu am reușit, oricât m-am străduit, să ajung la poezii pe care îi aveam în vedere, pe lista mea inițială figurând încă vreo 15 nume din aceste țări, precum și din Mauritania, Libia, Djibouti, Burundi și Namibia, care au fost, din păcate, poduri prea îndepărtate. Va fi probabil remarcată absența statelor în care se vorbește și se scrie în portugheză, îndeosebi Mozambic și Angola. Acestea au o istorie și caracteristici diferite, înscriindu-se într-o altă tradiție culturală, cea lusofonă, amalgamată cu varii culturi autohtone, și îmi propun să revin asupra lor.

Asediate de limbile fostelor mari imperii coloniale, limbile Africilor sunt în pericol – cam 300, conform estimărilor, în timp ce alte 200 ar fi deja extincte, iar aceasta este o chestiune care ar trebui să ne preocupe tot mai mult, limba română fiind și ea amenințată în următoarea jumătate de secol de acest proces (dacă lucrurile vor urma aceeași evoluție ca în ultimele decenii) sub tăvălugul limbii engleze prevalente în lumea globalizată.

Nu este mai puțin adevărat că scriitorii africani și-au găsit, de un secol încoace, sălașul natural în franceză și engleză (exceptția o constituie cele 10 țări vorbitoare de arabă, unde lucrurile stau diferit), îmbogățind patrimoniul acestor două mari culturi cu literatura scrisă în limba foștilor stăpâni. Nu mai vorbesc că, forțați de neașezarea și deseori violențe politice din țările lor, mulți dintre poeții pe care i-am antologat trăiesc sau și-au petrecut o bună parte a vieții ca emigranți și exilați în Europa și America de Nord, continuând să scrie și să lupte pentru normalizarea societăților din care provin. De aici întrebările care se ridică în mod firesc: unde mai este locul pe care îl poți numi *acasă* și ce rezolvare își găsește acest conflict identitar în coliziunea inevitabilă pe de o parte cu foștii cuceritori, iar pe de alta cu despotismele și războaiele genocidare ale propriilor țări de după afirmarea independenței? Exceptția, dintre cei 33, este Lisette Lombé, poetă cu personalitate explozivă născută în Belgia, dar cu rădăcini puternice în solul congolez – m-a interesat, în cazul său, tocmai transformarea acestei moșteniri și formele pe care le poate lua ea într-un nou biotop.

Voi mai spune în încheiere că antologia propusă în nr. 33 (1/2024) vine în completarea celor din trecut care se ocupau de Negritudine, adică de generația lui Léopold Sédar Senghor, la care poeții din cele trei generații ulterioare au fost obligați să se raporteze, fie prin continuitate, fie, mai ales, prin opoziție, în spiritul expresiei critice și de o nemiloasă directețe a lui Wole Soyinka: „Un tigru nu își proclamă tigritudinea; el sare să își sfâșie prada”.

dosar

CHINUA
ACHEBE

CHINUA ACHEBE

Cronologie

- 1909 Are loc căsătoria dintre viitorii părinți ai lui Chinua Achebe: Isaiah Okafor Achebe, pedagog și pastor protestant, și Janet Anaenechi Iloegbunam.
- 1930 Pe 16 noiembrie se naște la Ogidi, localitate din apropierea orașului-port Onitsha, Albert Chinualumogu Achebe.
- 1936 Achebe merge la Școala Centrală St Philips' din regiunea Akpakaogwe. Își va continua studiile, din 1942, la Școala Centrală Nekede.
- 1944 Intră la Colegiul Governamental Umuahia, absolvind studiile secundare în 1948.
- 1948 Este fondată Universitatea din Ibadan, unde Achebe e primit cu o bursă pentru a studia Medicina, pe care o abandonează pentru a studia Engleză, Istorie și Teologie. Devine foarte critic față de literatura vestică ce îi are în centru pe africani, după ce citește *Heart of Darkness* a lui Joseph Conrad și romanul lui Joyce Cary, *Mister Johnson*.
- 1950 Debutază în revista universității, „University Herald”, unde va fi între 1951 și 1952 redactor, publicând în 1951 prima sa povestire.
- 1953 Își încheie studiile și devine profesor la o școală din Oba, unde va preda timp de patru luni.
- 1954 Se angajează la radio (Nigerian Broadcasting Service), în Lagos, și începe să lucreze la un roman.

- 1956 Este trimis la BBC în cadrul unui program de formare. Îl întâlnește la Londra pe romancierul Gilbert Phelps, căruia îi dă să citească o primă variantă a romanului. Acesta îi propune să-l recomande editorului său, însă Achebe refuză, considerând că mai are de lucrat la carte.
- 1957 Întors în Nigeria, termină de scris *Things Fall Apart*, al cărui titlu e desprins din versul lui Yeats: „Things fall apart; the centre cannot hold”.
- 1958 Trimite manuscrisul agentului recomandat de Phelps, iar *Things Fall Apart* apare pe 17 iunie în 2000 de exemplare la Heinemann. Cartea este bine receptată în Marea Britanie, dar în Nigeria este primită cu scepticism. E promovat la NBS și începe o relație cu colega sa Christie Chinwe Okoli.
- 1960 Nigeria își câștigă independența. Pe 1 octombrie, Achebe publică romanul *No Longer at Ease* și primește Rockefeller Fellowship, o bursă de șase luni care îi permite să călătorească în Kenya, Tanzania și Zambia.
- 1961 Este promovat la NBS în poziția de director al departamentului Externe și se căsătorește la Ibadan cu Christie Chinwe Okoli.
- 1962 Participă la o conferință a scriitorilor africani în Uganda, la Kampala, unde îi cunoaște pe Kofi Awonoo, Wole Soyinka și Langston Hughes. Devine editorul colecției de literatură postcolonială „African Writers Series” de la Heinemann și i se naște o fiică, Chinelo. Publică *The Sacrificial Egg and Other Stories*.
- 1964 Apare *Arrow of God*, al treilea volum al trilogiei începute cu *Things Fall Apart*. Se naște primul său fiu, Ikechukwu.
- 1966 Apar romanul satiric *A Man of the People* și o carte pentru copii, *Chike and the River*. Au loc două lovituri de stat militare (în ianuarie, respectiv iulie), iar Achebe părăsește Lagosul.
- 1967 Izbucnește războiul civil, odată cu secesiunea Republicii Biafra. I se naște al doilea fiu, Chidi.
- 1969 Face, împreună cu scriitorii Cyprian Ekwensi și Gabriel Okara, un tur al Statelor Unite ale Americii în cursul căruia vizitează 30 de colegii pentru a atrage atenția asupra situației dezastuoase din Biafra.

- 1970 Se încheie războiul civil. Achebe începe să predea la University of Nigeria din Nsukka, iar pe 7 martie i se naște a doua fiică, Nwando.
- 1971 Pornește două reviste: *Okike: An African Journal of New Writing*, o platformă pentru arta, poezia și proza africane, și *Nsukkascopes*, publicația Universității. Publică volumul de poezie *Beware Soul Brother*, pentru care va primi un an mai târziu Commonwealth Poetry Prize, și volumul de eseuri *The Insider*.
- 1972 Îi apare *Girls at War and Other Stories*. Este invitat să predea la University of Massachusetts Amherst, unde ține un curs despre literatura războiului din Biafra.
- 1973 Publică volumul de poezie *Christmas in Biafra and Other Poems*.
- 1975 Pe 18 februarie ține la Amherst conferința „O imagine a Africii: rasismul în *Inima întunericului* a lui Conrad”, ce stârnește controverse. Publică volumul de eseuri *Morning Yet on Creation Day*.
- 1976 Este *visiting professor* la University of Connecticut. Se întoarce la University of Nigeria, unde va fi profesor la catedra de Engleză până în 1981.
- 1978 Publică o nouă carte pentru copii, intitulată *The Drum*, și apare *Don't Let Him Die: An Anthology of Memorial Poems for Christopher Okigbo*, pe care o editează împreună cu Dubem Okafor.
- 1979 Primește Nigerian National Order of Merit Award și este ales președinte al Asociației Scriitorilor Nigerieni.
- 1981 Devine activ în politică, fiind membru al People's Redemption Party.
- 1982 Publică, împreună cu Obiora Udechukwu, antologia de poezie Igbo *Aka Weta: Egwu Aguluagu, Egwu Edeluode*.
- 1983 Publică volumul de eseuri *The Trouble with Nigeria*. Au loc alegeri marcate de violență și fraude electorale. Decide să se retragă din politică. Pe 31 decembrie are loc o nouă lovitură de stat.
- 1985 Încă o lovitură de stat îl aduce la putere pe generalul Ibrahim Babangida, care va conduce Nigeria în următorii opt ani.

- 1987 Publică al cincilea său roman, *Anthills of the Savannah*, nominalizat la Booker Prize. Se întoarce pentru un an la University of Massachusetts Amherst.
- 1988 Publică volumul de eseuri *Hopes and Impediments*.
- 1989 *Visiting professor* la City College of New York, este nominalizat la președinția PEN International.
- 1990 Este serbat la 60 de ani. Are un accident grav de mașină, în urma căruia va umbla într-un scaun cu rotile pentru restul vieții. Devine profesor la Bard College, unde va rămâne în următorii 15 ani.
- 1991 *Beyond Hunger in Africa: Conventional Wisdom and an African Vision*, eseuri.
- 1994 *The Voter*, proză scurtă.
- 1998 Publică volumul de poezie *Another Africa*, însoțit de fotografiile lui Robert Lyons.
- 2000 *Home and Exile*, eseuri.
- 2005 Penguin Books publică volumul *Collected Poems*, în care sunt reluate cele trei cărți de poezie dintre 1971 și 1998, cu câteva texte inedite.
- 2007 Primește Man Booker International Prize pentru întreaga operă.
- 2009 *The Education of a British-Protected Child*, eseuri.
- 2010 Îi este decernat The Dorothy and Lillian Gish Prize, alăturându-se unei galerii de scriitori și artiști superlativi (Ingmar Bergman, Bob Dylan, Isabel Allende, Arthur Miller, Laurie Anderson, Robert Redford, Spike Lee, Meredith Monk, Sonia Sanchez).
- 2012 Apare volumul de memorii *There Was a Country: A Personal History of Biafra*.
- 2013 Moare, pe 21 martie, la Boston, fiind înmormântat în orașul natal, Ogidi.

CHINUA ACHEBE

Limbaj și destinul omului

În lunga istorie a evoluției sale, omul a reputat puține succese mai mărețe decât crearea societății umane. Căci pe această reușită fundamentală și-a întemeiat acele însușiri speciale de gândire și comportament care, cel puțin în propriii ochi, îl disting de forme de viață inferioare. Dacă avem uneori tendința să trecem cu vederea acest lucru, asta se întâmplă doar pentru că suntem atât de obișnuiți să trăim în climatul protector al societății, încât am ajuns să credem că beneficiile sale ni se cuvin. Ceea ce, într-un fel, ar putea fi considerat omagiul suprem, la fel ca venerația și recunoștința nemărturisite din fiecare răsufare a omului. Dacă ar fi altfel, n-am fi oameni, ci îngeri, incapabili de plictiseală.

Fără îndoială, limbajul a fost crucial pentru crearea societății. Ar fi fost cu totul imposibil ca societatea umană să existe fără vorbire. Firește, prin societate nu ne referim la asocierea mecanică și fără minte a stupului de albine sau a mușuroiului de furnici, care întrebunțează anumite forme rudimentare de comunicare pentru a îndeplini un obiectiv invariabil, instinctiv, ci la o comunitate în care omul „condamnat la libertate” – pentru a cita remarcabila formulare a lui Joyce Cary – poate sfida încă acel destin straniu, periculos, cu șanse bune să-i smulgă o existență creativă, plină de sens.

La fel ca societatea însăși, vorbirea pare atât de naturală, încât rareori îi acordăm multă atenție sau ne gândim la situația omului înainte de inventarea sa. Dar știm că limbajul nu e inerent omului – capacitatea pentru limbaj, da; limbajul însă nu. Așadar, trebuie să fi existat o vreme, în trecutul îndepărtat, când strămoșii noștri nu-l aveau. Să ne imaginăm un incident foarte simplu din acea epocă. Un om nimerește într-un adăpost dintr-o stâncă, fără să știe că înăuntru, pe întuneric, alt om termină de mâncat.

Primul indiciu care îi semnaleză situația nou-venitului nostru e o piatră care-l lovește în cap. Într-o altă situație pe care o vom numi (cu tot felul de ezitări vinovate) omenească, această confruntare s-ar fi putut soluționa mai puțin distructiv prin simpla întrebare: „Ce vrei?” Sau chiar cu furie: „Pleacă de-aici!”

Desigur, nimeni nu va avea naivitatea să pretindă că limbajul are puterea de a înlătura cu totul sau măcar în mare parte violența. La urma urmei, omul e mai violent, nu mai puțin violent, decât alte animale – pare a fi singurul animal care exercită constant violența asupra propriei specii. Dar în ciuda acestui lucru (sau poate datorită lui), avem sentimentul că fără limbaj, am fi pierit de multă vreme.

Mulți dintre cei care au urmărit evoluția fascinantă a celebrelor excavații pe care doctorul L.S.B. Leakey le-a făcut în anii 1950 în defileul Olduvai din estul Africii au fost șocați de afirmația acestuia că așa-zisul copil „pre-Zinjanthropus”, o descoperire care a atins multe inimi, fiind unul dintre momentele-cheie ale paleontologiei moderne, a fost probabil ucis pe când avea în jur de doisprezece ani. Alt cercetător, profesorul Raymond Dart, care a lucrat ceva mai la sud, a găsit o mulțime de dovezi asemănătoare ale unor omucideri în peșterile din Transvaal. Ceea ce însă n-ar trebui să ne surprindă sau să ne șocheze decât dacă ne-a scăpat cumva probabilitatea psihologică a crimei în afara Grădinii Raiului.

Să luăm un al doilea exemplu, cu totul diferit. Să ne imaginăm un copilăș care plânge. Mama lui presupune că îi e foame și-i oferă hrană; dar el refuză să mănânce și continuă să plângă. E cumva ud? Îl doare ceva? Dacă da, ce? S-o fi strecurat o furnică în hainele lui și l-a pișcat? Poate vrea să doarmă? Și așa mai departe. Așa că mama, mai ales dacă e neexperimentată (așa cum sunt din ce în ce mai multe mame), bâjbâie de la un impuls la altul, de la o posibilitate la cea opusă, până când nimerește peste cea corectă. Între timp, copilul e supus unui disconfort fizic și mental. Cu alte cuvinte, cum copilul mic are un vocabular inadecvat, nici măcar cele mai simple nevoi ale sale nu pot fi înțelese și satisfăcute prompt. Sper ca acest exemplu puțin caraghios să ne arate valoarea limbajului de a facilita treburile și tranzacțiile unei societăți,

oferindu-le membrilor ei capacitatea de a-și transmite mesajele rapid și precis.

În societățile mici și unite ca cele pe care le numim deseori „primitive”, importanța limbajului se vede cu mare limpezime. De pildă, în miturile creatoare ale evreilor, Dumnezeu a făcut lumea prin cuvânt; iar în mitul creștin consemnat de Evanghelia după Sfântul Ioan, Cuvântul devine Dumnezeu Însuși.

Vechile societăți africane aveau perspective similare asupra limbajului și puterii cuvintelor. Iată ce scriu Igwe și Green despre societatea igbo din Nigeria:

„Un vorbitor care știa să folosească eficient limbajul și stăpâna expresii idiomatice și proverbe era respectat de semenii săi și deseori era un lider al comunității.”

În altă parte a Africii, un kenyan, Mugo Getheru, aduce o mărturie chiar și mai puternică despre neamul său în cartea sa autobiografică: „La kikuyu, bunii vorbitori au fost mereu stimați, chiar cuvântul «căpetenie» având înțelesul de «bun vorbitor».”

Neamul wapangwa din Tanzania are un mit creator remarcabil, care începe astfel:

Cerul era mare, alb și foarte senin. Era gol; nu existau stele și nici luni; un singur copac se înălța în văzduh și bătea vântul. Copacul ăsta se hrănea din atmosferă și pe el trăiau furnici. Vântul, copacii, furnicile și atmosfera erau controlate de puterea Cuvântului, dar Cuvântul nu putea fi văzut. Era o forță prin care un lucru putea crea un alt lucru.

Dar, deși societățile contemporane din Africa și nu numai s-au îndepărtat de credințele și atitudinile care atribuiă limbajului astfel de calități ritualice, anumite locuri și circumstanțe păstrează încă rămășițe ale prestigiului apus. În celebra sa autobiografie, Camara Laye consemnează păstrarea unei astfel de atitudini în Guineea copilăriei sale, impresia puternică pe care satul tradițional o poate provoca unui vizitator de la oraș:

„Am observat peste tot un fel de demnitate care lipsea adesea din viața orașului... Iar dacă mințile oamenilor păreau să lucreze mai încet la țară, asta e pentru că vorbeau numai după ce cumpăneau așa cum se cuvine și pentru că vorbirea însăși era un lucru cât se poate de serios.”

Și în sfârșit, din cu totul alt mediu, aceste versuri dintr-o poezie tradițională eschimosă, „Cuvinte vrăjite”, din excelenta antologie a lui Jerome Rothenberg, *Shaking the Pumpkin*:

„A fost o vreme când cuvintele erau vrăji
Mintea omului avea puteri tainice
Un cuvânt rostit întâmplător
putea avea urmări stranii.
Se trezea brusc la viață
și dacă omul voia să se-ntâmples se-ntâmpla
trebuia doar să-l rostești.”

În societățile mici și autonome ca cele care au dat naștere acestor mituri, integritatea limbajului e protejată de faptul că ceea ce se întâmplă în comunitate poate fi cu ușurință constatat, înțeles și evaluat de toată lumea. Așadar, granița dintre adevăr și minciună tinde să fie clară, când un om se adresează semenilor săi, aceștia știu deja ce fel de persoană este, dacă este (cum ar spune cei din neamul igbo) genul de om cu ale cărui vorbe se poate face ceva; sau dimpotrivă, omul care, dacă-ți spune să stai pe loc, e clar că trebuie s-o iei la sănătoasa!

Dar pe măsură ce societatea devine tot mai mare și mai complexă, descoperim că nu mai putem controla toată informația, ci suntem nevoiți să acceptăm pe încredere mare parte din ce ne ajunge la urechi. Delegăm altora puterea de a lua unele decizii în numele nostru, iar aceștia poate că nu sunt întotdeauna oameni pe care-i știm sau pentru care am băga mâna-n foc. Voi reveni imediat cu un comentariu asupra acestui fenomen. Dar mai întâi mă voi referi la o problemă diferită, deși înrudită – presiunea la care e supus limbajul, prin simplul fapt că niciodată nu se poate transforma suficient de rapid încât să țină pasul cu fiecare nou factor de mediu, să descrie fiecare percepție nouă, fiecare detaliu nou într-o viață a comunității tot mai complexă, ca să nu mai punem la socoteală percepțiile personale și idiosincraziile anumitor vorbitori. Îmi revine imediat în minte T.S. Eliot, cu acele versuri memorabile din *Patru cvartete* în care ne sugerează permanenta zbatere, frustrare și suferință la care această situație îl supune pe poet:

„Încercând să-nvăț folosirea cuvintelor, și fiecare-ncercare
E un debut absolut nou și un soi diferit de eşec...”

Desigur, ne-am putea întreba dacă este o problemă reală pentru oamenii obișnuiți ca noi sau o formă aparte de autoflagelare, proprie unui adept hipersensibil, care încearcă să devină demn de zeul său prin supliciu. Pentru că atunci când celebrează „frază corectă”, cuvintele lui Eliot capătă într-adevăr accente de beție evlavioasă:

* Din *Patru cvartete*, trad. de Sorin Mărculescu, în vol. T.S. Eliot opere poetice 1909-1962, ed. Humanitas Fiction, 2011.

„Cuvântu-obișnuit exact fără vulgaritate,
Cuvântul strict, precis dar nu pedant
Consortiul total dansând laolaltă...”*

Acest amestec straniu de cauză nobilă și veselie carnavalescă poate fi puțin derutant, dar nu există nici urmă de îndoială în privința preocupării și atenției lui Eliot față de integritatea cuvintelor. Și să nu ne închipuim că partizanii lui Eliot, chiar și cei mai prozaici, ar trebui să se limiteze la poeți. Pentru că toți avem de pierdut atunci când limbajul e devalorizat, așa cum suntem afectați cu toții atunci când moneda națională se depreciază; și nu doar ministrul de finanțe sau inspectorii bancari.

Apropo de miniștri de finanțe, profesorul Douglas Bush dă un citat amuzant într-un eseu intitulat „Poluarea limbajului nostru”, publicat în „The American Scholar”, numărul de primăvară din 1972. Ministrul de finanțe John Connally afirmase: „La începutul anilor șaizeci eram puternici, eram virulenți.” În mod evident, a fost doar un act ratat, dar unul care i-ar putea interesa pe freudieni. Dar poate că nu greșim neapărat văzând o tendință către depreciere inerentă anumitor ocupații!

Trebuie să trecem acum de la reflecția asupra inevitabilelor dificultăți ale limbajului care decurg, ca să zicem așa, chiar din natura sa și a societății pe care o slujește, la amenințarea mai sinistră la adresa integrității sale, care nu ține nici de inadecvarea sa naturală și nici de incompetența sau neglijența utilizatorilor săi obișnuiți, ci e mai degrabă construită deliberat de cei care manipulează cuvintele în interes propriu.

Știm de multă vreme că limbajul, ca orice altă invenție umană, poate fi folosit abuziv, poate fi deturnat de la scopul său inițial pentru a deveni ceva inutil sau chiar mortal. George Orwell, care în textele sale se arată foarte îngrijorat de acest pericol modern, ne amintește că limbajul poate fi folosit nu doar pentru a exprima gândirea, ci și pentru a o ascunde sau chiar împiedica. Cred că știm cu toții prea bine acest lucru – de la ofensiva temperată a mesajului publicitar care ne îndeamnă: „Fiți progresiști! Folosiți pasta de dinți ABC!” sau ne invită la un „dezmaț al reducerilor” la un magazin universal; trecând prin mistificările învățaților care-și păzesc ca pe ochii din cap societățile secrete cu șibolete precum

„S-a efectuat mastectomie bilaterală” în loc de „Au fost extirpați ambii sânii”; până la politicianul care recurge la limba de lemn a guvernului ca să ne țină în ceață în legătură cu treburi de care ar putea depinde viața noastră sau a copiilor noștri sau la statisticianul oficial care ne asigură că rata criminalității „crește într-un ritm descrescător”. Nu vă voi irosi timpul cu această realitate binecunoscută a vieții moderne. Dar dați-mi voie să închei acest aspect al chestiunii citând dintr-un comentariu făcut de W.H. Auden într-un interviu publicat în „New York Times” (pe 19 octombrie 1971):

”Ca poet – nu ca cetățean – ai o singură datorie politică și anume să-ți aperi limba de pervertire. E un lucru cât se poate de serios în acest moment. Se pervertește atât de repede. Când se pervertește, oamenii nu mai cred în ce aud, iar asta duce la violență.”

Mai duce și la situația omului cavernelor cu care am început, pentru ca cercul să fie complet. Iar esența demersului meu este să sugerez că înaintașii noștri din vechime, cei care au creat și păstrat limbajul pentru noi, cei care despre care am putea spune că au făcut pasul de la animalitate la umanitate, ne-au lăsat și avertismente adecvate, camuflate ca simboluri, împotriva întrebuintării sale greșite.

Orice popor are mai multe mituri sau legende sacre transmise din antichitatea sa. Sunt povești supranaturale create de om pentru a explica problemele și misterele vieții și morții – încercarea sa de a desluși năucitoarea complexitate a existenței. Există un neam mândru și nomad, fulani, care trăiește în savanele nordice din Africa de Vest, din Camerun și Nigeria până spre vest, în Mali și Senegal. Sunt oameni foarte atașați de vitele lor, al căror lapte e dătător de viață. Iată mitul creației pentru neamul fulani din Mali:

„La început a fost un imens strop de lapte.
Apoi a venit Doondari și a creat piatra.
Apoi, piatra a creat fierul;
Și fierul a creat focul;
Și focul a creat apa;
Și apa a creat aerul.

Apoi, Doondari a descins a doua oară.
Și a luat cele cinci elemente
Și din ele l-a plămădit pe om.
Dar omul era mândru.

Apoi, Doondari a creat orbirea și orbirea l-a învins pe om.
 Dar când orbirea a devenit prea mândră,
 Doondari a creat somnul, iar somnul a învins orbirea;
 Dar când somnul a devenit prea mândru,
 Doondari a creat îngrijorarea, iar îngrijorarea a învins somnul;
 Dar când îngrijorarea a devenit prea mândră,
 Doondari a creat moartea, iar moartea a învins îngrijorarea;

Dar când moartea a devenit prea mândră, Doondari a descins pentru
 a treia oară,
 Și s-a numit Gueno, cel veșnic
 Și Gueno a învins moartea.”

Ați observat, nu-i așa, cum în a doua parte a poeziei, după crearea omului, formularea „a devenit prea mândru/mândră” revine iar și iar la fel ca un motiv dominant în muzica ritmică? În mod evident, creatorii acestui mit au avut grijă să nu ne scape. Este deci esențial pentru scopul lor. Omul e distrus de mândrie. Ni se spune iar și iar; ni se strigă ca un mesaj de la mare depărtare, până când omul de la celălalt capăt al savanei a priceput cu siguranță, cu tot vuietul vântului. Sau, dacă preferați o metaforă modernă, e ca și cum ai da un telefon interurban când linia e proastă sau pe vreme rea. Strigi mesajul și-l repeți întruna, ca să fii sigur.

Claude Levi-Strauss, antropologul structuralist francez, chiar a încercat să dea o astfel de interpretare factorului repetitiv din mituri, legându-l de teoria generală a informației. Bunilor și străbunilor noștri li se atribuie rolul de expeditori ai mesajului; iar nouă, novicilor societății, rolul de receptori. Din îndelungata istorie și experiență a vremurilor de odinioară, străbunii ne trimit semnale despre sensul vieții, calitățile pe care ar trebui să le cultivăm și valorile importante. Pentru că ei sunt atât de departe, iar noi suntem înconjurați de tumultul și bruiajele vieții cotidiene, sunt nevoiți să strige și să se repete nu doar frază după frază, ci și mit după mit, cu ușoare variații la răstimpuri, până când mesajul central își atinge ținta.

Dacă această interpretare e corectă, atunci mitul fulani al creației nu doar că exprimă un anumit mesaj despre pericolul mândriei, ci e și o frumoasă pildă despre intenția și scopul miturilor în general.

Să ne aplecăm acum asupra unui altui scurt mit al populației igbo din Nigeria, care se leagă mai direct de cheștiunea limbajului:

Când moartea a venit pe lume pentru prima oară, oamenii au trimis un mesager la Chuku, întrebându-l dacă nu cumva morții pot fi readuși la

viață și trimiși înapoi la casele lor. L-au ales pe câine să le fie mesager. Câinele însă nu s-a dus direct la Chuku, ci a zăbovit pe drum. Broasca râioasă trăsesse cu urechea și auzise mesajul și, pentru că voia să-i pedepsească pe oameni, a luat-o înaintea câinelui și a ajuns prima la Chuku. I-a zis că oamenii o trimiseseră să spună că după moarte nu au niciun fel de dorință să se întoarcă în lume. Chuku a răspuns solemn că le va respecta dorințele, iar când a sosit câinele cu adevăratul mesaj, a refuzat să-și schimbe hotărârea.

Așadar, deși o ființă umană poate renaște, nu se poate întoarce cu același trup și aceeași personalitate.

S-a comentat că există peste șapte sute de versiuni diferite ale acestui mit care circulă pe tot cuprinsul Africii. Așadar, elementul repetiției, pe care l-am văzut într-un mit sub forma unei formulări care se repetă în timp, capătă puterea formidabilă a dispersiei spațiale pe un continent. În mod evident, expeditorii ancestrali acordă o importanță disperată acestui semnal specific, ceea ce explică ubicuitatea și abundența de variații pe tema sa. Uneori, mesagerul e câinele; alteori, e cameleonul, șopârla sau alt animal. În unele variante, mesajul e deformat din cauza incompetenței mesagerului sau a relelor sale intenții la adresa omului. În altele, în nerăbdarea sa, omul trimite un al doilea mesager la Dumnezeu, care se înfurie și-i ia darul nemuririi. Dar, indiferent de variațiile de amănunt, tema dominantă se păstrează: oamenii trimit un mesager la creatorul lor, ca să-i ceară nemurirea, iar El e dispus să le îndeplinească dorința. Dar în ultima clipă se întâmplă ceva cu mesajul. Iar această mană pe care omenirea aproape că pusese mâna, acest dar monumental care l-ar fi adus pe om mai aproape de zei îi e răpit pentru totdeauna. Și învață că până și de la porțile raiului există o cale spre iad!

Acesta este, după mine, mitul esențial despre limbaj și destinul omului. Lecția sa ar trebui să fie limpede pentru toți. Lecția sa ar trebui să fie limpede pentru toți. E ca și cum străbunii care au creat limbajul, știind de la ce animalitate i-a salvat folosirea lui, ne-ar spune: Umblați cu grijă, căci atunci când e separat de adevăr, din pură incompetență sau mai rău, din răutate, asupra omenirii s-ar putea abate iar orori.

CHINUA ACHEBE

În 1967, în urma tensiunilor dintre populațiile Igbo și Hausa, care au culminat în 1966 cu pogromul anti-Igbo ce a făcut între 8000 și 30.000 de victime, regiunea estică a țării și-a declarat independența sub numele Republica Biafra, condusă de colonelul Chukwuemeka Odumegwu Ojukwu. Războiul civil care a urmat s-a încheiat în ianuarie 1970 cu capitularea secesioniștilor, făcând două milioane de victime în urma luptelor și a foametei provocate de blocada impusă Biafrei de către armata nigeriană. Povestirea „Pace civilă” se desfășoară imediat după încheierea războiului.

Pace civilă

Jonathan Igwebu se considera nemaipomenit de norocos. În acele zile tulburi de la începutul păcii, „Supraviețuire fericită!” însemna mai mult pentru el decât un salut la modă între prieteni vechi. Lui îi mergea drept la inimă. Din război ieșise cu cinci daruri binecuvântate, inestimabile – capul său, al soției sale, Maria, și capetele a trei dintre cei patru copii ai lor. Ca bonus, îi rămăsese și vechea lui bicicletă – tot un miracol și ea, dar bineînțeles nu comparabil cu sănătatea celor cinci capete umane.

Bicicleta avea și ea o istorioară a ei. Într-una din zilele în care războiul era încă în toi îi fusese cerută drept rechiziție „pentru acțiuni militare urgente”. Și oricât l-ar fi afectat pierderea bicicletei, nu s-ar fi gândit de două ori dacă nu ar fi avut îndoilei cu privire la ofițerul care i-o ceruse. Nu, nu zdrențele lui dezonorante, nici degetele care i se ițeau din pantofii de pânză unul albastru și unul maro, și nici măcar stelele mâzgălite în grabă cu pixul pe epoleți nu-l nelinișțiseră pe Jonathan; mulți soldați buni și bravi arătau atunci astfel – sau chiar mai rău. De vină fusese mai degrabă o anumită lipsă de control și fermitate în comportamentul ofițerului.

Bănuind așadar că era susceptibil la gesturi de sensibilizare, Jonathan a scotocit prin sacoșa de rafie, a produs două lire – cele cu care plecase să cumpere lemnele de foc pe care soția lui, Maria, le dădea apoi la schimb gradaților din tabăra de refugiați pe provizii suplimentare de batog uscat și mălai – și a recuperat bicicleta. În noaptea aceea a îngropat-o în poienița dintre tufișuri, unde odihneau morții din tabără, printre care și fiul lui cel mai mic. Când a dezgropat-o un an mai târziu, după capitulare, nu a trebuit decât să o ungă puțin cu ulei de palmier. „Nimic nu-l miră pe Dumnezeu”, și-a zis el atunci, cu uimire.

A pus-o imediat la treabă pe post de taxi și a reușit să strângă o sumă frumoasă în monedă biafreză transportându-i pe gradați cu tot cu familiile lor de-a lungul celor 6 kilometri care despărteau tabăra de cel mai apropiat drum asfaltat. Taxa standard per călătorie era de șase lire, iar cei care aveau acești bani se arătau mai degrabă încântați să scape în acest fel de o parte din ei. Așa se face că după două săptămâni acumulasese deja o mică avere de o sută cincizeci de lire.

Apoi a făcut drumul până la Enugu, unde a descoperit că îl aștepta un nou miracol. Era de necrezut. S-a frecat la ochi și a privit din nou, dar era încă acolo, în fața lui: o binecuvântare colosală, desigur indiscutabil inferioară supraviețuirii celor cinci capete ale familiei. Noul miracol era mica lui locuință din Ogui Oversight. Într-adevăr, nimic nu-l miră pe Dumnezeu! La doar două clădiri mai jos, un edificiu de beton ridicat chiar înainte de război de un contractant bogat era acum doar un morman de moloz. Iar dincoace, aproape intactă, construită din cărămizi de chirpici, căsuța modestă de tablă zincată a lui Jonathan, mica lui *house of no regrets!* Ușile, ferestrele și cinci bucăți din acoperiș lipseau.

O nimica toată! Oricum, se întorsese la Enugu suficient de devreme să poată aduna bucăți vechi de tablă, lemn și carton umed din resturile care zăceau prin cartier, înainte ca mii de alții asemenea lui să iasă din văgăunile lor din pădure și să facă același lucru. A găsit un tâmplar nevoiaș cu un ciocan vechi, o rindea tocită și câteva cuie îndoite, ruginite toate cu care să transforme adunătura de lemn, hârtie și metal într-o ușă și niște obloane în schimbul a doar cinci șilingi nigerieni, sau cincizeci de lire biafreze. A plătit în lire și s-a mutat acolo împreună cu familia lui nespus de încântată să-și poarte pe umeri toate cele cinci capete umane.

Copiii lui au început curând să culeagă mango de pe lângă cimitirul ostașilor căzuți. Îl vindeau apoi soțiilor de militar pe câțiva penny – penny adevărați, de data asta – iar nevasta lui începuse să gătească bulete de *akara* pentru micul dejun al vecinilor, cu toții grăbiți să-și reînceapă viețile. El lua apoi câștigurile familiei și, călare pe bicicletă, mergea prin satele dimprejur să cumpere vin proaspăt de palmier, căruia îi adăuga apoi

în cămarile lui o cantitate generoasă din apa care tocmai reîncepuse să curgă la robinetul public de la capătul străzii, reușind astfel să își deschidă un bar pentru soldați și alți norocoși plini de bani.

La început s-a dus zilnic, apoi la fiecare două zile și în final, cam o dată pe săptămână la birourile Corporației Miniere unde obișnuia să lucreze ca muncitor calificat în extracția cărbunelui, ca să mai afle ce se întâmplă. Singurul lucru pe care l-a aflat, în cele din urmă, a fost că mica lui locuință era o binecuvântare mai mare decât crezuse. Unii dintre foștii lui colegi mineri care nu aveau la ce să se întoarcă după nesfârșitele zile de așteptare se culcau acolo, în fața ușilor de birou, și își găteau la comun în cutii de Bournvita resturile pe care mai izbuteau să le adune la un loc. Pe măsură ce săptămânile se lungeau fără ca nimeni să poată spune ce se întâmplă, Jonathan și-a încetat vizitele săptămânale și s-a concentrat asupra barului său unde servea vin de palmier.

Dar nimic nu-l miră pe Dumnezeu. A venit curând și momentul norocos în care, după cinci zile de învălmășeală nesfârșită la cozi și supra-cozi în soare în fața Trezoreriei, i s-au numărat în mână douăzeci de lire ca recompensă *ex-gratia* pentru suma în monedă rebelă pe care o predase autorităților. Când au început plățile, pentru el și pentru alții ca el, parcă venise Crăciunul. Le spuneau (pentru că prea puțini erau capabili să pronunțe numele oficial) *egg-reață*.

Imediat ce bancnotele i-au fost puse în palmă, Jonathan a strâns mâna cu putere peste ele și și-a îndesat pumnul în buzunarul de la pantaloni. Trebuia să fie foarte atent: în urmă cu câteva zile văzuse un bărbat înnebunind într-o clipă în mijlocul aceluși ocean de oameni pentru că imediat ce își primise cele douăzeci de lire, un ticălos de golan i le și furase. Și chiar dacă nu e drept ca un om în așa stare de agonie extremă să fie învinuit, mulți îi remarcaseră pe înfundate neatenția, mai ales după ce omul și-a întors buzunarul pe dos, dezvăluind acolo o gaură cât capul hoțului. Bineînțeles, el insistase că banii fuseseră în celălalt buzunar, arătând imediat dosul prin comparație întreg al acestuia. Așadar, trebuia să fii foarte atent.

Jonathan și-a mutat imediat banii în celălalt pumn și de acolo în buzunarul stâng, lăsându-și liberă mâna dreaptă în caz că ar fi fost nevoie să salute pe cineva, dar ridicându-și în același timp privirea suficient de sus încât să poată evita orice fețe umane care s-ar fi apropiat, așa încât a evitat cu succes necesitatea până când a ajuns acasă.

În mod normal avea un somn greu, dar în acea noapte a auzit toate sunetele cartierului stingându-se, unul după altul. Până și paznicul de noapte, care bătea ora într-o bucată de metal undeva în depărtare, tăcuse cândva după ora unu. Acesta trebuie să fi fost ultimul gând al lui Jonathan

înainte de a adormi. Dar cu siguranță nu adormise de mult timp când fu trezit violent.

„Cine bate la ușă?” a șoptit soția lui de lângă el, de pe podea.

„Nu știu”, a răspuns la fel, cu suflarea tăiată.

A doua oară, bătaia a fost atât de puternică și autoritară că puțin i-a lipsit hârbului aceluia nevolnic de ușă să fie scos cu totul din balamale.

„Cine-i acolo?” i-a întrebat, cu glasul uscat și tremurător.

„Hoțu’ și prietenii lui”, a venit răspunsul, cu calm. „Face tu bine să dășchiz’ ușea.” Urmat de bătăi și mai puternice.

Maria a dat prima alarma, apoi au urmat el și toți copiii lor.

„*Politia! Hoții! Ajutor! Săriți, oameni buni! Politia! Suntem pierduți! Suntem morți! Oameni buni, dormiți? Treziți-vă! Chemați politia!*”

Au continuat așa multă vreme, până s-au oprit brusc. Poate că reușiseră să-l gonească pe hoț. Era o liniște totală. Dar nu dură prea mult.

„Aț’ termenat?” întrebă vocea de afară. „Să dăm și noi nește mic ajutor. Hai, mă, toată lumea!”

„*Al-loo, meli-țe-aa! Aicea woo-țuuu! Sării-iț’, om bun’, sunt pierdu-uț’! Me-li-țe-aaa, al-loo!*”

Se auzeau cel puțin cinci alte voci pe lângă cea a liderului.

Jonathan și familia lui erau acum complet paralizați de frică. Maria și copiii scânceau încet, ca niște suflete pierdute. Jonathan gemea încontinuu.

Liniștea de după gălăgia făcută de hoți părea să țiuie insuportabil. Jonathan abia se abținu să nu-l roage pe șeful de bandă să spună ceva, măcar să termine odată.

„Preten”, zise acesta într-un final, „făcut-am tot omenește posibil să chemăm oamenii, da’ io cre’că ei doarme... Dej’ ce ne facem acu’? Mai vrei să chem’ meliția? Sau vrei să chemăm noi? Cre’că mai bine fără gașori. Nu așa?”

„Așa!” răspuseră oamenii lui. Lui Jonathan i se păru că aude chiar mai multe voci decât înainte și gemu chinuit. Picioarele i se încovoiau sub el și își simțea gâtul plin de ghimpi ca o bucată de șmirghel.

„Preten, de ce nu mai vrei să vorbește cu mine. Întreb tu vrei să chemăm meliția?”

„Nu.”

„Bueno așa, ‘ai să vorbim noi ca oameni’. Noi manglitori cu bucă. Nu facem necazuri. Necazuri s-a termenat. Războiu’ s-a termenat, necazuri s-a dus. Nu mai Război Civil. Acuma Pace Civilă. Ia zi, nu așa?”

„Așa!” răspunse groaznicul cor.

„Ce vreți de la mine? Sunt om sărac. Tot ce aveam s-a pierdut în război. De ce veniți la mine? Voi știți care sunt oamenii cu bani. Noi...”

„Așa! Am priceput că n-ai mult cașcaval. Da' noi n-avem sfaņ. Așa că dășchiz' tu geamu' ășta acuma, ne dai o sută de lire și-o ștergem. Sau intrăm noi după voi și arățăm băeatu ășta, pe lăutaru' de-i zice el așea...”

O rafală de gloanțe la foc automat răpăi către cer. Maria și copiii începură să urle.

„I'ote, că iară-ț' p'ânje domnița. Să poate? Noi deja spus că manglitori cu bucă, woț' cum-să-cade. Luăm puțin de leafă și ne tirăm. Nu dăm în cap. Dăm noi în cap?”

„Nu dăm!” conchise corul.

„Prieteni”, începu răgușit Jonathan. „Aud ce-mi spuneți și vă mulțumesc. Dacă aveam o sută de lire...”

„Uite ce e, preten', nu juca tu cu noi, să nu-ț' cântăm noi una bună de joc imediat. Că dacă greșim pas și intrăm în casă la tine, ce n-o să-ț' placă. Așa că deci...”

„Bată-mă Dumnezeu care m-a făcut: dacă intrați și găsiți voi o sută de lire, luați-le și împușcați-mă cu tot cu nevastă și cu copii. Singurii bani pe care îi am în viața asta sunt douăzeci de lire de la *egg-reața* pe care mi-au dat-o azi...”

„OK. Să vedem. Dășchide tu geamu' și dă ălea douăj' de lire. E bune și alea.”

Acum se auzeau diverse mormăieli nemulțumite în cor.

„Minte, bă, ășta minte; are destul cașcaval... Hai peste el și căutăm bine... Păi ce facem, băi nene bă, cu douăj' de lire?...”

„Taj-drecu'!” tună vocea liderului ca o împușcătură spre cer, oprind deodată bolboroseala. „Ma'iej acolo? Adu repede banii!”

„Vin, vin” a spus Jonathan poticnindu-se prin întuneric cu cheița cutiuței din lemn pe care o ținea pe preș lângă el.

La prima rază de lumină, în timp ce vecinii și alții se adunaseră să-l compătimizească, el își lega deja de bicicletă damigeana de două vedre, iar nevasta lui, transpirând deasupra focului, întorcea buletele de *akara* într-un castron larg de lut cu ulei încins. Într-un colț, fiul cel mare clătea drojdia vinului de palmier de ziua anterioară din sticlele vechi de bere.

„Nu face nimic”, le spuse Jonathan simpatizanților, privind către funia pe care o lega. „Ce-i aia *egg-reață*? Aveam eu nevoie de ea săptămâna trecută? Câte nu s-au petrecut în război? Ducă-se pe pustii de *egg-reață*! Ducă-se unde s-au dus toate. Nimic nu-l miră pe Dumnezeu”.

CHINUA ACHEBE

în traducerea lui

Radu Andriescu

Priveghi pentru Okigbo

Pe cine căutăm?
Pe cine căutăm?
Pe Okigbo noi îl căutăm!

Nzomalizo!

A plecat după lemne de foc, lăsați-l să se întoarcă.
A plecat după apă, lăsați-l să se întoarcă.
A plecat la piață, lăsați-l să se întoarcă!
Pe Okigbo noi îl căutăm.

Nzomalizo!

Pe cine căutăm?
Pe cine căutăm?
Pe Okigbo noi îl căutăm!

Nzomalizo!

A plecat după lemne de foc, fie ca Ugboko să nu-l ia.
A plecat la pârâu, fie ca Iyi să nu-l înghită!
A plecat la piață, așa că lasă-l în pace,
Zbucium al pieții!

A plecat la luptă,
Te rog Ogbonuke stai departe de el!
Pentru că pe Okigbo noi îl căutăm!

Nzomalizo!

Ei aduc acasă un dans, cine poate să ni-l danseze?
Ei aduc acasă un război, cine-l va lupta pentru noi?
Cel pe care-l chemăm mereu,
E ceva ce doar el poate face,
Pe Okigbo noi îl chemăm!
Nzomalizo!

Priviți dansul, cum sosește,
Războiul, cum a izbucnit
Dar conducătorul dansului nu e nicăieri de găsit
Cel neînfricat în luptă nu e nicăieri de văzut.
Nu vezi acum că sunt anumite lucruri
pe care le poate face doar cel pe care-l chemăm iar și iar?
Pe Okigbo noi îl chemăm!
Nzomalizo!

Dansul se termină brusc.
Dansatorii spiritelor se opresc și pleacă în miezul zilei
Ploaia îi udă pe viteji, udă toba cu două fețe!
Fluierul care înalță spiritele s-a frânt
Toba din lut care însoțește ritmul picioarelor
s-a sfărâmat.
Șoimul sângelui meu!
Viteazul ținuturilor Igbo!
Viteazul meu din lacul de sânge!
Stăpân peste bogății în lăcașul spiritelor
Okigbo este cel pe care-l chem!
Nzomalizo!

În amintirea poetului Christopher Okigbo (1932-1967)

Am râs de el

Am râs de el nebunul
nostru cu ochi flămânzi și degete
neliniștite care putea vedea mai departe
decât oricine. Îi spuneam
vizionar misionar revoluționar

și, știi tu, restul de
ari care parazitează pacea, dar
nimic nu îl putea descuraja.

Și-a tăiat ochii cu propriile
unghii, și-a răzuit zgaibele
de pe ei și-a cojit neprețuita
aparență de liniște și furia
latentă a lacului îndiguit
izbucnind într-o cascadă
de sânge rostogolită
pe față și piept... Am
râs de strigătele lui de om nebun
care vede ceea ce ochii
n-au voie să vadă, omul cu ochi
flămânzi, omul atent la toate,
omul nerăbdător înclinat să tragă
la lumina zilei semnele înfricoșate
ascunse la începutul lumii
pentru siguranța noastră.
El a fost întotdeauna împotriva
orbirii, știi, orbirea noastră
tăcută și sobră, orbirea noastră leneșă,
cum o numea el. Dar
durerile lui? O orbire agitată, torențială,
în cascadă, într-un râu Congo
de sânge. Stătea
în culise, în spatele cortinei
de un roșu aprins și gema în
durerea dezlănțuită de degetele lui, în
furtuna de lovituri primite în cap
de la demonii răzbunători și sălbatici pe care
i-a eliberat în zgomot de tobe din liniștea
casei tobelor, premiul său pentru lăcomia cu ochi uriași.
Am încercat să-i înecăm suferința
în râsete până când în miezul unei zile
urletele lui s-au preschimbat brusc în imnuri
pline de extaz. Am știut atunci că durerea
îi ajunsese la creier
și ne-a fost milă de el
sărmanul nebun care vorbea

de unul singur. *Doamne,*
 îl auzeam spunând cortinei
 sângelui său, *vin să ating*
poalele veșmintelor tale purpurii.
 De-atunci a rămas nebun de legat
 delirând despre priveliști noi pe care
 pretindea că le vede, bietul de el; priveliști care știm
 și eu și tu că sunt imposibile pentru lumea asta
 cum îi e imposibil unei găini să se pișe – dacă
 putem împrumuta una din multele lui nebunii vulgare –
 el delira despre copaci care sunt verzi
 în vârf și păsări care zboară – da chiar
 zboară prin aer – despre
 soare și lună și stele
 și despre șopârle care se târâie în patru
 labe... Dar azi nimeni nu prea mai are
 grija lui; a plătit deja
 ce-a avut de plătit și nici nu ne mai
 obosim să râdem de el.

Drum în Benin

Viteza e violență
 Puterea e violență
 Violența greutății

Fluturile caută siguranță în lipsa greutății
 În zbor imponderabil, ondulat

Dar la o răscruce de drumuri unde lumina marmorată
 Din copacii bătrâni cade pe o autostradă nouă și insolentă
 Țintele noastre diferite se ciocnesc

Vin în forță cât pentru doi
 Iar fluturile delicat se oferă
 Ca sacrificiu galben strălucitor
 Pe bara mea de protecție din silicon.

Raid aerian

Vine atât de repede
pasărea morții
din pădurile malefice ale tehnologiei sovietice

Bărbatul care traversează strada
pentru a-și saluta un prieten
e mult prea lent.
Prietenul său tăiat în jumătate
are alte griji acum
nu o strângere de mâini prietenească
la prânz.

Crăciun la Biafra (1969)

Acest moment cu ochii scufundați se clătina
în jos pe drumul stâncos și abrupt peste oase
sfărâmate încet cu frica durerilor hidoase care se adună în vale
va deveni într-un alt an un Crăciun
pierdut irecuperabil la înălțimile
pe care infernul său exploziv l-a transmutat
prin distanțele cosmice până la liniștea
unei stele sclipitoare reci... La celulele morții
acelui moment au ajuns sunetele îndepărtate ale colindelor
altor bărbați plutind pe valuri care se izbesc
batjocorindu-ne. Cu regret? Speranță? Dor? Nimic din
toate astea, în mod neașteptat, nici măcar disperarea distilând
oarecum ură transcendentă pură...

Dincolo de poarta spitalului
călugărițele pioase au instalat o iesle
din frunze de palmier pentru a adăposti scena de la Betleem
turnată în gips fin. Sfânta
Familie era în centru, senină, Copilul
Isus bucălat, cu figură înțeleaptă și obraji trandafiri; conform
legendei unul dintre magi era un Othello negru

în veșminte somptuoase. Alte
figuri de oameni și îngeri stăteau
la distanțe bine stabilite de
inima miracolului divin
iar vitele obișnuite priveau
cu o mirare sfântă...

Mai săraci decât cei mai săraci dintre credincioșii
care se închinaseră în fața ei
făcând ofrande jalnice de monede noi
din aluminiu pe care puțini negustori le-ar fi primit și
o bancnotă roasă de cinci șilingi ea doar
și-a făcut cruce și s-a rugat cu ochii deschiși. Pruncul
stătea turtit pe umărul ei ca o
șopârlă moartă brațele și picioarele lui
cauterizate de foamete erau un miracol
în sine. Ochii mari și scufundați
ajunși dincolo de plictiseală până la o
gelatină monotonă imposibil de recunoscut măturau depărtarea
nemișcați de peste umărul ei...

Acum că slăvirea ei a luat sfârșit
ea îl întoarce și-i arată
figuri frumoase cea a lui Dumnezeu
ale îngerilor și oamenilor ale fiarelor –
un spectacol care poate să trezească inima
unui copil. Dar tot ce el a lăsat să se vadă
a fost privirea distantă și impasabilă a celui
care nu recunoaște nimic și a început iar
să-și învârtă capul enorm
pentru a mătura ca înainte depărtarea goală...
Ea a ridicat din umeri, și-a făcut
Din nou cruce și l-a luat de-acolo.

Agostinho Neto*

Neto, oare tu nu erai
Decât un om de mijloc favorizat de noroc
În ghicitoarea copiilor; Kwame
Pornind înainte pentru a-i aborda
Pe demoni; în spatele tău, leneș, un al treilea
Încă nenumit, un ghem de degete răsucite?

Nu! Pașii tăi siguri
Au fost câștigați cu greu. Picioarele tale
Și-au învățat balansul aprig
Pe pantele violente ale umilirii;
Mâinilor tale delicate, pregătite
Cu răbdare pentru cele mai fine incizii,
Li s-a cerut brusc să ucidă,
Vocii tale melodioase să devină strigăt de luptă.

Poate familia și prietenii tăi
Știau vreo străfulgerare veselă care poate sparge întunericul
Vedem asta în fotografii dar prefer
Să păstrez legenda mai întunecată.
Căci am văzut cum
O jumătate de mileniu de viol și crime
Ale străinilor poate tatua un zâmbet
Pe fața goală a unui dement,
Rânjetul sinistru al regilor idiota ai Africii
Care supraveghează din palatele lor obscene de aur
Măcelărirea propriului lor popor.

Neto, cânt plecarea ta dintre noi, eu,
Un umil recuzitor al celor mai simpatice provizii
Din arsenalul tău vast.
Ce să cânt? Un bocet care să răspundă
Întunericului? Nu, vor fi cântece pline de lacrimi
Și bucurie; voi cânta
Omul purtat de-o trinitate
De sorți uimitoare pentru cauza
Rasei noastre călcată în picioare!
Tu vindecătorul, soldatul și poetul!

* Agostinho Neto (1922-1979)
a fost un influent poet de
limbă portugheză și om politic
comunist, primul președinte
al Angolei, între 1975 și 1979.
(n.ed.)

Un „dacă” al istoriei

Gândește-te doar, dacă Hitler ar fi câștigat războiul ce brambureală ar fi azi în cărțile noastre de istorie. Americanii strălucind după verdictul victoriei au spânzurat un comandant japonez pentru crime de război. O generație mai târziu un deget nervos îi împunge în coaste: Trebuie să-l spânzurăm pe Westmoreland pentru crime mai sângeroase în Vietnam!

Dar acum toată lumea trebuie să știe deja că spânzurarea înseamnă mult mai mult decât o victimă indiferent de bagajul său de vinovăție dovedită. Chiar pentru a linșa pe cineva e nevoie de un fel de judecător – un câștigător. Gândește-te doar că Hitler ar fi pariat și ar fi câștigat ce haos ar fi cuprins lumea. Dușmanul său neînduplecat de peste Canalul Mânecii ar fi murit cu siguranță pentru crime de război. Cât despre H. Truman, ticălosul de la Hiroshima, ce să mai zic! Dacă Hitler și-ar fi câștigat războiul de Gaulle nu ar mai fi avut nevoie de-un proces căci nu era el deja condamnat de Paris să moară pentru a fi trădat Franța?... Dacă Hitler ar fi câștigat, Vidkun Quisling și-ar fi păstrat funcția de prim-ministru al Norvegiei. Pur și simplu dacă Hitler ar fi câștigat.

CAMERUN

ACHILLE MBEMBE

Să gândim lumea privind dinspre Africa

Întrebări pentru prezent și viitor

Achille Mbembe (n. 1957, Otélé, Camerun) este profesor de istorie și de științe politice la Universitatea Witwatersrand din Johannesburg. Totodată, este cercetător la Institutul de cercetări sociale și economice Witwatersrand. Doctor în Istorie la Sorbona (1989), a predat la Columbia University și University of Pennsylvania și a fost *visiting professor* la Berkeley și la Yale. Numeroasele sale eseuri, printre care *Nașterea mișcării maquis în Sudul Camerunului* (1996), *Despre postcolonialism. Eseuri despre imaginația politică în Africa contemporană* (2000), *Leșind din marea noapte – Eseu despre Africa decolonizată* (2010), *Critica rațiunii negre* (2013), *Politicile dușmăniei* (2016), *Necropolitica* (2019), *Brutalism* (2020), au fost traduse în mai multe limbi. În 2024 a primit prestigiosul Premiu Holberg, decernat anual unui intelectual care a adus contribuții remarcabile la cercetarea în domeniul artelor, umanoarelor, științelor sociale, dreptului sau teologiei.

Rămânând în limitele decenței, n-am putea pretinde că ne exprimăm în numele *Africanilor*. De altfel ei nici nu ne-o cer. Și chiar de-ar face-o, nu ar însemna că ar fi în mod necesar mai simplu. Știm că în Africa însăși, răspunsurile la întrebarea „Cum să gândim Africa în context mondial” – sau, cu alte cuvinte, „Cum să gândim lumea privind dinspre Africa” – sunt divergente, contradictorii, ba chiar ireconciliabile.

Îngrijorarea pe care o resimțim împreună față de Africa – și pe care Africa ne-o generează – e de la sine înțeleasă. În acest sens, orice autoritate care ar pretinde că își află legitimitatea în principiul indigenității s-ar vedea repede confruntată cu propriile-i limite. Căci, de fapt, să vorbești ca African nu garantează mare lucru, ba câteodată nu asigură nici măcar o oarecare autenticitate.

1

Totuși, sunt numeroși cei din Africa și din diaspora care consideră nu doar că numai Africanii au dreptul să studieze societatea și culturile lor, ci chiar și că numai Africanii sunt în măsură să spună adevărul despre Africa. Cei care susțin asta afirmă că orice adevăr exprimat cu valoare științifică este în mod obligatoriu local; și că universalul nu are, de fapt, decât un discurs care se ignoră. Iată de unde provine căutarea unei paradigme africane în științele sociale. Și de unde provine totodată voința – manifestată de numeroși Africani – de a se folosi de propria lor înțelegere (fără indicații primite de la alții), tocmai în scopul de a se elibera de conducerea altora.

Suntem înclinați să îi înțelegem. Cum s-ar putea altfel atunci când știm în ce măsură știința colonială sau imperială a servit pentru lungă vreme drept armă în scopul supunerii materiale și simbolice a societăților extra-europene? Într-adevăr, în accepțiunea vremurilor noastre, de fiecare dată când pronunțăm cuvântul „Africa” nu ne referim numai la un fapt fizic, spațial ori geografic. Punem în mișcare, în același timp, și uneori inconștient, o serie de imagini, o multitudine de prejudecăți, de caracteristici care se presupune că organizează în tipuri ființele care trăiesc în acest spațiu fizic, ca și obiceiurile lor, felul lor de a trăi și de a acționa și, în mod special, raportarea lor la o viață a cărei durată nu este nicicând sigură pentru că se crede că salteaua de paie pe care se întinde moartea nu este niciodată prea departe.

În numeroase tipuri moderne ale discursului și ale cunoașterii, termenul „Africa” evocă aproape automat o lume aparte; o lume cu care mulți dintre contemporanii noștri resimt o dificultate în a se identifica; o realitate despre care adeseori nu știu să vorbească decât sub o formă distanțată și anecdotică, aidoma, întrucâtva, unei paranteze cenușii.

Și de ce oare? Pentru că în viziunea lor, *viața în Africa nu este pur și simplu o viață omenească*. Adeseori, ea apare ca fiind *viața altor oameni, din altă parte, de aiurea*. Ca atare, ea provoacă din când în când milă ori gesturi de caritate – politica Bunului Samaritean. Și pentru că termenul „Africa” trimite întotdeauna la un fel de arbitrar primordial, cel al denumirilor cărora nimic în mod special nu trebuie să le corespundă/răspundă cu excepția *prejudecății inaugurale în regresia sa infinită*, presupunem mereu,

în general, că non-sensul este deja înțeles, că este deja acolo, inclus în numele însuși.

În aceste condiții, când pronunțăm termenul „Africa” înseamnă de fiecare dată să ne asumăm riscul unei regresii infinite a ceea ce este presupus, să construim figuri, oricare ar fi ele, pe deasupra vidului. E de ajuns, așa cum o spune Raymond Roussel, în lucrarea sa *Impresii din Africa*, să alegem cuvinte sau imagini aproape asemănătoare, să le adăugăm imagini și cuvinte aidoma, dar cu sensuri diferite, și vom ajunge invariabil să regăsim povestea pe care oricum o știam deja.

În consecință, la baza tipurilor moderne ale cunoașterii stă predicatul conform căruia umanitatea nu are în părtașie o lume comună. Neavând deloc o lume în comun, politica lumii (și o politică a cunoașterii la scară globală) nu ar putea fi câtuși de puțin o *politică a asemănătorului*. Ea nu ar putea fi decât o politică a diferenței.

2

Astăzi, mulți dintre noi aparțin la atât de multe universuri de sens, încât le este imposibil să își revendice apartenențe clare și transparente ori filiații imaculate. De fapt, fie că au plecat fizic, fie că au rămas în locurile lor de baștină, mulți își vor fi petrecut cea mai mare parte a vieții lor adulte traversând lumea, altfel spus făcând fără încetare compromisuri cu tot felul de tradiții convenite, reconfigurând toate aceste aspecte și apartenențe care credem că vin de la sine.

Parcurgând lumea – și adeseori prin forța lucrurilor – se vor fi instruit mult în contact cu lumile-altfel. În același timp, vor fi făcut o experiență cvasi-misterioasă: a deveni uman implică ieșirea din sine și întâlnirea – niciodată garantată – cu straniul și cu străinul. Orice gândire adevărată țâșnește în punctul de întâlnire cu ce nu este sinele-însuși. În punctul de întâlnire cu ceea ce nu s-ar putea reduce la sine, *a gândi, ca și a-și hrăni viața, devine, inevitabil, a locui distanța care separă, a pune la lucru această distanță separatoare*.

În aceste condiții, cum să articulezi o reflecție care să glorifice raportul istoric (adică existențial) cu locul care ne-a văzut născându-ne (sau către care ne trimit ascendențele noastre) în timp ce ne îndepărtăm în mod conștient, tocmai în scopul de a pune în joc această distanță fără de care ar fi greu să ne sustragem uneia sau alteia dintre formele de atavism? Răspunsul ar trebui să fie fără echivoc – asumându-ne riscuri, începând cu riscul de a profera o *rostire marginală*; străduindu-ne să gândim de la *un al treilea loc, de partaj*, un loc în același timp geografic și teoretic; asumându-ne voluntar riscul ca rostirea noastră să fie considerată neautentică.

Fără îndoială că a exista pentru sine și la persoana întâi, a acționa prin sine însuși, a fi prezent sieși, a fi în stare să zicem „Eu gândesc”,

a-ți păsa de sine-însuși, a legifera pentru sine, a se conduce pe sine, constituie punctul de plecare al oricărei politici a libertății și, în consecință, a gândirii. Dar nu există un sine situat în afara unei lumi ai cărei moștenitori suntem toți, așa cum o repetă neconținut Frantz Fanon. Este adevărat că matricile experienței umane istorice nu sunt peste tot aceleași. Dar să spunem că fiecare experiență este singulară nu înseamnă că o astfel de experiență ar fi inefabilă și intraductibilă în alte limbaje omenești.

3

Așadar, pentru cei sau pentru cele preocupați sau preocupate de Africa, *de acum înainte provocarea esențială este de a lucra la interstițiul mai multor exteriorități, cu convingerea că nu mai există un în afară căruia să i se opună un înăuntru. Pentru că, de fapt, totul a trecut înăuntru. Nu există nicio părțică a lumii a cărei istorie să nu conțină în sine o dimensiune africană, tot așa cum o istorie africană nu există decât ca parte integrantă a istoriei lumii. Și, nici pentru Africani, nici pentru alte popoare ale pământului, nu mai există o cunoaștere perfect închisă, pe care și unii și ceilalți nu și-ar datora-o decât lor înșiși și nimănui altcuiva. Așadar, trebuie să ieșim din problematica originilor și a închiderii. Într-adevăr, există alte ramificații ale gândirii care trebuie explorate. În acest sens, trebuie să ne asumăm o dată pentru totdeauna, și în mod deschis, caracterul compozit al chipului nostru și eterogenitatea moștenirilor noastre, dar nu ca pe niște factori de inautenticitate, ci ca pe niște resurse privilegiate ale depășirii noastre.*

4

Ca atare, astăzi și în viitor, problematica fundamentală este cea a apartenenței noastre la prezent și la lume.

Michel Foucault formula această problematică sub forma unei întrebări, în acești termeni: „Care este actualitatea mea? Care este sensul acestei actualități? Și ce înseamnă faptul că eu vorbesc despre această actualitate?” Îl cităm pe Foucault. De fapt, însă, este vorba despre o foarte veche întrebare, pe care gândirea de origine africană, îndeosebi în Lumea Nouă, și-o însușește încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, fără să folosească în mod necesar limbajul lui Foucault – și, mai înainte, pe cel al lui Kant, pentru că în acest caz, Foucault îl traduce pe Kant.

Această gândire modernă de origine africană (care aparține primilor intelectuali afro-americani, Negrilor din Caraibe...) pune problema apartenenței noastre la prezent și la lume în limbajul vieții și a ceea ce provoacă dispersia, stingerea. Această gândire se întreabă ce înseamnă *într-adevăr, a trăi* – adevărul vieții, formele de dezvoltare afirmativă a vieții. Prin urmare, nu este pur și simplu o gândire a vieții în abstract.

Este în același timp o interogare a ceea ce înseamnă voința-de-a-trăi și devenirea afirmației, îndeosebi acolo unde este vorba despre domnia negației. În cele din urmă, este o gândire care își pune problema mijloacelor prin care se poate depăși cruda alternativă: „a ucide sau a fi ucis”.

Prin urmare, obiectul central al acestei gândiri nu este căutarea etnologică a unei paradigme „africane” a științelor sociale. În fond, în această gândire, Africa nu este cea a Statelor-națiune și a granițelor lor naturale. Ea este un proiect diasporic și deci transnațional. Cum se poate face din prezent și din viața africană (acest prezent căruia îi aparțin) *un eveniment al gândirii* pentru oamenii de origine africană, desigur, dar și pentru întreaga noastră lume? În ce limbaj s-ar putea articula condițiile ieșirii din starea în care se găsesc acești oameni?

5

Pentru Franz Fanon, de exemplu, problematica apartenenței la prezent și la lume se confundă cu proiectul de autonomie umană sau chiar cu cel al autocreației umanității. „Sunt propriul meu fundament”, afirmă el, în concluzia lucrării *Piele neagră, măști albe*.

Contextul în care se înscrie gândirea lui este cel al violenței coloniale și rasiale și al războiului de așa-zisă eliberare. Violenței coloniale și rasiale îi este specifică încercarea de a retrage umanitatea din victimele ei sau chiar de a o anula. Umanitatea nu se mai înțelege de la sine. De ce? Pur și simplu pentru că, în fața celui colonizat, Europa nu încetează să se întrebe: „Este vorba despre un alt om? Este un alt om decât omul? Este el oare un alt exemplar al aceluiași? Sau este un altul față de același?”

Într-un astfel de context, ne spune Fanon, umanitatea nu este dată, subînțeleasă. Deschiderea sinelui este inseparabilă de deschiderea lumii. Cele două mișcări se petrec prin intermediul unei treziri la conștiința de sine trăită de cel colonizat – un proces prin care acesta își însușește în mod subiectiv propriul eu, desființează îngrădirile (îndeosebi cea pe care o reprezintă rasa) și se autorizează pe sine să vorbească la persoana întâi.

În schimb, această apropiere a sinelui vizează nu numai realizarea de sine, ci, mult mai semnificativ, creșterea în umanitate, un nou început al creației și, cum afirmam mai sus, deschiderea lumii.

6

Totodată, la Fanon, această creștere în umanitate nu poate fi decât rezultatul unei lupte – lupta pentru viață. Lupta pentru viață (care este același lucru cu lupta pentru nașterea lumii) are o dublă dimensiune.

Pe de o parte, ea este constituirea acelei capacități de a fi noi-înșine și de a acționa noi-înșine pe care Fanon o compară cu o țâșnire din adâncuri, pe care el le numește „o regiune extrem de stearpă și de aridă”

a existenței, o zonă a „non-ființei”, așa cum, pentru el, este *rasa*. „Negrul nu este. La fel cum nu este Albul”, spune el, ceea ce înseamnă că „negrul este un om ca toți ceilalți, un om ca toți oamenii”, „un om printre alți oameni”.

Pe de altă parte, creșterea în umanitate nu este posibilă decât dacă, de la început, avem *postulatul unei similarități fundamentale, al unei cetățenii umane originare*, pe care am putea-o formula astfel: *toți oamenii sunt asemănători, toți sunt oameni ca toți ceilalți, sunt oameni printre alți oameni*.

Pentru Fanon, acest postulat este cheia proiectului de deschidere a lumii, un proiect al autonomiei umane.

7

Să luăm un al doilea exemplu, Léopold Sédar Senghor. Unul dintre paradoxurile lui Senghor este că trebuie să admită o datorie inestimabilă față de teoriile cele mai rasiste, cele mai puriste și mai biologizante din epoca sa. Dar Senghor se folosește totodată de aceste teorii puriste pentru a pune bazele unei poetici antirasiste a lumii. Ceea ce el numește Negritudine este, fără îndoială, un fel de a se preocupa de sine, de ceea ce aparține intrinsec acestui sine – un fel de narcisism rasial.

Dar și în acest caz, pe acest teren fraudulos al diferenței esențiale, preocuparea pentru ceea ce ne aparține intrinsec și pentru ceea ce ne definește fundamental nu are sens decât dacă va fi pusă în comun. Senghor dă un nume acestui proiect *în-comun*: întâlnirea dintre a da și a primi.

Pentru el, de această punere în comun a singularităților depind nașterea lumii și începuturile unei comunități universale – o comunitate metisată guvernată de principiul părții diferențelor, a ceea ce este unic. Numai o comunitate fondată pe punerea în comun a specificității și pe părțasia a ceea ce este unic poate fi deschisă *întregului*.

Trebuie să precizăm că atât în cazul lui Fanon, cât și în cel al lui Senghor, noi suntem moștenitorii *lumii întregi*. În același timp, atât lumea cât și această moștenire trebuie să fie create. Lumea este în proces de creație, și noi, odată cu ea. În afara acestui proces de creație și de autocreație, ea este mută și imperceptibilă. Doar contribuind la procesul de creație și de autocreație ne câștigăm *dreptul de a moșteni lumea în ansamblul ei*.

8

Și la alți gânditori moderni de origine africană regăsim aceeași insistență asupra deschiderii lumii și a apartenenței la lume ca putere pe care și-o dă subiectul ființei întregi. De exemplu, la Edouard Glissant, deschiderea lumii înseamnă explicit să te îndrepti spre întâlnirea cu lumea, având știința de a cuprinde incontestabila rețea țesută din afiliațiile care ne definesc identitatea și împletirea de rețele care sunt de natură a face

ca orice identitate să se dezvolte în mod necesar într-un raport cu Altul – un Altul care a fost, dintru început, aici.

Adevărata deschidere a lumii este, prin urmare, întâlnirea cu totalitatea lumii, ceea ce el numește *Lumea-ca-Tot*. În acest sens, putem vorbi despre o politică a relaționării și a devenirii – devenirea afirmației.

Tematica relaționării și problematica întregului-totalitate se regăsesc și în gândirea lui Paul Gilroy, la care deschiderea lumii capătă conturul unei conștiințe planetare.

La toți acești gânditori, inclusiv la cei care pornesc de la postulatul diferenței, proiectul nu se referă la separarea lumii și nici la divizarea ei. Toți sunt în căutarea unei sfere de orizontalitate care să facă un loc generos unei *etici a mutualității*, sau, cum o sugerează Gilroy, a *convivialității*, a *fîmței-cu-alții*.

9

Revendicarea unei paradigme „africane” în științele sociale s-ar putea așadar dovedi periculoasă dacă ar trebui să se facă pe baza tezelor nativiste, naționaliste sau indigeniste. Într-adevăr, aceste teze au la bază ideea închiderii lumilor, iar nu a deschiderii și a relaționării lor. Funcția lor ideologică este de a-i încuraja pe Africani să se considere niște victime ale istoriei și să-și trăiască propria istorie ca pe un proces de vrăjitorie. Tezele au la bază ideea conform căreia ar exista diferite tipuri de umanitate și fiecărui tip de umanitate i-ar corespunde un model epistemic specific. Adevărate închideri intelectuale, datorită banilor străini, ele dau naștere producțiilor, lucrări pe care nimeni nu le cunoaște, pe care nimeni nu le citește și nu le citează, și care de fapt nu servesc la nimic altceva decât poate la a ușura buna conștiință a distribuitorilor de milă, la a cultiva, în cazul beneficiarilor acestor daruri, o logică a resentimentului și o postură de iresponsabilitate.

10

Marea preocupare pentru astăzi și pentru viitor rămâne, așadar, de a ști pentru ce anume prezentul african se constituie ca semn și ce anume îi conferă valoare de semn. De a face din Africa nu numai un loc de provocare intelectuală, ci *un eveniment pentru gândire*.

Într-adevăr, de la jumătatea secolului al XX-lea, Continentul traversează experiența unor mutații rapide și multiforme ale căror rezultate sunt paradoxale. Fie că este vorba despre noi forme de conflict, despre viața monedelor, despre investiții, despre schimburi sau despre domeniile creativității culturale și artistice, despre formele urbane și regimurile de cult, totul este pe cale să se reazeze în condiții de incertitudine, câteodată radicale. Realități cu care eram obișnuiți mor. Altele, pe care le credeam

dispărute pentru totdeauna, revin cu denumiri noi, cu alte măști și uneori pe aceleași scene ca odinioară, chiar dacă actorii sunt alții. În pofida aparențelor, Continentul este din ce în ce mai multicultural, deschis diasporei și cosmopolit. Aici, fenomenele de mobilitate conturează noi hărți ale lumii. Cum să ne imaginăm politic această lume cu hărți multiple? Cu ajutorul mobilităților și al circulației, se structurează o Africă inedită, în același timp loc de destinație și de tranzit și spațiu de confluență la răspântia numeroaselor culturi, rase, diaspore. Care sunt fluxurile care o transformă?

Trebuie să descriem și să analizăm nașterile acestei societăți fără să ne pierdem timpul să respingem, adesea cu stângăcie, interpretările, uneori eronate, elaborate în alte părți de către alții.

Trebuie să o facem știind că istoria noastră, prezentul și extraordinara bogăție a realităților noastre sunt, mai mult decât se crede, obiecte și semne care, oricare ar fi câmpul contemporan al cunoașterii, sunt susceptibile să vorbească dincolo de frontierele noastre geografice și rasiale. Dar pentru a reuși această întreprindere, mai trebuie să înlăturăm toate îngrădirile, să deterritorializăm, să fim deschiși la chestiuni internaționale și transversale, să ne folosim de științele umane și naturale, să aprofundăm cercetarea filozofică și istorică. Și mai trebuie să acceptăm să părăsim teritoriile academice consacrate și calculele disciplinare și instituționale a căror unică funcțiune este de a reproduce o rigiditate încetățenită. Și, mai mult chiar, trebuie să acceptăm să o luăm pe căi uneori ocolite, alteori transversale, tocmai pentru a face să comunice domenii pe care, în general, tindem să le separăm.

11

Nu vom discuta, o dată în plus, despre ce este sau ce nu este Africa, nici despre ceea ce îi lipsește. Vom porni mai degrabă de la ipoteza conform căreia *pe continentul african, problematica lumii (încotro se îndreaptă și ce înseamnă) se pune de acum înainte în felul cel mai nou, mai complex și mai radical cu puțință*. Tot aici, toate categoriile care au contribuit la a imagina ce înseamnă arta, politica, etica și limbajul traversează o criză, în timp ce, simultan, apar neîncetat forme alternative de viață.

A reflecta la *fenomenul emergentului*, la formele sale estetice și politice, ca și la problemele etice pe care le ridică, necesită o altfel de problematizare a ceea ce, în experiența umană din Africa, trimite la o serie de întrebări globale cu care se confruntă lumea în ansamblul ei.

Așadar, experiența umană în Africa pune inteligenței vremurilor noastre întrebări a căror radicalitate nu a făcut deloc până acum obiectul unei explorări coerente. Or, *o gândire a lumii* care ar lua în serios această radicalitate nu ar câștiga numai în profunzime. De fapt, înnoirea imaginii

noastre despre cultură, politică și limbaj, ca și despre gândirea noastră despre uman, în general – toate trec de acum înainte prin această oglindă a lumii care a devenit Africa.

12

Arhivele africane s-au constituit, în foarte mare măsură, pornind de la triunghiul atlantic (Africa, America și Caraibe, Europa). Ele însă depășesc cu mult acest triunghi și includ lumea islamică și pe cea asiatică deopotrivă. Este, de acum încolo, stabilit, că aceste arhive conturează diverse *figuri ale modernității*.

Pentru a face lizibile aceste figuri trebuie ca problematici cum ar fi „originalitatea” și „singularitatea” să fie puse în termeni noi, trebuie să fie îndeplinite condițiile trecerii către o *privire postantropologică* asupra Africii. Fără o asemenea reformulare nouă va fi greu să depășim aporiile discursului despre „diferență”.

Suntem conștienți că un asemenea proiect asigură un loc privilegiat arhivelor literare și artistice. Felul în care romanul african postcolonial a tratat „scriitura” și „limba” ca atare permite într-adevăr deschiderea de noi perspective asupra tematicii originalității și a singularității/specificității, a „apropiatului” și a „îndepărtatului”; a „distanței” și a „proximității”, a „sinelui”, a „timpului” și a „stilului”. La fel se întâmplă în cazul artelor vizuale și plastice (pictură, sculptură, cinema, modă, fotografie), al muzicii, al dansului și al arhitecturii.

În ce termeni pune creația culturală africană problema apartenenței Africii la lume, a felului în care locuiește în această lume, a felului în care se reclamă de la această lume și de la valorile ei? Pornind de la experiențele africane, putem oare considera că într-o epocă dominată de tematica insecurității și a terorii, anumite figuri (migrantul, refugiatul, străinul, copilul, dușmanul) ar fi mai emblematice pentru „viața precară” decât altele? Ce putem spune despre prezent și despre stat în lumea contemporană, adică despre ordinea mondială în generalitatea ei? „Timpul statului” este atât de diferit de cel al „pieței”? În contextul actual, cum să regândim problema – clasică – a raporturilor dintre forță și drept, securitate și vulnerabilitate? În ce termeni putem revizita statutul speranței și locul viitorului în imaginile contemporane despre timp și despre viață? Despre ce feluri de viitor este vorba și care sunt resursele care ne-ar permite nu numai să le gândim, ci și să le accelerăm sosirea?

*Africa
francofonă*

CONGO

SONY LABOU TANSI

MAROC

ABDELLATIF LAÛBI

COASTA DE FILDEȘ

VÉRONIQUE TADJO
JOSUÉ GUÉBO

MADAGASCAR

JEAN-LUC RAHARIMANANA

REPUBLICA DEMOCRATICĂ
CONGO

FISTON MWANZA MUJILA
LISETTE LOMBÉ

TUNISIA

AMINA SAÏD

ALGERIA

HABIB TENGOUR
SAMIRA NEGROUCHE

SENEGAL

AMADOU LAMINE SALL

MALI

ISMAËL DIADIÉ HAÏDARA

• RÉUNION/MAURITIUS

CATHERINE BOUDET

GUINEEA

FALMARÈS

SONY LABOU TANSI

Sony Labou Tansi (pseudonimul lui Marcel Ntsoni; 1947-1995) s-a născut în Congoul Belgian (astăzi Republica Democratică Congo), iar la doisprezece ani s-a mutat cu familia la Brazzaville, unde a studiat literatura, absolvind în 1971 École Normale Supérieure d'Afrique Centrale. În 1979 a fondat Teatrul Rocado Zulu, iar în același an a debutat cu piesa *Conscience de tracteur* și cu romanul *La vie et demie*. Scriitor inovator și prolific, a publicat numeroase romane (printre care *L'Anté-peuple*, din 1983, pentru care a primit Grand prix littéraire d'Afrique noire; *Les sept solitudes de Lorsa Lopez*, 1985; *Les yeux du volcan*, 1988; *Le commencement des douleurs*, 1995) și volume de teatru. A murit prematur, lăsând o întinsă operă postumă, apărută în *L'Atelier de Sony Labou Tansi, correspondances, poésie, roman inédits* (2005) și *Poèmes* (2015, ediție critică și genetică de peste 1250 de pagini, coordonată de Claire Riffard și Nicolas Martin-Granel).

”A fi poet în zilele noastre înseamnă să vrei din toate puterile, din tot sufletul și din toată carnea, chiar cu arma îndreptată spre tine, chiar în fața banului, care și el e o armă, și mai ales în fața adevărului, ca niciun chip al realității omenești să nu fie înghițit de tăcerea istoriei.”

Populațiile vorbitoare de Bantu i-au înlocuit sau absorbit acum 3500 de ani pe locuitorii mai vechi ai regiunii, pigmeii. Teritoriul actual al Republicii Congo a văzut înflorirea Regatului Kongo (care a încorporat regate anterioare, Nsundi, Mpangu, Mbata, Wandu, Mpemba, Soyo, Mbamba) începând cu sfârșitul sec. al XIV-lea. În 1484, portughezii au ajuns la gurile fluviului Congo – au urmat mai multe războaie cu aceștia și un război civil (1665-1709) între casele Kinlaza și Kimpanzu. Fluviul Congo a fost în sec. XIX o țintă importantă pentru marile puteri europene. Congoul Francez (1882-1910), care a fost ulterior parte din Africa Franceză Ecuatorială (1910-1958), cu capitala la Brazzaville, și-a obținut independența în 1960. După aproape un sfert de secol în care a fost stat comunist cu partid unic, Republica Congo a trecut prin două războaie civile (1993-1994, 1997-1999). Actualul președinte, Sassou Nguesso, a condus țara între 1979-1992 și din 1997 până astăzi.

Scrisoare infernală domnului Rimbaud

Stimate domnule Rimbaud

Vă scriu privindu-vă drept
în suflet
Lumea aceasta este moartă
Inclusiv Franța
Vă spun din nou
Privindu-vă drept în chiloți
Lumea asta își desăvârșește moartea
Și nu veți mai pune piciorul
nici în Abisinia nici în Asia
să faceți negoț cu absint
cu idei înalte ca ierburile
cu veselii idilice
cu entuziasm răscopt
cu ciorchini de arme
rachete Scud artizanale și meschine
în aburii fricii – s-a terminat.

Nu, domnule Arthur,

nu veți mai vinde
coada păunului
sau coada patronului
nici în deșertul albăstrui
al Nubiei
nici pe malurile fierbinți
ale cascadei Niamand-Garam
Dobitoacele învelite în apă
în vânt
și în arginți
nu vă vor mai privi din adâncul minții –

Gata cu joaca, domnule Arthur,

Doar cu o revărsare a arterelor
veți mai sări peste toate
tufișurile cunoașterii
intim legate
de profit.

Domnule Arthur,

v-o spun din Africa,
dintre beretele verzi franceze
și negrele azimuturi italiene

Nu veți mai vinde
o sută de mii de vorbe în vânt
o sută de mii de paie scurte
trase din soarta unui Verlaine
cu arma înroșită
despre care acum știm tot.

Astăzi, când albastrul
a devenit culoarea umanității
nu vă veți mai plimba
prin Charleville
prin Charleroi
nici prin Charles de Gaulle
altfel decât blocat
între un Journiac¹ nechezător
și un Genet² pus la patru ace
de angoase albe
într-o Franță părăsită
în Cow-boyonia centrală
unde ți-e frig la ochi
la creier
la fiere
la testicule
la dicționar...

¹ Aluzie la artistul
avangardist Michel Journiac
(1935-1995), unul dintre
fondatorii mișcării „Body
Art” („art corporel”) în
Franța anilor ‘60-‘70 ai
secolului trecut. (n.ed.)

² Referire la prozatorul
și dramaturgul Jean Genet
(1910-1986) (n.ed.)

Chiar dumneavoastră, domnule Arthur,
academician al vântului de Vest
nu veți mai merge altfel
decât în furtuna bombelor
care ne aspiră –

Și veți primi o somație
să dați cu aspiratorul
la academia științelor morale.

Domnule Arthur,
vai de această Franță
care nu a avut niciodată ceva mai măreț
decât rațiunea și cultura
o Franță aruncată în vânt
care nu va mai încolți
înainte de secolul trecut –

Domnule Arthur,
pe talpa pantofilor duceți
o limbă franceză ca aia vorbită de negri

petrol brut
inundații de curcubeie
și beții leonine
câștiguri haotice
și sânge arab –

Puteți să mă credeți
vă spun la urechea unui cuvânt nou
lângă o floare de speranță ratată
cu glasul aspru
viguros ca muntele Camerun –
cu aceeași speranță vă scriu
Eu, Ham,
moștenitorul napalmului
comandantul gazat
trădat trup și suflet
Nu mai există anotimpuri
în Iad – nici rațiune
nimic
decât o pâine grasă
unsuroasă
istovitoare
fără iz –
nu mai există cunoaștere
nici frici în floare
să debarcăm toate vânturile
pentru a dansa dansul
micului dansator alb
Alb de la anus până la inimă
trișând
mințind
indicând marginile
spiritului –
Eminențe cenușii
și manuale
din belșug
degeaba ne ținem testiculele la adăpost
bine păzite
bursa bălește
și va mai băli
la cinzeci de grade sub zero
temperatura la care se nasc
poetii.

Dar Franța, domnule Arthur, alege focul
 foc de lemne
 ba nu –
 focul de tibii în Ciadul scufundat
 într-un anotimp cu cinci luni aprilie –
 și scufundarea continuă
 și va continua –
 focul ține loc de gândire
 și foamea
 și picioarele înecate
 Compania Viannay³ de gunoaie
 savante –
 Mazenan
 Bardey fac scandal
 la capătul cavalcadelor.

³ Maison Viannay-Bardey et Cie – agenție comercială franceză a cărei sucursală din Harar l-a angajat pe Rimbaud în 1880. (n.ed.)

V-o spun din Africa –
 această mamă înșelată:
 nu vom muri sufocați
 acum când lumea întreagă
 nu mai este întreagă –
 Cu-o patrie-mamă
 bolnavă de-o sută de ciume
 Până și meseria de-a sta
 cu capul plecat
 se vinde pe nimica toată ca moartea
 se vinde pe pietre aruncate
 pe gloanțe
 Tadjoura⁴ nechează
 ca un bătrân cal alb
 o albeață de ticăloși
 și angoase verzui în țara-tibie
 un trup învelit în mătase
 un suflet gol
 ce a dezgolit inteligența

⁴ Oraș din Djibouti în care Rimbaud a locuit vreme de un an. (n.ed.)

Domnule Arthur
 vă jur
 De-acum înainte nu vom mai face
 decât călătorii albe.

traducere de Roxana Sicoe-Tirea

ABDELLATIF LAÂBI

Abdellatif Laâbi (n. 1942) este un scriitor, jurnalist și traducător marocan, autorul a peste 30 de cărți de poezie, romane, cărți pentru copii, piese de teatru și eseuri. A debutat în 1969 cu romanul *L'Œil et la Nuit*. A fondat în 1966 renumitul trimestrial în franceză și arabă „Souffles” / „Anfas”, gândit ca „un manifest pentru o nouă estetică în Maghreb”. În 1972, revista a fost interzisă după 22 de numere, iar Laâbi a fost arestat, torturat și închis pentru aproape nouă ani. În 1985 a părăsit Marocul și s-a stabilit la Paris, unde a devenit membru al Academiei Mallarmé (1988), a editat numeroase antologii, a primit Prix Goncourt de la Poésie (2009) și Marele Premiu pentru Francofonie al Academiei Franceze (2011). Dintre volumele sale de poezie, menționăm: *Le Règne de barbarie* (1980), *Tous les déchirements* (1990), *Le Spleen de Casablanca* (1996), *Les Fruits du corps* (2003), *La poésie est invincible* (2022).

”Este adevărat că am contaminat limba franceză cu limbile mele arabe, adică limbile populare vorbite în orașul Fez în vremea copilăriei mele, și apoi cu araba clasică, ale cărei răsuciri și expresii le-am introdus în franceză.”

Locuit încă din Paleolitic, Marocul de astăzi era acum 300.000 de ani o savană. Cele mai vechi documente istorice vorbesc despre colonizarea coastei marocane de către fenicieni în sec. VIII-VI î.e.n., cu toate că regiunea era deja locuită de berberii de câteva milenii. După căderea Cartaginei, berberii (în special Regatul Mauritaniei) au dominat teritoriul până în 40 e.n., când a fost anexat de Imperiul Roman. Cucerit de vandali în sec. V, devine parte a Imperiului Bizantin un secol mai târziu. Musulmanii au cucerit Maghrebul în sec. VIII, impunându-se Califatul Omeiad, urmat de Abbasizi, de dinastia Almoravidă și de Califatul Almohad. Începând din 1549, dinastia Saadi a condus Marocul până la 1659, iar din 1666 a venit la putere dinastia Alaouită, care este și astăzi familia regală marocană – aceasta reușind să păstreze independența țării în sec. XVIII-XIX în fața otomanilor și a europenilor. Tot mai interesați, începând cu 1830, de Maroc, francezii l-au transformat în cele din urmă în Protectorat în urma Tratatului de la Fez (1912). Opoziția marocană la hegemonia europeană a fost neînduplecată, iar în 1956 francezii au fost nevoiți să accepte în urma unei revoluții independența țării. Domnia lui Hassan al II-lea (1961-1999) a marcat o perioadă de naționalism, dar și de corupție. În plus, violențele și represiunea politică împotriva disidenților și a activiștilor pentru democrație a făcut ca perioada dintre anii ‘60-‘80 să poarte denumirea „anii de plumb”.

26 august 1974

când soarele-apuse,
 noaptea-ncepea deja să coboare,
 catifelată,
 înmiresmată de caprifoi și cimbru.
 pe cerul dens
 colcăia podgorie de stele.
 orașul se trezea la cântece,
 la pâine.
 la priveghiuri unde ne-alinam durerea
 mâinile se deschideau spre tandrețe.
 în jur,
 pădurea dormea deja
 și fluviul,
 imensul fluviul, necruțător,
 își rostogolea valurile-ntunecate, onctuoase.
 fastă era noaptea
 înmiresmată de caprifoi și cimbru
 cu podgoria ei de stele.
 ah, voi, gonguri și tobe-acompaniatoare, grăiți,
 roștiți povestea celor șapte răstigniți ai speranței.

5:45

omul care nu știa
 dacă trebuia să râdă sau să plângă
 la ieșirea din cetatea exilului
 stătea-n dormitorul lui
 sprijinindu-se de pervazul ferestrei.
 soția lui dormea.
 apropierea lor s-a consumat rapid,
 dar frenetic,
 fără precauții
 (nu te gândești la asta în așa împrejurări).
 s-au pus pe plâns ca niște copii
 la senzația asta de infinit,
 de moarte fericită.

la apogeul incandescenței vitale
și-au sărutat mâinile, picioarele,
fiecare părticică a corpului niciodată uitată
în deșertul de gheață al absenței.
Nu, n-au îmbătrânit.
Nu, n-au slăbit.
Fericirea lor era intactă.
Totul avea s-o ia de la capăt
mai abitir
în ciuda tatuajului de tristețe
de pe frunți,
fixat de-această încercare.
Încetul cu-ncetul orașul se trezea,
soarele răsărea,
mașinile treceau,
traversau intersecția fără oprire.
El își aminti
privirea sticloasă a monstrului învins
străpungându-i spatele
la ieșirea din cetatea exilului,
apăsându-l greu pe ceafă.
Acum, când luase orașul la pas,
simțea pe limbă un gust ușor amar
dar impresia dispăru.
nu-și putea reține
sentimentul de-mplinire.
Viața se grăbea spre el,
îl copleșea.
închise fereastra,
se-ndreptă spre baie,
deschise robinetul de apă caldă
și-ncepu să se dezbrace.
Răbufniți voi gonguri și tobe-acompaniatoare!
tunați,
răsunați,
zguduiți-vă ca să se vindece omul care nu știa dacă să râdă
sau să plângă.
Vibrați pentru viață pe față și pe dos, numai să-aflăm acum
cum se-ncheie
povestea celor
șapte răstigniți ai speranței.

ora 6

i se spunea cel Sărac-cu-duhul.
 toți îl știau că umbla peste tot prin pădure
 și chiar pe la marginea autostrăzii.
 în orice anotimp
 se trezea devreme
 să caute trufe și s-adune ghinde,
 ciuperci
 sau vreascuri.
 șoferii-l vedeau adesea –
 întindea spre ei o găleată
 plină cu cele culese.
 vindea totul pe-un preț de nimic.
 copiii din vecini îl necăjeau, fără să-l tulbure însă
 și chiar și pădurarul închidea ochii
 când îl zărea la ore imposibile
 furișându-se ca vulpea-n codru.
 avea cam șaiszeci de ani,
 o barbă albă-i acoperea fața.
 doar ochii de șoim
 străluceau pe chipu-i de profet decăzut.
 dimineața, c-un sac de iută pe umăr
 se repezea-n codru.
 frica-l urmărea.
 se temea de pădure
 deși ea-i dădea o pâine de mâncat.
 o credea blestemată,
 încă din ziua atât de-ndepărtată
 când creștinii erau stăpânii
 când i-a văzut cum au adus un om,
 l-au legat de-un copac
 și i-au dat foc.
 sângele a curs în pădure.
 omul acela
 – avea să afle mai târziu –
 murise
 pentru ca străinii să nu mai fie „stăpânii Orei”,
 pentru ca țara să se-ntoarcă
 la proprietarii ei de drept.

zi de zi aceeași frică-i dădea târcoale
ca și-amintirea sângelui
sorbit de pământ.
lovea cu-nverșunare un copac doborât
pe care-l zărise-n ajun.
lovea cu toporul
numai crengile groase.
curăța rămurelele.
bucățile de lemn le-arunca-ntr-un morman tot mai mare.
cel Sărac-cu-duhul
lucra de mai bine de-o oră
când deodată se-opri
și-și ridică privirea direct în soare.
atunci îi văzu
și-auzi deodată zgomotul motoarelor.
erau șapte.
șapte camioane militare închise
deplasându-se lent,
în semicerc,
în buza unui luminiș.
apărură jeep-uri, mașini civile
și ei stăteau nemișcați.
totul s-a petrecut într-o clipită.
din camion, rând pe rând, au coborât câte doi soldați,
și câte-un om legat fedeleș,
acoperit la ochi.
alți soldați
civili și militari
au coborât și ei din mașini.
s-au strâns în grupuri mici.
I-au dus pe prizonieri la câte-un copac
și i-au legat acolo.
s-au format plutoane
și toți se desfătau uitându-se.
s-a dat ordin
și-au pornit șapte salve
într-o clipită.
I-au dezlegat și transportat apoi la camion,
i-au aruncat acolo grămadă.
Iar ei toți s-au înghesuit apoi în mașini,
mulțimea s-a-ntors la jeep-uri,

cortegeul s-a pus în mișcare,
s-a ndepărtat în grabă
și-a dispărut dincolo de pădure.
Cel-Sărac-cu duhul a văzut tot.
toporul i-a căzut din mâini,
buzele îi tremurau,
ele murmurau cuvinte
venite din străfundurile memoriei
ce-au devenit din ce în ce mai sonore,
până s-au transformat în țipăt.
privi în jur agitat
apoi spre cer și la propriile mâini,
la bălțile de sânge din luminiș, de-acolo,
de sub copaci
și-o luă la goană.
fugí, fugí
prin pădure,
repeta, țipând cu-nflăcărare
o singură frază
„s-au întors
s-au întors
s-au întors”. nimeni
nu i-a-nțeles la-nceput cuvintele.
gonguri și tobe-acompaniatoare, atunci
pădurea a tăcut
ca s-asculte freamătul
celor șapte jgheaburi de sânge.
râul curge și șoptește-n ceață.
bateți,
răsunați,
bateți gonguri și chimvale,
tobe canibale din Sodoma
și Gomora batjocorind dreptatea-n zenit,
gonguri de tiran afurisit,
răsunați până ce voia lui s-a-mplinit.
în astă noapte, noapte căpтуșită-n carapacea veninoasă,
ne vomităm mațele. O, noapte-a nerozilor,
zori de trădare,
ați intrat în a noastră istorie
ca un ghimpe neclintit
din memorie.

Nu vom uita, niciodată nu vom uita
Gonguri,
tobe-acompaniatoare,
explodați, nu mai lânceziți în tam-tamuri hilare, mai tare, mai
tare decât tobele canibale, mai tare decât gongurile tirane,
repetăți povestea celor șapte crucificați ai speranței
ca ea să traverseze orașe, câmpii și munți
și să străbată granițele, oceanele,
iar zorii-nsângerăți, tragic mesaj al rezistenței noastre,
în soare fratern să fie preschimbați.

Îi reamintesc nopții de-ndatoririle sale

Îi reamintesc nopții de-ndatoririle sale:
Dă-mi somnul,
blana neașteptată a dorinței,
un copac să mă cuprindă pe de-a-ntregul
și să mă apere de furia rătăcirii,
o prezență, oricât de discretă
a celor dragi dispăruți,
recăpătarea viziunilor,
altele decât coșmarurile.
Dă-mi cuvinte să-mi parfumeze gura,
să facă să-mi țâșnească izvorul sub limbă.
În loc de zori,
dă-mi un jet de lapte
cu gust de inocență.
Ține-mă departe de cocoșul blestemat.
Coboară asupra-mi,
pune-ți brățările pe sfârcurile mele ațâțate,
scoate din mine
pasărea rară.
Ia-mi amețeala și dă-mi-o-napoi.
Nu-mi da voie să știu că mă vei birui-n curând,
nu pleca,
nu mă distruge
în lumina-nșelătoare a zilei.

traducere de Ana-Maria Lupașcu

VÉRONIQUE TADJO

Véronique Tadjó (n. 1955) este o poetă, romancieră și profesoară din Coasta de Fildeș ce se autodefinește ca autoare pan-africană. A studiat la Abidjan și și-a luat doctoratul la Sorbona cu o teză despre literatura și civilizația afro-americană. A publicat volumele de poezie *Latérite* (1984), *À vol d'oiseau* (1986) și *À mi-chemin* (2000), mai multe romane și zece cărți pentru copii, pentru una dintre ele, *Mamy Wata et le Monstre* (1993), primind premiul UNICEF. În 2005, i s-a decernat prestigiosul „Grand prix littéraire d’Afrique noire” pentru romanul *Reine Pokou: Concerto pour un sacrifice*, pornind de la unul dintre miturile fondatoare ale națiunii ivoriene. A trăit în Paris, Lagos, Ciudad de México, Nairobi, Londra și, vreme de paisprezece ani, în Africa de Sud, unde a condus departamentul de Franceză și Studii francofone de la Universitatea Witwatersrand din Johannesburg.

„Am fost profund inspirată de literatura orală africană, ce continuă să-i influențeze pe scriitorii contemporani. Această tradiție orală oferă scriitorului o libertate fără egal și permite fuzionarea poeziei, muzicii, istoriei și discursului politic, stimulând dialogul continuu cu publicul.”

Primul contact între francezi și populațiile locale are loc în 1637, când misionarii catolici debarcă la Assinie. De la mijlocul secolului al XIX-lea, exploratorii, misionarii, negustorii și soldații francezi extind treptat controlul Franței asupra regiunii, iar în 1893 Coasta de Fildeș devine colonie franceză. Prin politica lor de asociere și de asimilare, francezii au creat o elită indigenă occidentalizată, în afara căreia nativii nu aveau drepturi politice. În 1958, Coasta de Fildeș devine republică autonomă, iar independența sa este deplină în 1960. Decenii la rând, este cea mai prosperă țară din Africa de Vest datorită exporturilor de cafea, cacao, ananas, ulei de palmier. Félix Houphouët-Boigny, președinte între 1960 și 1993, elaborează termenul „Françafrique”, desemnând complementaritatea economică și politică dintre Franța și popoarele fostului său imperiu colonial. Două războaie civile au zguduit la începutul secolului XXI Coasta de Fildeș.

La jumătatea drumului

(fragment)

Lasă-mă să-mi pun capul
pe fluviul adormit
forța ta o alimentează pe a mea
tăcerile tale îmi răspund
dă-mi mâna
tu știi atât de bine
cine sunt

Am memoria
unui om
jumătate-cal, jumătate-taur
de la care am luat mult
și care nu mi-a dat nimic
lăsându-mi temelia
unui vis de neclintit

Seamănă cu țara mea
având pielea însorită
și ochi pătrunzători
seamănă cu speranța
când simt în adâncul ființei lui
pofța de a lupta

Îmi mai amintesc
cum i-am gustat corpul
și cum am intrat în ochii lui
cum i-am văzut
pliurile de pe față
și-am ascultat cum îi sună vocea
Îmi amintesc
cum am împărțit cu el
un moment fugar
creând un punct în spațiu
Îmi amintesc
de un loc etern
unde am botezat
minutele

Era în anotimpul
inimii ușoare
în țara
marilor jurăminte

Era înainte
de vremurile când râdeai
mult
era înainte de
marea decepție

Tu ești
ultimul meu drum
saltul de înger
pirueta mea arcuită
galopul meu
contra timpului

Când privirea mea
s-a întâlnit cu a ta
electricitatea ființei tale
mi-a străpuns ochii

Te-am iubit
fără să pot face nimic
fără să-ți pot rezista

A iubi
ca și cum ai merge
spre mare

Tot ce caut în tine
e focul care te arde
e forța
care te locuiește

Tot ce caut
e fierul
e oțelul

E pasiunea ta
elanul care te animă
și nu te părăsește

e felul tău de a traversa viața
în goană

Ceea ce caut
sunt armele
curajului
și forța
obsesiei

Sursa inepuizabilă
a refuzului

Nu mă lăsa să mor
Nu mă lăsa
să închid ochii
să uit furia
a tot ce e înafară

Nu pleci fără să pierzi sânge. Revii cu inima plină de bune intenții. Dar parcurgi orașul cu privirea și cazii din înalturi. Trebuie s-o iei de la zero.

Vrei să-i atingi pe cei la care te-ai gândit în exilul tău subteran. Pielea lor e ofilită. Fețele lor sunt brazdate de riduri umbroase și, în adâncul ochilor, li s-a cuibărit singurătatea.

Revenirea, ah, revenirea! Pentru a afla că moartea era aici până la nașterea ta și că păsările au plecat împreună cu ultimele ploi.

De fapt, singurătatea nu are nume, ea se ascunde în colțuri îndepărtate ale corpului tău. Se ascunde urmând calea venelor tale, linia coloanei vertebrale și străbătând mlaștina spiritului tău în trezire.

Întreabă oglinda spartă, fragmentele sufletului tău îți vor spune adevărul. Întreabă amorțirea, măcinarea. Întreabă, întreabă, întreabă, până la epuizare.

Pentru că trebuia să ne naștem singuri. Trebuia să găsim lumina de la capătul tunelului. Trebuia să părăsim căldura umedă pentru a ne izbi de aerul răcoros dinafară.

Nu cunoști bine
niciun drum
Ți-e teamă de cotituri
Orașul s-a schimbat
mai repede decât tine
El te-a învârtit pe degete

Uită amintirea
care te reține
și te împiedică să înaintezi
Amintirea îți spune mereu
că lucrurile nu mai sunt aceleași
și că visurile tale
n-au supraviețuit
anotimpurilor secetoase

Uită că ieri
totul a fost posibil
și găsește-i vieții tale
o direcție
un drum
mergi prin ploaie și prin vânt
cu lacrimi în ochi
cu un surâs pe buze

Ai remarcat că venele tale
înfloresc sub piele?
Ai remarcat că ele
își păstrează taina?

Resemnează-te
corpul tău deja te-a trădat
doar pasiunile
îți mai târăsc picioarele
spre ultimele tale
întâlniri

Cum să vorbești
despre arbore și despre fructele sale
când rădăcinile mor
sub pământul bolnav?

A pleca / a reveni
aceste plecări și sosiri
ale vieții
ne istovesc
moleșiți
vom pierde și noi
încăierarea
cu timpul necruțător

Tu ești aici
tu ești dincolo
Lumea e fărâmițată
dar când îți aduni
iubirile
nu mai există limite

JEAN-LUC RAHARIMANANA

Jean-Luc Raharimanana s-a născut în 1967 la Antananarivo și este un poet, romancier, eseist și dramaturg malgaș. Absolvent al Universității din Antananarivo, a primit în 1989 o bursă pentru a studia Etnolingvistică la Sorbona și la Institutul Național de Limbi și Civilizații Orientale (INALCO). S-a întors în 2002 în Madagascar și a publicat volumele de poezie *Tsiaron'ny nofo, tononkalo* (2008), *Les cauchemars du gecko* (2011), *Enlacement(s)* (2012, cuprinzând *Des Ruines*, *Obscena* și *Il n'y a plus de pays*) și *Empreintes* (2015), precum și romanele *Nour, 1947* (2001), *Za* (2008) și *Revenir* (2018).

Primele populații care au colonizat insula Madagascar (cca. 200-500 e.n.) proveneau din Indonezia și au fost urmate, pe la anul 1000, de un val de africani vorbitori de Bantu. Cele mai vechi menționări scrise ale Madagascarului li se datorează negustorilor arabi, care au introdus Islamul și scrierea arabă. În Evul Mediu au fost fondate mai multe regate locale (Sakalava, Merina, Betsimisaraka), fiecare cu o identitate etnică distinctă. Portughezii au ajuns în 1500, fondând portul Matatana, iar francezii la mijlocul sec. al XVII-lea. Între 1774 și 1824, Madagascarul a fost o bază importantă pentru pirați, în special pentru cei care făceau comerț transatlantic cu sclavi. Domnia regelui Andrianampoinimerina (1787-1810) a marcat reunificarea poporului Merina după aproape opt decenii de război civil și extinderea regatului său cu capitala la Antananarivo. Francezii au invadat Madagascarul în 1883 și până la 1897 s-au impus, creând un Protectorat și înăbușind rezistența indigenilor. Revolta Malgașă dintre 1947 și 1949 a condus la reforme și, în cele din urmă, la deplina independență, în 1960, a Republicii Malgașe. Legăturile cu Franța au rămas puternice, cel puțin până în 1975, când „Amiralul Roșu” Didier Ratsiraka a impus a Doua Republică, aliniată la Blocul Răsăritean, rămânând o figură centrală în politica țării până în 2002. În 2021-2022, țara s-a confruntat cu foamea provocată de o lungă secetă, care a afectat peste un milion de locuitori.

„Limba franceză este acum și în mod definitiv o limbă africană.”

Kratos

Cu fața mea buhăită de umflăturile secolelor râsul meu imbecil, vă contemplan
de pe grămada mea de bălegar unde moartea negrilor se desfășoară în masă,
corpuri cratere în grămezi putrezite,
abcese roz pe vagin în floare, mădular neted, inert înfipt în gâtul încă
zvâcnind
al ultimului decapitat-transațat
Pe grămada mea,
Să fie acum modernitate,
Să fie acum prosperitate,
Să fie acum libertate, țâșnește humă din carnea mea
Acum puteți să vă dezvoltați, să vă ridicați, să creșteți, să vă măriți,
să consumați,
vedeți, voi
prograsați, prosperați, străluciți, democrația, pământul zeilor omenești
Scandați acum.
Dêmos
Kratos
Dêmos
Kratos
Dêmos
Kratos
Puterea poporului asupra morții negrilor
Din fundul calei, dêmos,
Din fundul plantației, dêmos,
Din fundul coloniei, dêmos,
Din fundul independenței, să râcâi în mahalalele republicilor, republicile
negrilor, independență dragul meu, demos
Și râcâie puterea
Și râcâie abundența,
Cânepa modernității
Lux și belșug să se îmbete națiunile.

Consumați!

Mi s-a dat totul, abolirea și independența,
Mi s-a dat totul, ajutoare, favoruri, îngrijire și ajutoare umanitare,

Cooperez
 Colaborez
 Mă bilateralizez
 Mă formez, mă informez, mă instruiesc, recuperez, mă civilizez
 Mă infrastructurez modern, up to date
 Mă fac rus
 Mă fac us
 Mă fac french cubanez chinez
 Mă fac evreu israelian sud-af. ucrainean
 Kalaşnikov is my love, dronă ucigaşă visul meu de omniscienţă, Tzahal e
 fantasma mea, modelul meu
 heavy machine gun în gura mea scuipe şi iar scuipe
 Mă liberalizez
 Mă lupt corupţie
 Mă lupt etnic
 Îmi scormonesc în fier anusul femeii, în ochi de genocid, în boboc
     de garoafă de unde
 izvorăşte dorinţa cotropitoare şi criminală
 Congo e numele meu
 Rwanda e ţara mea
 Sudan e capitala mea
 Traumaland e oraşul meu – Somalia
 Liberia cartierul meu casa mea maceta
 Lama e peretele meu
 Mânerul e patul meu
 Sângele apa fluviului meu nu îmi ostoeşte setea
 Mi s-a dat totul, nu iau nimic, nu, nu mă las dus...

Ameninţarea

Eu sunt ameninţarea
 Nu, armele nu sunt ale mele, îmi sunt vândute
 Şi voi vă veseliţi de echilibrul balanţelor voastre comerciale, de rafalele
     în creştere şi
 minele anti-personal, de moartea pe care o semăn în vintrele fraţilor mei,
 Că stau aici şi sap pântecul mamei – pământului meu, cu bombe şi
 mine
 Că stau aici şi-mi sap rahatul

Și groapa pe care mi-o casc în gura voastră de made in Toulouse de tunuri și
mortiere zdrobitoare, iar eu mă prăpădesc de răs deasupra tancurilor
și pick-up-urilor care seamănă prăpăd.

Nu, armele nu sunt ale mele, îmi sunt vândute

Succes comercial

Contract bănos

Locuri de muncă asigurate, șomaj în scădere frumoasă, exporturi multe,
bursa în creștere

Contract bănos, bănos contract

Bani spălați în sânge bună guvernare, iubiți-mă pe mine care îmi masacrez
frații, cadență

de producție, voi produceți, euucid

iubiți-mă pe mine care vă creez locuri de muncă, vă reduc deficitele
bugetare și capetele unora și altora de-ai mei

Nu, armele nu sunt ale mele, îmi sunt vândute

Mulțumesc Occidentului care trișează cu propriile principii

Mulțumesc Occidentului care a inventat drepturile omului și mă
supraînarmează

– deja mă numește barbar Occidentul, pandantul necesar pentru
a-și preaslăvi

umbra

sunt mahalaua rușinii occidentale

punctul cel mai de jos unde apune soarele – Occident, din latinescul
occidere, a cădea

comunitatea este internațională, națiunile sunt unite, iar negrul va rămâne
întotdeauna

negru,

corpuri negre secole negre sori negri, infamul îmi e hramul, violul obolul,
oazele cadavrele

ce dacă se moare pe capete, mie o să-mi fie tot mai bine în orânduiala
ce trebuie

să fie și este

Așa să fie și să continue petrecerea

Foamete

Inevitabil, în orice inundație, broaștele se înmulțesc. Țările mele, latitudini jechoase și margini de iad, au parte adeseori de astfel de clipe binecuvântate. Vânturi și ploi. Broaște. Broaște-râioase. Pelobatide sau alte pelodite. Plantațiile de orez umflate și duhoarea inconfundabilă a morții răscolite. Răscolite răsculate bătute și revenite. Ciuma dă târcoale, iar ajutoarele dau fuga să umple buzunarele. Lumea plânge și fiecare își vede de treaba lui. Solidaritate asigurată, internațională please, pe mълul empatiei umanitare. Crucea este roșie, cruce greu de dus. Vremuri de subzistență. Dar eu știu bine că nu e nimic mai savuros decât broscărimea care îmi infestază pământurile de rahat. Broaștele astea le-nfulec fără lacrimi de ciudă și de rușine, le-nfulec pe urgiile mele și pe moartea mea ca digestiv. Geckoul s-a prins și ia seama să nu se amestece în izbânda acestor lighioane moderne, croncănitoare.

Liber

Acum, ești liber.
 Victima s-a preschimbat în călău.
 Acum ești liber.
 Negrul l-a masacrat pe negru.
 Acum ești liber.
 Zidurile din Gaza au înlocuit zidurile din ghetouri.
 Acum ești liber.
 Descătușat de orice vină.
 De orice memorie necinstită.
 De orice rușine în fața istoriei.
 De orice acuzație că aparții civilizației tale.
 Cea care a purtat fiare și lanțuri,
 Cea care a purtat în spate aurul, care a suportat exterminarea
 Cea care a purtat războaiele și blestemele.
 Acum, ești liber.
 Descătușat de sclavie.
 De colonizare.
 De holocaust.

Descătușat de războaiele pe care le credeai mari, reci, economice.
Ești liber.
Doar integristul musulman e pe măsura negrului pus pe măcelărit.
Doar călăul care-i bântuie nopțile e pe măsura evreului pus pe
războaie.
Se varsă sânge în Gaza.
Și tu ești liber.
Despovărat de trecut.
Se varsă sânge în Darfur.
Și tu ești liber.
Despovărat de orice responsabilitate.
Libertatea călăului, să-i cioplească victimei chip monstruos.
Libertatea călăului, să reproducă la nesfârșit starea de rușine.
Și tu speri
În taină
Fără să recunoști
Fălindu-te cu propriile valori
Ca pentru totdeauna negrul să masacreze toată negrotimea
Ca pentru totdeauna integristul să masacreze toată islămia
Ca pentru totdeauna evreul să extermină orice palestinadă.
Și vei fi în sfârșit liber.
Descătușat de conștiință.
Descătușat de umbrele celor pe care i-ai blestemat pentru vecii
vecilor.
În sfârșit, ești liber.
Ești
Liber.

Prin noapte

E o mângâiere pe care-o las să lunece de-a lungul fluviilor
sinuoase ale coapselor tale pe care aş numi-o extaz. Fluvii
sinuoase unde se abat ușoare vânturile dorinței, e o mângâiere
numită extaz pe care am dăruit-o pentru trupul tău. Și să mă
târăsc și pe pielea ta să revărs vobletele iubirii. E o mângâiere prin
noaptea vicleană, o mângâiere în umbră și care se încolățește
între coapsele tale.

Prin noaptea vicleană, când nu mai sunt nici vânzători, nici tarabe în piață, ne încleștează pe asfaltul umed, ne aruncă la întâmplare printre legumele putrezite de la marginea trotuarelor, gura mi se umezește de la ploaia mărunță care cade peste oraș, peste pielea ta. Ne pun să facem dragoste printre resturile burților sătule, te fut, mă fuți, ne futem. Prin noaptea vicleană care nu ne știe amărăciunile.

E o mângâiere pe care o împletesc pe arcurile spatelui tău pe care aș numi-o voluptate, mângâiere de undă și val, de bucle și plete.

O mângâiere prin noaptea vicleană, când nu mai sunt nici vânzători, nici tarabe în piața putredă, când afară schelălăitul hoiturilor va fi devenit horcăit în inimile noastre.

Prin noaptea vicleană, pe o îmbrățișare care ne încrucișează picioarele, când să te târăști se spune că despică cerul, ne smulg de-a valma din culcușul nostru paradiziac. Și în piața publică, în piața furturilor și măcelurilor, ne rostogolesc amețiți de plăcere și senzualitate pe cimentul sfărâmat. Eu mă smulg din brațele tale, tu te smulgi din brațele mele. Ne smulgem în locul interzis. Și lovituri în burtă, și intestine zdruncinate, și să-mi vărs slobozul printre apele stricate ale vânzătorilor de pește.

Prin noaptea vicleană, când ceasul bate ora douăsprezece, ora stingerii, ora vrăjitoriilor, ne ridică asudați de iubire de-a lungul coloanelor orașului. Ne scuipă, ne batjocoresc.

E o mângâiere ștearsă de pe amărăciunea ta pe care am furat-o buzelor mele tumefiate, o mângâiere de rană și suferință, de bubă și puroi. Prin noaptea vicleană care ne înghite, licoare a iubirii, vălurită-n desfrâu.

Prin noaptea vicleană, pe asfaltul pizmelor, tu dezgolită te deschizi în sânge și te scurgi stricată de-a lungul canalelor...

Vei mai veni să îmi vinzi trupul tău, vei mai veni să le oferi picioarele tale desfăcute? Se duc. Se pierd în noaptea întunecată. Cuceritorii, stăpânii pieței publice...

Prin noaptea vicleană...

FISTON MWANZA MUJILA

Fiston Mwanza Mujila (n. 1981, Lubumbashi) este un scriitor congolez de limbă franceză care trăiește de 15 ani la Graz. A publicat volumele de poezie *Craquelures* (2011), *Le Fleuve dans le Ventre* (2013), *Soleil privé de mazout* (2016), *Kasala pour mon Kaku* (2021), iar primul său roman, *Tram 83* (2014), a fost primit ca o revelație, fiind tradus în mai multe limbi, printre care engleză, germană, spaniolă și italiană. A mai publicat în 2015 un volum de teatru și în 2020 romanul *La danse du Vilain*, pentru care i s-a decernat premiul „Les Afriques”.

Republica Democratică Congo, situată în bazinul fluviului Congo, constituie cea mai populată țară francofonă, iar capitala Kinshasa este, alături de Lagos și de Cairo, unul dintre cele mai mari orașe ale Africii. De asemenea, Kinshasa (numit până în 1966 Léopoldville) și Brazaville, care este capitala statului vecin, Republica Congo, sunt despărțite de numai 8 km, cât are în lățime fluviul Congo, pe malurile căruia se găsesc. Cultura Upemba, ce a nflorit pe actualul teritoriu al RD Congo începând cu sec. V, a evoluat în Imperiul Luba (1585-1889) și în Confederația Lunda (1665-1887). Odată cu împărțirea Africii între marile puteri europene, bazinul fluviului Congo a fost partajat de francezi și belgieni, cei din urmă impunând Statul Independent Congo (1885-1908), în fapt proprietatea personală a regelui belgian Leopold al II-lea. Exploatarea și crimele comise în această perioadă asupra localnicilor au condus la moartea a circa 10 milioane de oameni, unul dintre cele mai mari genocide din istoria lumii. Între 1908 și 1960, Congoul Belgian a fost guvernat conform unei Carte Coloniale ce a pus capăt atrocităților. În 1960 și-a declarat independența, iar cinci ani mai târziu a avut loc lovitura de stat care l-a adus la putere pe Mobutu Sese Seko; acesta a schimbat în 1971 numele țării în Zair. Dictatura lui Mobutu s-a încheiat în 1997 cu Primul Război Congolez, iar numele țării a redevenit Republica Democratică Congo. A urmat al Doilea Război Congolez (1998-2003), în care au fost implicate armatele a nouă țări africane, făcând peste 5 milioane de victime.

”Nu sunt purtătorul de cuvânt al unui continent, al unei țări, al unei naționalități sau al mătușicii mele, cu toate că am observații ce pot avea de-a face cu societatea din care provin. Nu trebuie să te lași orbit de identitatea sau de afilierea pe care le ai.”

Singurătate 41

Nu sunt eu primul care-și părăsește continentul
 Exilul meu nu va fi exilul unei rase
 Chiar dacă azi de dimineață o mierlesc la Minsk sau mai spre după-amiază
 la Vladivostok
 Nu voi avea dreptul la vreun oraș paralizat, nici la vreun doliu național
 O văd numai pe maică-mea plângând-lăcrimând și câțiva amici
 frământându-și stomacul...
 fluviul Congo își va continua hoinăreala nocturnă prin Uele și Kongo Central
 Uzinele de cupru vor lucra în Katanga
 Adulții și copiii soldați tânjind după sex
 beți de sânge și alte felații vor reveni la oile lor între Buta și Isiro
 Iar marfarele vor pleca de la Musumba la Ngandajika,
 Trecând prin Ilebo, Kasangulu, Lwambo, Lodja și Kamituga

Singurătate 56

mănânc mănânc mănânc
 dar nu mă satur (bis)
 ce-ar fi să mă mănânc pe mine însumi?
 să-mi mănânc sexul și burta?
 canibalism sau autocanibalism
 important e să slobozesc din mine
 foamea asta cât Somalia

Singurătate 64 sau Greța precede esența

Sunt însărcinată de 17 ani, 36 de luni și două zile.
 Fac dragoste cu cerul. Aștept un plod din cer.
 Copilul care-mi va ieși din burtă sau fluviul care mi
 se va naște din mațe sau copilul-fluviu pe care mi-l
 va scuipa corpul-scârbavinc își va aduce carnea macră să-mi umple lungile
 nopți de insomnie... Va răspunde la numele de „Mayi wetu mayi”¹.

¹ *Râu, dragă râu* (în limba luba-kasai, în original) – titlul-refren al unui cântec popular congolez. (n.tr.)

Mă voi putea lăuda atunci (cui vrea să m-audă) că sunt tatăl și mama acestei progenituri-tulburi, progenitură-miriapodă, progenitură-purulentă și inutil grotescă.

Acceptanță

vorbim graiuri ale aceleiași limbi
dar de abia ne înțelegem
cuvintele și-au pierdut densitatea de altădată
duhnesc a muc, pișat și vomă
beția menită să ne izbăvească a produs efectul contrar
râsul mecanic nu-i decât o grimasă
să implorăm mila lui Mvidi Mukulu, Spiritul Dintâi
sau să ne fabricăm toți la grămadă o limbă-surogat?
pentru căderea noastră numai noi răspundem
n-avem decât să ne-asumăm vinovăția părinților

oraș interior

nu spune că mi-am pierdut *cabeza*
nu-s eu de vină
e de vină orașul
care-mi colcăie-n burtă
(și-mi zgândăre epilepsia)
ori de câte ori îl pomenesc
... orașul ăsta al meu e un oraș ilegal, un oraș de contrabandă, un oraș
proscris, un ditai bidonvilul, dărăpănat și fără nicio greață
aici oricine e binevenit
fără vreo viză sau vreun certificat de vaccinare
de aici rasiștii, xenofobii și alți strangulatori de lună plină sunt trimiși
în morții lor
n-au decât să se-arunce de pe geam în mare dacă nu ne suportă râsetele
și mirosurile, chefurile și poftele de libertate, be-bop și rumba

o lume fără lucrare este o utopie devastatoare
și se știe unde duc utopiile când scot la iveală erezia și escrocheria extremă
nu spune cumva că mi-am pierdut *cabeza* orașul ăsta al meu i-un oraș fericit
orașul ăsta al meu i-un oraș cosmopolit
orașul ăsta al meu se află la intersecția civilizațiilor
orașul ăsta al meu e situat între Orient și Occident
Africa tropicală și Europa centrală
America Latină și Sudanul de Sud
Bolivia și Afganistan
drumuri lungi îi leagă cartierele-ntre ele
orașul ăsta al meu (*por favor*)
nu spune că mi-am pierdut *cabeza* nu spune asta, nici măcar lui Mvidi
Mukulu, Spiritul Dintâi... orașul ăsta al meu e cel mai populat oraș din lume
dar și cel mai trupesc și mai fratern oamenii pun masa și mănâncă afară la
lumina soarelui și râd cu lacrimi
În orașul meu, ușile apartamentelor și ferestrele le sunt deschise tot anul
călătorilor, trecătorilor și oaspeților de ocazie
anotimpurile se coagulează într-o dorință nebună de izbăvire
vară umedă, iarnă blândă nu spune că mi-am pierdut *cabeza*... orașul ăsta
al meu e un oraș-port
el are picioarele și părul îmbibate cu apa miilor de ambarcațiuni care
acostează oriunde în orașul meu cu sare, mătase, mere, cireșe, covoare,
rom, zeamă de djudju, cochilii, alcool de orez, dar și oameni cu numeroase
trăsături, de diverse gabarite, exprimându-se în mai multe limbi
necunoscute de ei înșiși...
pe fața fiecăruia se citesc genealogii
ani de migrație și transhumanță
nu spune că mi-am pierdut *cabeza* sau că aberez de la vreo măsea stricată
orașul ăsta al meu, orașul lui Mwanza Mujila e un conglomerat de vise
dintre care unele sunt verzi somptuoase și bubuitoare
orașul ăsta al meu e o verandă, un bazar enorm, e iarmaroc, tonomat
zăpăcitor, e bar în aer liber, bordel miraculos
aici se cântă și se dansează tot felul de muzici swingate: tango, polca
pe furate, vals, samba, kizomba și (mai cu seamă) jazz
iar când o vei lua pe una dintre alei, aleile din orașul ăsta al meu, dacă
nu vei auzi contrabasul lui Mingus, trompeta lui Mongezi Feza, bateria
lui Max Roach, saxul lui Dudu Pukwana, pianul lui Duke Ellington, atunci
tremolourile lui Bessie Smith au să-ți palpate-n urechi

un glas înfierbântat care cântă iubirea nebună a capella
între angelus et și chemarea la rugăciune a muezinului
ssst, nu spune că mi-am pierdut *cabeza*
orașul ăsta al meu e traversat de trei fluvii dezrobite: Yangtze, Dunărea
și Limpompo
orașul ăsta al meu miroase a narcise, parfumuri și mirodenii din Zanzibar
orașul ăsta al meu e un oraș al speranței
orașul ăsta al meu nu-i o cetățuie
orașul ăsta al meu nu-i o pușcărie
orașul ăsta al meu începe la Graz
și se termină la Port Elisabeth
trecând prin Caracas, Nagoya, Salonic, Odesa și Seattle
în orașul ăsta al meu, nu sunt un tip din Congo sau Zimbabwe
în orașul ăsta al meu, nu sunt un bărbat, nu sunt o femeie
în orașul ăsta al meu, nu sunt un negru, nu sunt un străin
în orașul ăsta al meu, nu sunt un negru, nu sunt un alb
în orașul ăsta al meu, nu sunt un negru
în orașul ăsta al meu, nu sunt un negru
în orașul ăsta al meu, nu sunt un negru
în orașul ăsta al meu, sunt doar nepotul bunicii mele paterne, Julienne Mwa
Mwanza Ma’Nanga

AMINA SAÏD

Amina Saïd (n. 1953) s-a născut la Tunis dintr-un tată tunisian și o mamă franțuzoică. A început de foarte tânăr să scrie în limba franceză, însă a debutat în volum în 1980, cu *Paysages, nuit friable*, urmat de numeroase cărți de poezie, printre care *Métamorphose de l'île et de la vague* (1985), *Feu d'oiseaux* (1989), *Marcher sur la Terre* (1994), *La Douleur des seuils* (2002), *Au présent du monde* (2006), *Les Saisons d'Aden* (2011), *Dernier visage avant le noir* (2020). O antologie bilingvă i-a apărut la Boston în 2011, *The Present Tense of the World: Poems 2000-2009*, în traducerea lui Marilyn Hacker. După studii la Sorbona, a predat la Tunis, după care s-a stabilit definitiv la Paris. A mai publicat povestiri pornind de la folclorul tunisian, proză scurtă și eseuri.

”Scriitura poetică mi-a permis să găsesc un spațiu intermediar, situat între două lumi – Orientul și Occidentul, cele două maluri ale Mediteranei, pe care nu le pot opune unul celuilalt –, un loc al tuturor posibilităților, unde se consolidează sentimentul diferenței, precum și cel al apartenenței, locul fără de loc unde se elaborează identitatea.”

Tunisia a fost locuită din timpuri străvechi de către berberi. Fenicienii au sosit în sec. XII î.e.n., fondând mai multe colonii, dintre care Cartagina a devenit o mare putere a Antichității, până la cucerirea romană din 146 î.e.n. Arabii au supus regiunea la sfârșitul secolului VII e.n., impunând Islamul și cultura arabă. După cucerirea Tunisului în 1574, Imperiul Otoman a deținut controlul vreme de trei secole, până la instituirea Protectoratului francez al Tunisiei (1881). Ocupată de germani în al Doilea Război Mondial, Tunisia a fost scena unor mari bătălii care au condus în cele din urmă la victoria Aliaților. În 1956, țara și-a câștigat independența, fiind condusă vreme de trei decenii de Habib Bourguiba, căruia i-a urmat regimul autoritar al lui Ben Ali, forțat să părăsească țara în urma Revoluției din 2011. În 2015, Cvartetul Tunisian pentru Dialog Național a primit Premiul Nobel pentru Pace, recunoscându-i-se astfel „contribuția decisivă la construirea unei democrații pluraliste”.

Scriu

pentru că este noapte și zi
răsărit apus umbră și lumină
și pentru că vor fi mereu anotimpuri pentru visare
scriu pentru că totul a început
cu această planetă care ne-a primit
scriu pentru că simt valurile cum mă leagănă
și nu am uitat niciodată ritmul mării
dar mai scriu și din iubire și pentru acel loc secret care ne bântuie
poemul este un ritual al luminii
scriu pentru a găsi motive ale prezenței ale acțiunilor noastre
scriu împotriva absurdului
și pentru că scriu seamănă cu sicriu
scriu pe spinarea morții
scriu în ciuda timpului care ne desface
ne face și ne reface
fiecare poem e un fir înnodat la copacul vieții
scriu pentru că am învățat să citesc nisipul și apa umbra și zborul păsărilor
scriu pentru a mă reculege la marginea lumii să-mi recapăt suflarea să mă
opresc să privesc să ascult

scriu ca un opaiț obosit la revărsarea nopții
scriu fără să aștept ziua de mâine
scriu pentru că timpul în poezie se înveșmântă în eternitate
fiecare poem e o rugă
scriu pentru a salva cuvinte cu adevăr în ele
să-și păstreze privirea limpede
cuvinte care pe hârtie
le vor lumina pe cele ce ne vor veni pe buze
scriu pentru că sunt un trecător printre lumi
scriu pentru că niște chinezi ne-au învățat secretele cernelii și ale hârtiei
scriu pentru a umple găurile negre de zi cu zi
scriu pentru a afla de ce scriu
și pentru revelații încercări

străfulgerări din poem
și pentru că e modul meu de a mă simți liberă
fiecare poem e un fir înnodat la copacul vieții
scriu pentru a traduce mirarea stupoarea emoția durerea fascinația
serenitatea furia
îndoiala indignarea tandrețea și pentru că scrisul nu poate fi ținut în frâu

scriu pentru că e zi în poezie
 scriu pentru că nicicând n-am putut să ascult un discurs până la capăt
 scriu pentru că lumea
 nu e un zgomot în spatele ferestrei
 și că în altă parte aproape de tot
 bărbați femei copii
 mor din cauza nebuliei oamenilor
 scriu pentru că locuim un singur pământ și cerul nu ne este defel locaș
 fiecare poem e un fir înnodat la copacul vieții
 scriu pentru a-mi elibera vocile multiple să fie suflu sau izvor
 din inima nopții mele își croiesc drum până-n zorii paginii o aripă
     traversează prin freamătul liniștit al grădinilor ce se reflectă în
     oglindiri albastre
 să scrii pentru a ține departe granița umbrei
 lumina înseamnă promisiune nu are niciun chip doar trăsăturile plăpânde
     ale iubirii
 scriu pentru că sunt
 și pentru a învăța să fiu mai mult
 scriu pentru că toate cuvintele mângâie imaginea visului și visul visului
 scriu pentru că un necunoscut într-o zi a început un poem cuvintele noastre
     sunt fragile și totuși trăiesc

scriu pentru că aparțin lanțului celor vii și pentru că trebuie să ne amintim
 fiecare poem e un fir înnodat la copacul vieții
 scriu din respect pentru cele mai sfinte elemente
 focul apa vântul
 astrul piatra copacul și urma
 animalului cel liber
 scriu ca să văd dincolo
 și să descifrez semnele universului
 scriu pentru că viața timpul pământul ne sunt furate
 pentru că orașul este ultimul refugiu al păsărilor
 scriu pentru că poetul a spus un poem este o epură a unei lumi ce încă
     trebuie creată

scriu pentru că viața mi s-a părut mereu un drum în formă de semn
     de întrebare
 să înțeleg de ce
 fiecare poem e un fir înnodat la copacul vieții
 scriu pentru că gândesc în imagini și pentru că a scrie înseamnă a reacționa
 scriu pentru a mă pierde a mă regăsi și a mă pierde iar

scriu așa cum zâmbesc
asemenea unui naufragiat care ajunge la țărm
scriu pentru că poezia și liniștea sunt ecou și cele ce eliberează din noapte
    limbajul meu cel mai autentic cel care rezistă la cenușa uitării așa e
scriu pentru că după naștere scrisul e cea mai înaltă provocare de a fi
și scriu și tot scriu
pentru că în mine copilul nu a murit
scriu pentru că timpul în poezie se îmbracă în veșnicie
fiecare poem este un fir înnodat la copacul vieții
scriu pentru că libertatea este vertijul în care se oglindește angoasa
și că-n această oglindire vedem deja imaginea morții

scriu pentru că pentru mine nu mai e un alt loc în afara poemului
și în echilibru pe o rază de lună înaintez constrânsă de atracția abisului
scriu ca să dau naștere vieții
căci cântul vieții este copacul ce ne crește și de ale cărui fructe de lumină
    nimeni nu se poate lipsi

Umbra

ca un ultim refugiu
împotriva arcului implacabil al soarelui
memoria are un sud
iar noi nu avem aceleași origini

Corpurile noastre opace

sunt copiii nopții
privirea noastră o fiică a soarelui
miezul fructului golit
pământul e acel ulei
ce zâmbește printre flăcări
să descoperi adevărul unui chip
să ajungi la cel
al propriului chip
să vezi focul din piatră

Moartea este o țară

inexplicabilă și misterioasă
 infernul e pavat cu umbre și lumină
 nu văd decât sabie și foc printre semnele căderii
 chiar pe pielea pământului se aprinde o tunică din foc și sânge
 rămași fără busolă stea sau sextant navigăm spre nicăieri
 o gazelă se întoarce în lăcașul ei de nisip

Cuvintele

sunt armături de lumină
 am nevoie de ele pentru a trăi
 de labirinturile pe care le sapă
 ce le aduce pe lume
 este această liniște obscură care le îmbracă
 ecoul le șterge definitiv noaptea
 și atunci pot răspunde exigențelor lumii
 sunt cea îngropată
 am nevoie pentru a trăi ca suflarea lor să mă anime
 dacă nu mor
 din vina acestei greutate de piatră pe trupul meu

Mă strecor printre pietre și foc

și sfidând interdicția privesc în urmă
 pasărea dispăre de pe cer
 pentru a atinge lumina se leapădă de sine
 dispar din fața peisajului ce se naște și poemul devine un loc
 viu
 aduce ofranda unei alte vremi
 este opusul morții
 călătoria va fi fără de sfârșit
 de trecem
 de cealaltă parte a oglinzii

Din soare și piatră

au luat naștere acele temple din aur
coloane mari rotunde ce susțin norii
cerul și pământul pe veci împreună
în vaietul vântului bătaia unei aripi razele pure ale luminii zeii sunt prezenți
țipătul necunoscut al unei păsări prevestește evenimente ascunse
o viață nu e de ajuns celui prins în flăcările oracolelor

Nu am o imagine definitivă

strălucitoare spune poetul pentru a-mi expune adevărul
o rază nouă de soare un simbol o silabă plătândă
mă poartă cu totul
copilul din mine mă tot poartă
apuc calea piezișă mizând pe inocență
caut să exprim ceea ce nu se vede
în formă
analogiile ascunse
dualitatea ființei
dublul aspect al oricărui lucru
mi-am făcut casă în sensibil
emoția e focul
flacăra secretă ce mă însuflețește
liant între două maluri pe firul vieții înaintez

înaintez între pământ și prăpastia sa pacea unei păsări se cuibărește
în veșmântul ei de apă și vânt
obscura naștere se face prin limbaj
construiesc din tăceri și din cuvinte
un limbaj conștient
ritmul îmi mântuiește vertijul
când la capătul drumului se desfac trei căi ezit
să o aleg pe cea a oamenilor
revin constant asupra pașilor mei soarele e mai departe decât orizontul
lumea în spatele măștilor sale
se zvârcolește într-un dureros extaz

HABIB TENGOUR

Habib Tengour (n. 1947, Mostaganem) a emigrat în copilărie în Franța, unde a studiat sociologie și antropologie. S-a întors în Algeria în 1972 pentru serviciul militar obligatoriu, iar apoi a predat la Universitatea din Constantine. A debutat în 1976 cu un manifest suprarrealist, *Tapapakitaques ou la poésie-île*, volum urmat de *La Nacre à l'âme* (1981), *L'Arc et la cicatrice* (1983), *États de chose, suivi de Fatras et La sandale d'Empédocle* (témoignages 1991-1994) (2003), *Gravité de l'ange* (2004). A mai publicat studii, eseuri, proză și teatru, iar în 2012 i-a apărut în Statele Unite ale Americii *Exile is My Trade: A Habib Tengour Reader*, în traducerea lui Pierre Joris.

Algeria este cea mai întinsă țară a Africii, deșertul Sahara cuprinzând peste 90% din suprafața teritoriului său. Locuită din cele mai vechi timpuri, berberii sunt populația indigenă a țării. După distrugerea Cartaginei, câteva regate berbere au controlat Numidia, apogeul fiind atins în vremea lui Masinissa, care a domnit o jumătate de secol, până în 148 î.e.n. Imperiul Roman, Vandalii, Imperiul Bizantin au controlat succesiv coasta Algeriei, fără a reuși vreodată să-i supună pe berberi. Începând din sec. VII, migrația arabă în Maghreb a schimbat demografia regiunii și mulți berberi au fost convertiți la Islam. Califatul Omeiad (sec. VII-VIII) a fost urmat de numeroase dinastii succesive (printre care Rustamizii, Fatimizii, Zirizii, Almoraviții, Almohazii și Zianizii) între 776 și 1556. Începând cu sec. al XVI-lea și până la 1830 (când francezii debarcă la Sidi Fredj) se întinde perioada otomană a Algeriei. Până la 1875, cucerirea franceză a fost completă, cu prețul vieții a peste 800.000 de algerieni, care continuă să opună rezistență și în secolul XX: în 1945, ocupanții franceziucid zeci de mii de musulmani în masacrele de la Sétif, Guelma și Kherrata. În 1962 este proclamată independența Algeriei, în urma unui război de aproape opt ani. Între 1992 și 2002 (perioadă supranumită și „deceniu negru”) are loc un război civil (între guvern și diverse grupări islamiste) ce face 150.000 de victime.

„Nu caut sofisticare sau șarm, ci expresia corectă, imaginea eficace, sunetele și ritmul cele mai potrivite.”

Ce cauți? întreabă însoțitorii

nu vezi cum durerea ne ia în stăpânire
visele...

saliva are un gust amar de parcă descântecul a trimis
chemarea pietrelor ponce roase de mângâiere

Trebuie să ne întoarcem

Cea care reține marinarul cu *o mie de șiretlicuri*

Cea de neuitat

R.

Corpul dezamorsat / Călătoria

Ciudată ca Întoarcerea cu tenacitate

Ulise plecase pentru a testa Absența și după ce și-a ucis
însoțitorii, a nimerit într-un loc pustiu.

Zorii au scos la iveală visul posomorât de rouă

Când s-a trezit să iubească, ea depășise arsura din palmă

și îl sfida cu zâmbetul ei trist.

Dar îl privea doar? Ești mort, spusese ea, și dacă
faci dragoste cu mine, mă culc cu un mort; nimic nu mi se mai
poate întâmpla.

(Mult timp mai târziu va înțelege ce spunea ea și
albastrul imobil al insulei care i-a exasperat pe însoțitorii săi
făcându-i să-l părăsească).

Caprele scormoneau prin groapa de gunoi.

Păstorul care l-a văzut pe vagabondul întins pe jos i-a oferit o
țigară și și-a pus tranzistorul
să răcnească știrile din lume...

Într-un bar fără Viitor, Ulise își îndeamnă însoțitorii

Să dea frâu liber dorințelor.

El comandă primul rând și ei beau până
la închidere. S-au trezit din zile amare la tragica

țesere a poveștii unde vraja cotidiană

se dezvăluie

inutil ca să înțelegi melancolia înnăscută a cercurilor infernului.

De la tejghea
 Ulise
 îndemna
 echipajul
 să-și încarce visele cu albastrul aventurii
 (să se termine odată cu servitutea micului dejun)

SECRET LA LUMINA ZILEI – II

STRĂINĂ trup crestăt inimă albastră
 se oferă tornadă în miezul verii
 ușor valul se sparge pe obrazul cerului
 binecuvântat inimile dilatate în lumină
 inimi rătăcite în casa albă de acolo de
 jos la țărnul mării unde dansează razele
 era o pază secretă familiară
 această nerăbdare / candelabre vara
 începând vara urma să se termine acel
 infern de vise exprimate
 neîmplinite nu rămâne decât tensiunea înăbușită
 a inimilor zdruncinate din stațiile de autobuz către
 paradis inimi orbite în minunata
 clipă de abandon necunoscut strania albastră

AURORĂ una după alta corzile cedează Cele Înnodate
 de farmece ... revin cu ochii plecați în culcuș
 atunci când cei doi îndrăgostiți se trezesc e ziua-n amiaza mare
 în taina sufletului lor masa e servită
 am dormit bine /spune el/ tu dormi foarte bine /spune ea/
 e bine când dragostea este violentă cum o faci tu
 n-am făcut nimic spune el este o farsă a destinului
 nu este corpul meu și pentru asta vom muri
 acum cele două paturi erau lipite fereastra
 dădea spre visul viitor trandafiriu albastru și mosc
 vara la apogeu îi vrăjise
 acest decor căzut sufletele fără inimă
 sunt torturate la auzul romanței deznodate
 iar Cele din zori la pândă deja cu mâinile noduroase

Conversație cu Mohammad Dib

Cele albe înălțate cu pietre sprijinite vii
aduse dincolo de exil păstrate
în lumina zilei peticite a memoriei treze

Cele care dansează în depărtat murmur țesut în ecou
primire rezervată celui care își pregătește mort
chipul stropit cu dorință satisfăcută

Cele care își sfâșie o clipă obrazul roșu când seara
acoperă bine fereastră lampa viața închise
amintirea lor pune batista pe țambal

Acele protectoare negre sculptate ale triburilor vânat
care apăreau fumegând doar la al treilea atac
ca să se cufunde în cenușă dispărute pentru totdeauna

Acele divinități din aur ale unei copilării luminoase încheiate
cărora timpul le-a întors spatele pierzându-le din vedere
și a golit casa sub urările de rămas-bun

O toate cele pe care iubirea nu le-a atins cu dorință
care te lasă încovoiat într-un loc pustiu
te privesc în pulsația lentă a unei minciuni

Și Cea singură care te lasă în noaptea vântoasă

Revărsat de zori îndoielnic

și aurora lac de sudoare
cu ce forță catifelată să-ți întărești sufletul
cum să vorbești despre dragoste
e logic să iubești cu o pasiune
susținută atunci când situația eșuează
aceasta este o altă întrebare care îl așteaptă pe tânăr
la oprirea autobuzului o enigmă
după ce s-a aruncat din vârful stâncii
spațiul se îngustează
stelele trec înainte de miezul nopții
marea izbește privirea
ce albastru

nu este dictatură
repetăm întrebarea: nu este dictatură
eziți să răspunzi
și nu răspunzi

perimetrul știe
din experiență fațetele sunt multiple
și variabile în funcție de mode

șarpele-coralii și larvele de lipitori și semințele descompuse
și liniștea obtuză și lingușirea și predica înfocată și pramatiile
bastarde și ciobanii erudiți și eroii de după incendii și îndrumătorii
fii de cătea cu carisma generată de computer și târfa paradisiacă de
consumat după efort și ejaculările precoce și lucrătura discursului
și tot ce unelțește el cu discreție și ghicitorii cicălitari și ucigașii
plătiți descreierați ascunși în orașe și rectorii veroși care amenință
Cartea și ecleziaștii impotenți care tot predică și religia la licitație
și prada ușoară când culorile flutură în vânt și metamorfozele
fizionomiei și șoarecele care călărește motanul și leul care își pierde
coama înfoiată și anatema și lista care circulă și adepții băilor
maure și întâlnirile de lucru cu ușile închise și meciurile de vineri
și transparența urnelor și diplomele false și șpaga și remorcile cu
susținători plătiți și proxeneții deputați și singurul din vârf care
nu are încredere chiar aclamat de epigoni și sindicatul în acord și
aroganța șefului și tresăririle revoluționare și reformele întârziate
și coșul zilnic gol și trădătorii și corupții și discursurile paternaliste
și lupul la ușă și rozariul și înfățișările lugubre și noaptea îndoielii
și caracatițele și cerul care nu așteaptă și B52-urile și panoplia de
rachete și bomba artizanală în grădină și gardurile lagărelor de
internare și represiunile și procesele de intenție și indicațiile și
cagula și folosirea falsului și a mâinilor în umbră și a soldaților
în special a tuturor armelor combinate la paradă.

... totuși perimetrul nu este vast
se scaldă într-o luminozitate care îl extinde

și marea
cu golfurile ei verzi și cu lacrimi în mijlocul ei

AMADOU LAMINE SALL

Amadou Lamine Sall (n. 1951) este un poet senegalez considerat descendentul lui Léopold Sédar Senghor și unul dintre cei mai importanți poeți contemporani ai Africii francofone. Printre volumele sale se numără *Mante des aurores* (1979), *Comme un iceberg en flammes* (1982), *Kamandalu* (1990), *Le Prophète ou le cœur aux mains de pain* (1997), *Les veines sauvages* (2001), *Noces célestes pour Léopold Sédar Senghor* (2004), *Le Rêve du Bambou* (2010). Fondator al Casei Africane de Poezie Internațională și președinte al Bienalei de Poezie de la Dakar și al Asociației Scriitorilor Sengalezi, este laureatul „Prix du rayonnement de la langue et de la littérature françaises” acordat de Academia Franceză.

„Mi-am găsit calea în locul de unde provin, grație mamei mele, poetesă fulani. Poezia orală fulani (la fel ca, pentru alții, cea berberă, ashanti sau yoruba) mi-a oferit un loc al meu. Trebuie să pornești de la particular pentru a accede la universal. Suprarealismului european i-am opus sub-realismul negru și african.”

Cea mai vestică țară a Africii și a „Lumii Vechi”, Senegalul a fost locuit, conform cercetărilor arheologice, încă din Paleolitic. Populațiile Wolof, Fulani și Serer au fost ultimele din mai multe valuri de migratori care s-au așezat, venind din nord și din est, pe actualul său teritoriu. Înainte de sosirea europenilor, Senegalul a văzut înflorirea regatului Tekrur, vasal al Imperiului Ghana (sec. IX), a regatului Namandiru și a Imperiului Jolof (sec. XIII-XIV). Portughezii au început să exploreze coasta atlantică a Africii pe la 1440, marile puteri europene concurând în secolele următoare pentru dominație. În 1677, Franța și-a impus controlul asupra insulei Gorée (astăzi parte a Dakar-ului), folosită ca bază pentru comerțul cu sclavi cumpărați de pe continent și trimiși de partea cealaltă a Atlanticului. Treptat, coloniștii francezi au cucerit regiunea, numind în 1895 un guvernator al Africii Occidentale Franceze, cu capitala la Dakar. Senegalul și-a câștigat independența în 1960, primul său președinte ales fiind poetul Léopold Sédar Senghor, care a condus țara vreme de douăzeci de ani. Din 1981, țara a fost pe un drum neabătut spre democrație, dar s-a confruntat sporadic cu violențe provocate de separatiștii din regiunea Casamance.

Țara mea nu este o țară moartă

„Aici, fiecare este un erou
înainte de a se naște”

Pablo Neruda

Țara mea nu este un baobab nocturn
o iarbă neagră o floare rece
un fruct anemic un pământ îngenunchat

Țara mea nu este un drum fără ieșire
o șosea putrezită sub cerul noroiu
Țara mea nu este ținta vulturilor
este în pasul tigrilor și
leul are încă mandibula fierbinte și burta în flăcări

Țara mea nu este o țară moartă
deși memoria îi este moartă
este mort sângele în coliba oamenilor grăbiți
și visul celor care au crezut că au îmblânzit alfabetul scurt dezgolit
în plină stradă

și copiii nu mai aruncă pietre spre acea fărâșă de vis...

Țara mea nu a murit decât în graba celor ce merg
pe drumurile de miraje cu ochii verzi-albăstrui spre orizontul lacom

Țara mea nu a murit decât în urzeala nerăbdării
urzeala cea rea a politicii a suferinșilor de sida puterii în
malaria și paludismul urnelor
ițele arcuite ale politicii păstorii vor veni dar atât de obosiți deja ca niște
vechi mașini Peugeot din anii jazzului

Țara mea nu a murit decât în regii sudului și
prinții oracolelor care coc tronul în
ei înșiși înainte de porumb și alună
terasele de aur înainte de paiele acoperișurilor din Sine
scaunul din satin înainte de taburetul de termitieră

Țara mea nu a murit decât în strașnicul hățiş al focurilor din sălbăticie
care devorează până și refugiile leproșilor și porțile fastuoase ale băncilor

Această țară țara mea nu a murit decât pentru morții de dinaintea
candelelor

căci ele sosesc sosesc marile candel
sosesc fotoliile de mătase canapelele de lână
în cocioabele mahalalelor
sosesc perdelele roșii și purpurii

sosește bronzul rar pânzele copiilor din Oussouye
cărțile copiilor din Fouta
sosesc suratele cântecele gregoriene libațiile
sosesc femeile bărbații unui secol nou
dintr-un timp al speranței

Țara mea nu este o țară moartă
în ciuda furnicilor și a oboselii gândacilor
a somnului lent a trezirii chinuitoare
a pantofilor uzați a șosetelor devorate
de foamea șobolanilor a degetelor dezgolite de la picioare

Țara mea nu a murit
în ciuda jurnalelor cu manșete de sfârșit de lume
Africa decretată incapabilă până la sfârșitul lumii – dar în sfârșit
atât de gravidă cu livezi rare –
*Franța contabilizându-și tandrețea și trăindu-și în singurătate dezamăgirea
din dragoste*

America ochilor plini de groază dar triumfând în oțelul brațelor sale

Țara mea nu este o țară moartă
în ciuda bucătăriilor goale în singurătatea unei cepe
a unui cartof verzui ca o glumă răutăcioasă

Țara mea nu este o țară moartă
o încărcătură rău mirositoare ci o maree înaltă de mirodenii și de tămâie
această țară trăiește și se întoarce iar și iar și dansează și plânge și cântă
în angoasa de altfel infinită care îngrămădește o credință infinită
pe care le consolează un clopot un minaret privirea catifelată
a unei mame infinite

Țara mea nu este o țară defunctă
nu poartă ca viața decât pașii grei ai unui soldat îndoliat
ai unui copil amputat
ca viața surâsul de ghimbir al unei femei pe care frumusețea o înobilează
se ține încă bine pe picioare țara mea gravă frumoasă și puternică

Dar este adevărat că florile atât de frumoase pier
mereu pe seară sau poate dimineața, nu mai știu...
rămâne atunci parfumul pe care l-au lăsat
dar oare poate acest parfum să locuiască nostalgia inimilor care irigă vertijul
să fie mecanismul simțurilor noastre, al vieților noastre, să hrănească
viitorul dacă nu

dacă nu ele vor fi cu adevărat moarte florile moarte mereu
moarte pentru nimic moartă deopotrivă și victoria zilei de glorie

Și uitarea monstruoasă care se ridică tragic
ca o tandrețe decapitată
un blestem brutal ridicat ca o lance...

Țara mea nu este o țară moartă țara mea nu este o șoaptă
poporul său cu fruntea de stele și cu gura de sare
este un ocean care nu se mai anunță
o mare înaltă rodnică navigabilă pentru toate fraternitățile lumii
Fiecare știe aici pentru ce vom fi mereu vii.

Nevoia noastră de Rimbaud

Avea chipul unor curmali chinezești
privirea de termitiere
pașii săi desenau dunele Saharei
casa îi era sub clar de lună catedrală speranța oazelor
vena dinspre copilărie și pământul său era lumea
purta cântece albastre ca buzele fetelor din Timbuktu
se distra cu vântul și cu curmalele din palmieri
degetele sale erau mătăsoase ca turbanele celor care conduc cămilele
măinile sale erau roditoare ca vremea din frazele sale
vocea sa vibrantă era a unei sărbători de pe lună ca
savanele Africii care știu să-i fie vis
era povestitorul toanelor prințeselor negre
era galopul rădăcinilor
era marea înaltă de cuvinte
era casa și cartea luntrașilor
poetul neînvins care a scos de la azil poezia franceză
vorbise vântului de dincolo de Alpi de dincolo de Pirinei
citise în nopțile de beție plăcuțele arzând de rugăciuni păgâne
dormise la Joal¹ băuse înainte de revărsatul zorilor pașii băiatului
lui Diogoye leul verde
pelerin înainte de pelerini

¹ *Joal* este un cunoscut poem al lui Léopold Sédar Senghor (1906-2001), poet, scriitor și om de stat în Franța și în Senegal, primul african admis în Academia Franceză. Poemul face parte din volumul *Chants d'ombre* (1945) și surprinde impactul a două culturi diferite. (n.tr.)

înainte de hățșuri înainte de gazele înainte de păsările care
decimează culturile de cereale dansase cu strămoșii mei
înainte de Charleville era copilul fulgerului și al arbuștilor de mango
se jucase cu elefanții și escaladase baobabii
depășise munții, sărise peste strâmtori și vizitase tufășuri fermecate
Arthur are pletele despletite ca furtuna, dar ochii-s tandri
merge acum pe palmele noastre în inimile noastre
ține lumânarea reaprinde flacăra ezitărilor noastre
a inventat pentru noi alte mâini pentru a ține alte nenumărate mâini
din pian a făcut un instrument de percuție din acordeon un flaut
a desființat granițele pe cele ale spiritului și pe cele din noi printre
cele mai înghețate
a vindecat frici a deschis uși ferecate a creat grădini a invitat în larg
Rimbaud este cu noi
este aici este acolo neadormit în picioare în vorbele noastre
în memoria noastră
este în tăcerile noastre este în zi este în noapte
pregătește pentru noi viitoarele anotimpuri ale inimii
pactul ursoaicei și al leului al vulpii și al cămilei
a găsit pentru noi dimensiunea dragostei celei mai sigure
a celei a cuvintelor care călătoresc și care ne oferă adăpost și hrană
lumină și speranță
din cerneală a făcut vinul nostru laptele nostru baia noastră sursa
noastră de apă parfumată
viața sa a fost un velier clătînându-se pe mare și pe pământ
în căutarea tuturor angoaselor
RIMBAUD un nume care cântă care unește care potolește setea
RIMBAUD pentru ca niciodată poezia să nu coboare nici brațele nici
inima mai ales inima...
RIMBAUD acceptă deci să te cânt să te dansez picioarele mele
dintre picioarele tale negre

JOSUÉ GUÉBO

Josué Guébo (n. 1972, Abidjan) este un om de litere și scriitor ivorian, fost președinte al Asociației scriitorilor ivorieni (2011-2016) și laureat al mai multor premii și distincții, precum Premiul „Tchicaya U Tam’si” pentru poezie africană (2014) și Marele Premiu Național „Bernard Dadié” pentru literatură (2017). Doctor în istorie și filosofia științelor cu o teză despre obiectivitate și progres în știință din perspectivă popperiană (2010), Guébo este fondator și președinte al Societății Ivoriene de Transumanism (SIVOT) și a publicat peste treizeci și cinci de cărți de poezie, nuvele, teatru, eseu și literatură pentru copii. Selecția ce urmează cuprinde poeme din *Mon pays, ce soir* (2011), *Songe à Lampedusa* (2014), *Aux chemins de Babo Naki* (2016) și *Seuls les oiseaux savent la vérité sur les frontières* (2023).

„Toate țările africane vor trebui într-o bună zi să reviziteze problema relației lor cu Vestul.”

În Ajunul Crăciunului 1999, o lovitură de stat dată de armată a răsturnat guvernul, iar în urma alegerilor din 2000 au izbucnit violențe etnice care au condus la războiul civil dintre 2002 și 2007. Cauzele acestei încleștări au fost deopotrivă politice și religioase (nordul musulman, de unde era originar Alassane Ouattara vs. sudul predominant creștin, reprezentat de Laurent Gbagbo). Însă țara a implodat pentru că ivorienii au fost, după expresia lui Josué Guébo, „victimele agresiunii sistemului economic vestic”, în condițiile în care Coasta de Fildeș devenise dependentă, începând cu 1989, de intervenția FMI, OMC și a Băncii Mondiale, stare de lucruri de care a profitat o elită locală profund coruptă. Pierzând alegerile din 2010 în fața lui Ouattara, Gbagbo nu a vrut să renunțe la putere, declanșând al doilea război civil. În urma luptelor care au făcut 3000 de morți, armata franceză a intervenit, arestându-l pe Gbagbo și extrădându-l Curții Penale Internaționale.

Această rasă visează

Această rasă visează

Visează

Lanțuri la

Picioarele sale

Așa cum

Visează

Balerinele

Un morman de nestemate

Auxiliar de

Pradă

Cum suntem împluterniciți

Să strangulăm

Ea visează

Visează

Maistrul

Căpeteniei

Crezând că ne dezmente

Trezirile

Ea visează

Visează

Lanțuri la

Picioarele sale

Dar

Spuneți

Ce rost mai au

Lanțurile

Pentru o conștiință

Deja subordonată?

Ea

Se visează într-o trupă

Lansată împotriva

Setei noastre de libertate

Urmărind-o într-un suflu

De ură de ventriloc

Ea visează

Visează

Lanțuri la

Picioarele sale

Așa cum
 Visează
 Balerinele
 Un morman de nestemate

Piatra funerară
 A lui Sankara
 Pietre
 La templele
 Lui Lumumba
 Nyobé
 Moumié
 Pietre
 Pietre
 Ale prieteniei
 Ofidiene
 Promise
 Prăbușirii
 Prăbușirii
 Inexorabile
 Inexorabile

Voi păstra tăcerea

Voi păstra tăcerea. Este umbra prin care va străluci cuvântul potrivit. Voi păstra tăcerea și voi deveni noroiul cuvântului silențios. Voi păstra tăcerea și voi deveni lutul cuvântului vorbăreț. Voi păstra tăcerea și voi veghea liniștea. Voi fi liniștea și voi planta sămânța cuvântului în pământ. Vor apărea florile. Vor apărea fructele. Voi păstra tăcerea. Voi închide gura în fața mării lacrimi de victimă. Voi reduce la tăcere plaga din care mi-a sângerat demnitatea. Voi închide cutia nudității copilăriei mele. Războinicul nu va avea un trecut, el va avea o istorie. El nu va avea răni, va avea doar o cicatrice. Nu va avea nicio lacrimă, va avea numai o amintire. Va citi la rece semnele trecutului și va discerne la cald indiciile zilei ce vine. Voi păstra tăcerea. Este umbra prin care va străluci cuvântul potrivit. Voi păstra tăcerea. Lacrima mea nu va fi apă. Nu voi vărsa nicio lacrimă. Ea va fi foc. Foc de armă prin care curge mișcarea. Nu-mi voi depărta genunchii durerii pentru nimeni.

Încă 600 de metri

Încă 600 de metri
La o aruncătură de băț
Pereții i se văd
La orizont
În sfârșit un adăpost liniștit
După cursa nebună
De pe ocean
Încă 600 de metri
Cu greu
Și în zare, în nisipurile Africii
O fetiță așezată la masă cu păpușile ei
Încă 600 de metri
Și în zare, în nisipurile Africii
O mamă ridicându-și capul
Încă 600 de metri
Și în zare, în nisipurile Africii
Un Marabut umflându-se în pene
Căzând la porțile
Visului
Păpușile nu vor veni
Mama își va ține capul
Jos
Marabutul
Și-a schimbat casa.

Migrantul este poetul

pentru că migrantul este poetul care a ales să rostească cuvântul prin gesturi iar migrantul este indisolubil poetul care nu-și rupe niciodată strânsorile decât pentru a alipi cele două țărături ale oceanului și poetul își plimbă pașii de migrant în nisipurile șerpuite ale savanelor și își fugărește cuvântul în inimile pădurilor și din mare se revarsă devizele lui pline de lămuriri și blasfeme și poetul își spune fraza cu pasul unui pelerin care nu se teme nici de bulevardele mărginașe nici de cele interzise și poetul închină împotriva a mii de panouri steagul diafan al alizeelor

iar migrantul este cu încăpățănare poetul care întrece
 turbulențele pieptul străpuns de dorință vena sângerând
 maxime sângele bolborosind pentru că visul din
 marea bandulieră de anateme nu se mai ține pe picioare și
 visul se îmbată la vederea nestematelor promise și visul
 înalță migrantul și migrantul e vigilent măturând umezeala
 de pe pleoapă și migrantul seamănă
 silabe de rugăciuni de blasfeme și apoi se semnează între
 genuflexiune deget mijlociu și răs compulsiv

Parabolele oaselor

XLIV.

Guénakô
 Scheletul nu are sex
 Dar el știe încă din prima dimineață
 Că nu trebuie să apară gol în public
 Eșafodaj al palatului trupesc
 Gelos pe secrete
 Pe curtea din spate
 Căci, pe cât butoiul este vidat,
 Pe-atât e de locvace
 Privirea învinețită a trupurilor emaciate
 Guénakô
 Numai răzvrătitul
 Osul foametei
 Ecoul lui secătuit în memoria
 Conștiințelor inculpate

XLV.

De la femur la coccis
 Doar confidențe printre gesturi
 Ce os suspectează
 Când în tăcere pașii se rătăcesc
 Știi, Guénakô

Limba Iguanei din hipofize
Când, obosit de vorbit în gol
Osul încinge opinia celor două capete
Un cuvânt echivoc
Care nu poate despărți
Cel mai ascuțit sens

XLVI.

Însă adevărul
Încă din zorii timpurilor
Este un eșafodaj
Un întreg asamblaj de producție
Unde dansează nepăsarea vertebrelor
În șir indian pentru a sfrunta
Spuma zilelor
Unul lângă altul
Nu atât pentru a se supune
Cât pentru a se fâli
Dar coloana știe că zilele
Poartă cununa nopții
De asta fuga
Nu e niciodată absentă
Din cutiuța prigonirilor armate

XLVII.

Ziua s-ar fi născut prin efracție
Dacă n-ar fi înmugurit dintr-un colț al zorilor
Ziua ar fi fost zvăpăiată
Dacă nu și-ar fi așteptat răbdătoare
Trenul vieții
Pe băncuța nopții
Așa este cuvântul eliptic al osului
Stăpân al tranzițiilor creștine
Și al paradoxurilor oxidate

LISSETTE LOMBÉ

Lisette Lombé (n. 1978) este o poetă belgo-congoleză născută la Namur, pentru a cărei practică artistică activismul este o componentă definitorie. Cofondatoare a colectivului de poete militante L-SLAM, a primit în 2017 titlul de cetățean de onoare al orașului Liège, unde trăiește de 25 de ani. Scriind despre metisaj (în virtutea rădăcinilor sale, pe linie paternă, în Republica Democratică Congo) și despre lupta sa ca femeie, ca mamă și profesoară, a ținut ateliere de scriere creatoare în Franța, Irak, Republica Democratică Congo, Senegal, Canada, Haiti, Maroc, Mauritania. Autoare a eseului *La magie du burn-out* (2017), a volumelor de poezie *Black Words* (2018) și *Brûler, brûler, brûler* (2020) și a romanului *Vénus Poétique* (2020), Lombé a fost numită poetă națională a Belgiei pentru 2024-2025.

”Temele mele sunt legate de marile discriminări, de marile subiecte societale, de injustițiile societății contemporane, problema sexismului, problema rasismului. Și apoi, tema centrală: transmiterea. Ce dorim să le transmitem tinerelor generații? Cum le protejăm de toxicitățile epocii noastre? Cum să facem ca drumul să fie mai puțin bolovănos pentru ele? Această chestiune a suflului este necesară, precum și a accepta că suntem ființe înzestrate cu emoții deopotrivă de furie și de tandrețe.”

Mă numesc Lisette Lombé

Mă numesc Lisette Lombé.

Fiica lui Claire Monique Dejehet și a lui Jean-Marie Lombe Yangongo.

Concepută la Kinshasa. Născută la Namur. 30 august 1978.

În sângele meu curg și Kasai-ul, și râul Meuse.

Sunt Strada Kindu 504 și Avenue de la Pairelle nr. 88.

E orașul congolez, cu spuma de detergent băltind în canale.

Și mai e orașul Belgian, cu iarba lui care crește la baza cuștilor din beton.

În sângele meu galopează culori, mirosuri care se întrepătrund,

mikate¹, frites maison, lingala, valona din Namur

și eleganța leoparzilor.

În sângele meu, două corpuri, două inimi care au zis la dracu' cu normele!

Primul Negru. Prima Albă. Zguduirea bunicilor.

Întâlnirea dintre lumea a treia și lumea a patra care au dat o lume nouă.

Pe mine! Cea care duce mai departe focul, care seamănă semințele, vocea celor fără de voce.

Scriu astfel încât copiii mei să nu uite din ce pântec s-au născut.

Mă numesc Lisette Lombé.

¹ „gogoșă” în Lingala, una dintre limbile vorbite în Congo. (n.tr.)

Cine ar putea uita?

Cine ar putea uita?

Că unui Negru i te adresai cu tu...

Și nu ca unui prieten

Ci pentru că politicianul dumneavoastră le era rezervat doar Albilor.

Cine ar putea uita?

Mi-au zis

Ești o cioară! Un maimuțoi! O stârpitură!

Ești o împruțită! O arăboaică împruțită! Maică-ta și-a tras-o cu un

Negru, ești o bastardă!

Mi-au zis

Ai face bine să te întorci în țara ta! În boscheții tăi! În cocioaba ta!

Ai face bine să te urci înapoi în copac! La liana ta! La bananele tale!

Ai face bine să-i fii recunoscătoare Belgiei că te-a primit!

Chiar dacă te-ai născut aici...

Cine ar putea uita?
Că pe un negru, îl luai la per tu...

Ai face bine să înveți să te dai la o parte...
E deja închiriat! S-a ocupat deja! E deja complet!
Ai face bine să înveți să te justifici...
Sunt belgiancă! Am diplome! Sunt calificată!
Ai face bine să înveți și o altă istorie.
Africa, sălbatici, subdezvoltați.

Să te integrezi. Să fii asimilată.
Să te bagi în cușcă. Să te încorsetezi.
Să te îndoiești de tine însăși. Să ți se facă frică.
Să-ți fie rușine de culoarea pielii tale.
Să uiți de frații și surorile tale.
Tu, micuța pasăre exotică, această Joséphine Baker,
Tigresa-gazelă, curul, fesele!

Cine ar putea uita?
Că pe un Negru, îl luai la per tu...
Că pe un Negru îl luai la per tu
Tu
Tu arabului, romului, unchilor mei, tatălui meu.
Tu celor fără acte, fără un acoperiș deasupra capului, fără loc de muncă.
Tu muncitorilor, muncitoarelor, prizonierilor, prizonierelor
Bolnavilor mintal, handicapaților, copiilor orașului, slujnicilor
Tu toxicomana curva lesbianca
Tu
Cine ar putea uita?
Cine ar putea uita?

1998

În 1998, corpul ăsta avea 20 de ani.

Să-i fi văzut ținuta!
Să fi văzut ce bine se ținea carnea asta călduță domesticită ca femeie!

Pe vremea-aceea, tot ce ne ieșea în cale, mie și prietenelor mele,
tot ce ieșea în cale nu fără anumite dorințe trecătoare de-a ne fute,
ne putea tăia calea chiar în timpul mării asudări electronice.

tehno, acid, jungle, house
pot belge², coca, speed, exta, MDMA

² amestec de droguri
(n.tr.)

Pe vreme-aceea, când a avut loc fiesta,
eu și prietenele mele debarcam tot timpul în gașcă.
Niciodată singure, niciodată treze, mereu cu gura mare.
Fetele electro, mășăluiam.
Mășăluiam peste capetele celor care se culcau odată cu găinile,
ale celor gingași și lingavi.
Mășăluiam.
Marea defilare a faunei pastilate

Mășăluiam
Salut, salut
și holurile și scările,
salut, salut,
și labirinturile strivitoare populate de oameni frumoși și de monștri
frumoși
Mășăluiam, fetele electro, electroni liberi,
Spre bubuială, exagerare, spre ringul de dans
Închizi ochii.

Prietenele nu mai sunt.

Babilonul dansează.
Babilonul dansează pe zdrăngănitul bassului, bassului, bassului.

Burțile lăsate care flecăresc, subconștientul care începe să atârne
Bassurile badass,
Bassurile bastarde,
care bat cu pumnii, care lovesc
Bassul Babel, în tencuiala părinților adormiți.

Prietenele nu mai sunt.
Prietenele nu mai sunt.
Tu ești!

Tu ești!

Ești femela graffiti.
 Gheare pe vinil.
 Ești pielea feciorelnică de dinaintea tatuajelor, de dinaintea tatuajilor.
 Ești Anne Clark. Ești Miss Kittin.
 Ești Miss tricou ud 85B care nu vrea să moară proastă
 Care nu vrea să moară bătrână
 Bătrâna dihanie muncită și împăiată.
 Te bâțâi ca și cum ai spune nu!
 Nu canapelei!
 Nu cutelor!
 Nu cuplului durdului!
 Nu calchierii mecanice a negreii tale.
 Nu ruginii!
 Nu urinei!
 Nu, nu, nu și nu putorii infecte a actualității!

Babilonul dansează.
 Închide ochii.

Nu vrea ca soarele să răsară, dar soarele totuși răsare.
 Nu vrea ca DJ-ul să-și strângă platanele și ca arpentorii cărnurilor
 alcoolizate să se care, dar DJ-ul își strânge platanele și măștrii
 cărnurilor alcoolizate se cară.

Nu vrea să se întoarcă acasă, nu la casa asta, nu la viața asta.
 Așa că imploră răsăritul. Să nu răsară soarele. Să nu răsară.
 Îl imploră pe DJ. Să nu se ducă la culcare. Să nu se ducă la culcare.

Să nu se ducă acasă.

Uită!

Uită-i pe cei ce se holbează la tine ca la o nebună.
 Uită-i pe cei care nu înțeleg dansul tău.
 Pe cei care iubesc muzica țigănească, dar nu suportă mirosul oamenilor.
 Uită-i pe cei care își bat pula de covorul tău cu pantofii lor jechoși.
 Uită cerul, uită cerurile.
 Nu e nimic pentru tine acolo sus.
 Nimic pentru odihnă. Nimic pentru somnul celor drepți.

Nimic. Nimic care să amuțească litania suferințelor.
Nimic împotriva hemoragiei lumii.
Simte glezna care încă păstrează amintirea pantofului murdar.
Simte piciorul care prelungește glezna.
Talpa piciorului, fiecare deget.
Simte mizeria dintre degete, mizeria de sub talpă, talpa pe covor.
Covor. Bitum. Covor. Fir de iarbă.
Și Dumnezeu ăsta care nu-ți ajunge până la gleznă
De fiecare dată
De fiecare dată când un jet de spermă face pleosc pe obrazul unui puber.
De fiecare dată când un uragan smulge acoperișul unei barăci pentru a-l
așeza pe acoperișul unei alte barăci și pune o tablă ondulată de metal
în pieptul unei femei.
De fiecare dată când alții mai tineri ca tine, foarte tineri, foarte foarte tineri
cad
Cad ca niște muște.
Pentru fiecare dată când
Aruncat peste bord.
Azvârlit în urzici.
Pus în dulap.
Dumnezeu nu-ți ajunge la glezne.
Uită cerul, uită cerurile.
Îngenuncheată, te simți muscă, uraganul din muscă. Spermă printre urzici.
Te simți tu însăși.

ISMAËL DIADIÉ HAÏDARA

Ismaël Diadié Haïdara s-a născut în 1957 la Tombuctu și a început să scrie versuri încă din adolescență, devenind la numai 20 de ani membru al Uniunii Scriitorilor din Mali. A studiat Artele Dramatice și Filosofia la Bamako și a primit în 1989 o bursă la Universitatea din Granada. Poet, cercetător, bibliotecar poliglot, a publicat cărți de filosofie (*Statut du monde, Nécessité, Possibilité et contingence chez Ibn Arabi de Murcia*, 1992), istorie (dintre acestea, menționăm *Tombouctou et les poètes de l'exil andalous*, 1994; *L'Espagne musulmane et l'Afrique subsaharienne*, 1997; *Les Juifs à Tombouctou*, 1999; *Tombuctú, Andaluces en la ciudad pérdida del Sahara*, 2015) și poezie (*Territoire de la douleur*, 1977; *Le Chant équinoxial*, 1979; *Comme une blessure éclatée dans les vannes du soleil*, 1980; *Zimma*, 2014; *Tebræ*, 2021). A fondat și conduce cea mai importantă bibliotecă de manuscrise vechi (peste 12000) din Tombuctu, Fondo Kati.

”Cunoaște-te pe tine însuși, spune inscripția de la Delfi care l-a inspirat pe Socrate, iar poporul Bambara zice așa: să știi să înoți e mai important decât să știi să te urci pe cal, dar mai important decât amândouă este să te cunoști pe tine însuși. Iată cum se întâlnesc vocea Pythiei și înțelepciunea Bambara.”

Trei mari imperii ale Africii de Vest au stăpânit sau controlat părți importante din ceea ce este astăzi Republica Mali: Imperiul Ghana, Imperiul Mali și Imperiul Songhai. La apogeul său (circa 1300), Imperiul Mali era cel mai prosper stat de pe continent. În plus, Maliul medieval era un centru al Islamului datorită universității din Tombuctu, fondată în secolul al XII-lea. Imperiul Songhai (dominant din 1468) a fost cucerit de Sultanatul Saadi în 1591, punând astfel capăt unei perioade de prosperitate datorate rutelor comerciale care treceau pe aici și care tranzacționau în principal aur, sare, cupru și sclavi. Odată cu venirea europenilor, Mali intră sub controlul Franței sub numele de Sudanul Francez – revoltei anti-coloniale din 1915-1916 îi urmează represaliile francezilor, care distrug peste 100 de sate ale băștinașilor. În 1958, Sudanul Francez devine republică autonomă, iar în 1960 își afirmă independența ca Republica Mali. În 1991, regimul dictatorial al lui Moussa Traoré se încheie după aproape un sfert de secol printr-o revoluție. După o perioadă de relativă stabilitate, din 2012 Mali se găsește într-un ciclu neîntrerupt de confruntări armate, lovituri de stat și terorism.

Tebræ

*Tebræle sunt poeme de două versuri compuse de femeile din deșertul Sahara.
Ismaël este primul bărbat care a publicat tebræ.*

1

Tebræle mele sunt isprăvile unui leneș.
Ca niște frunze uscate poemele se adună la picioarele mele.

2

Cu privirea peștelui scos din apă
Se întorc amintirile mele din copilărie

5

Exilul nu este neapărat o nenorocire.
Depart de casă am parte de dragoste, de zăpadă, de mare.

7

Am crescut pe un pământ sterp, printre schelete de vacă.
Nu mi-a spus nimeni de ce ne-am născut.

9

Dintre buzele tale nu mai aud niciun cântec de pasăre.
De aici începe deșertul.

18

Cei mai triști morți sunt aceia ce știu că sunt morți.
Lună neagră, spune-mi că-s viu.

19

Miezul nopții și nicio stea.
Naufragiez în tăcerea celor învinși.

21

Aveam o bibliotecă, o grădină și o broască țestoasă.
Acum e război: rătăcesc printre aduceri aminte și drumuri.

22

Bărbații se bat pentru țară și cer.
Eu și norii ne lăsăm duși de vânt.

24

Îmi văd fața în iaz.
Iar el habar n-are cine sunt eu.

73

A venit războiul și a închis toate ușile.
Eu am plecat în exil.

76

Aur, coroană, știință, nimica nu merită osteneala.
Tu râde, nimica nu merită să-ți dai osteneala.

151

Unde sunt regatele Ghana, Mali, Songhai?
Cine-a văzut o lalea ofilindu-se nu moare degeaba.

180

Norii și cu mine
Plutim, tot plutim.

192

Exilul te scapă.
Aș vrea să fiu un fluture printre epitafurile eroilor.

247

Aceste dimineți albastre încep în ochii tăi.
Sunt ca urmele de pași ale găștelor albe pe zăpadă.

297

Pretutindeni mă simt ca acasă.
M-am născut printre păsări, grâul ce crește și albastrul ceresc.

393

De câte ori văd spicul de grâu
Mă gândesc, mamă, la tine.

846

Kadija Almuktar mi-a spus că Faati Lobbo nu mai e.
Și atunci pasărea tristeții mi-a tăiat drumul.

858

Femeie din Sierra de los Filabres,
După sărutul tău eu încă îmi mai caut cenușa.

861

Lasă-mă să-ți mângâi părul.
Viața e un fulger în beznă.

896

Am strachina mea de orez, pelerina cea veche, toiagul.
Să-i mai pretind și altceva vieții?

1098

Îmi place liniștea casei.
Ies doar să râd și apoi să mă-ntorc la viața mea lenevoasă.

1132

Sandalele mele-s tocite.
Ele mă poartă, cu părul meu alb, ba colo, ba dincolo.

1163

Încă mi-au mai rămas vise pe care nu le-am visat niciodată.
De asta dorm, iubito, în ciuda lumii, ca să râd apoi împreună cu tine

1172

Cu picioarele goale, la marginea râului.
Valurile din zori vin să mă vadă.

1189

Ce voi face cu viața mea după șaizeci și trei de anotimpuri ploioase?
Poate voi continua să umblu hoinar, să iubesc și să dorm.

1193

Poate râde numai acela care are puterea de a uita.
Iubito, mi-e dor de tine și când mă aflu în brațele tale.

1200

Strămoșul meu Ali al-Quti a plecat din Toledo cu manuscrisul verde la el.
Cu manuscrisul verde la mine părăsesc și eu Tombuctu.

1203

Într-o zi pe mormântul meu va răsări iarba, dar să nu plângă nimeni.
Nor plutitor, am luat în răs toate.

SAMIRA NEGROUCHE

Samira Negrouche (n. 1980, Alger) a studiat Medicina și este poetă și eseistă de limbă franceză și traducătoare din arabă. A publicat volumele de poezie: *Faiblesse n'est pas de dire...* (2001), *L'opéra cosmique* (2003), *À l'ombre de Grenade* (2003), *Iridienne* (2005), *Cabinet secret* (2007), *Le Jazz des oliviers* (2010), *Six arbres de fortune autour de ma baignoire* (2017), *Quai 2|1, partition à trois axes* (2019), *Traces* (2021), *J'habite en mouvement. Anthologie (2001-2021)* (2023) și volumul de eseuri, proză și dialoguri *Stations* (2023). A editat antologia de poezie contemporană algeriană *Quand l'amandier refleurira* (2012), iar poezia i-a apărut în Statele Unite ale Americii în ediția bilingvă *The Olive Trees Jazz and Other Poems* (2020, în traducerea lui Marilyn Hacker).

”Totul este politic, trebuie doar să alegi felul în care vrei să fie politic. Dacă există o formă de protest în ceea ce scriu, nu este ceva ce tind să arăt din prima. Făcând parte dintr-o țară a cărei independență e încă tânără și în care istoria, limba, memoria și orice alt subiect sunt vii, intense și de cele mai multe ori controversate, încerc să rezist emoției inițiale, acelei căi evidente. Dacă protestez, o fac lucrând în sensul complexității mărturisirii, evitând să rămân captivă în reacția infinită. Poate că a protesta / a rezista înseamnă să dezvălui, să traduci.”

Șase copaci improvizați în jurul căzii mele

deasupra capetelor noastre există o umbră verticală care vibrează
o umbră care pocnește peste capetele noastre
un șuierat clandestin
în câmpia aridă peste capetele noastre
stânjenite

și în timp ce șuieră și nimic nu prevestește că șuieră
și craniile ne zumzăie
un acoperiș de beton ne întâmpină dispozițiile
coastele noastre îndrăznețe pe platforma improvizată
constelația părăsită
în ceața simțurilor

nu ai abandonat epava prăfoasă

umbre verticale aleargă la liziera dunelor
ochii tăi înfășați în spatele oglinzii concave
protecție anti UV negarantată

tușe negre la liziera dunelor
un solfegiu fără zgomot

nu ai abandonat epava prăfoasă

o umbră verticală înfiptă în câmpia aridă
pe care o irigi cu promisiuni
organul metalic ce vibrează la liziera plămânului
pe platforma de beton
unde muzicile se ciocnesc una de alta
protecție negarantată
pentru un totem improvizat.

ceea ce iubesc la Isus
sunt picioarele sale decolorate
și cele ale tovarășilor săi
– treisprezece aureole –
pe icoanele părăsite

ale micului munte Athos bulgar
nu vorbesc despre smochin
– smochinul pe care îl luminează Iisus –
nici despre stânca în cascadă
– seamănă mai mult cu marele Canion
decât cu Galileea –
aceste picioare ușor decolorate ale lui Isus
mă duc cu gândul la picturile rupestre
din Tassili
nu există niciun picior atât de fin
desenat pe stâncile Hoggarului
sunt niște siluete alungite
suspendate
exact ca Hristos
suspendate încremenite și dinamice deopotrivă
e un fulger
o aluzie lipsită de logică
în aparență
găsim ceea ce găsim
mai ales dacă observăm altceva
ceea ce îmi place la astrofizician
sunt presentimentele sale
atunci când spune poate
atunci când spune că statistica
a alterat fizica
a încremenit-o
a golit-o
a descărnat-o
atunci când spune că materia
nu e materie
că timpul și spațiul
sunt o erezie
că noi oamenii
ne luăm prea în serios
crezându-ne fragili
inventându-ne puternici
că inventăm repere
pe care uităm că le-am inventat
că trebuie ridicat controlul
atunci când spune poate
să-i redai sufletul îndoielii tale

mi se pare greu
ca un cuvânt-cheie
să poată deschide indiferent ce
care să merite osteneala
cuvintele nu deschid nimic
cu adevărat
funcția paralizează cuvântul
îmi asum asta   statistica
paralizează
orice program de calculator
prin saturație

Chei 2|1: Partitură cu trei axe

Nu mi-a fost dat să văd
ceea ce dormitează în uitare
vin din acest altundeva care nu se spune
înaintez într-un altundeva care nu se scrie
înaintez
cu pașii purtați de îndoială
cu un fir invizibil între degete

și trec pe lângă voi
și par că trec pe lângă voi
brațele mele traversează mările
rădăcinile mele nu au ancoră
rădăcinile mele sunt în afara sezonului
nu căutați urma vocii mele
ea se reunește prin voi
ea se desfășoară prin voi
accept chiar iluzia
pentru noi e o scânteie
un amurg care trezește
un astru pe care ți-l inventezi
un cuvânt pe care îl ascunzi

însă lenea vă stă atât de rău
lenea nu leagănimic
care să merite să zăbovești asupra sa
trec atât de departe de voi
atunci când strângeți pumnii
și îmi luați în considerare liniștea
trec atât de departe de voi
atât de departe de noi.

Nu mi-a fost dat să văd
ceea ce pulsează în perete
prin puls înaintez spre voi
printr-o memorie care nu se scrie.

Locuiesc în mișcare
pavajele umede ale serii
își amintesc de mine
locuiesc rătăcirea unei clipe
adresa unei ferestre marine
care știe să ignore ruinele
descompunerea mea contează puțin pentru mine
atunci când locuiesc în mișcare
acoperișul orașului vechi
este casa mea.

Urme (3)

Trunchiuri se afundă în apă, nu le ghicesc
rădăcinile, nu le percep plutirea în mod cert.
Ceva plutește în jur, picioarele fragile prind rădăcini
și derivă la unison cu mișcarea apei.
Orice viață e mișcare, aceasta e una din acele evidențe pe care
trebuie totuși să ne-o amintim în fiecare zi, pe care trebuie să ne auzim
spunând-o în fiecare zi, pe care ar trebui să o observăm în fiecare clipă.

Peisajul e liniștit, asta e doar o presupunere. Nu există valuri, marea e joasă, niciun copil nu se plimbă prin mlaștină, cerul e jos, vecele par nemișcate.

Astfel retrasă, marea nu-și dezvăluie nimic din rădăcini, și totuși totul se mișcă, totul e o încâlceală de pulsuri, de amintiri, de prezențe, de vieți, de întrebări.

Marea se retrage, eu nu înaintez, din nemișcarea mea se apropie o ușă, din această liniște aparentă se desenează brazde. Nu văd ce zace în mlaștină, nu mă mișc. Ascult tăcerea cu ochii.

Niște trunchiuri ca niște paznici ai uitării
îmi amintesc ceea ce lipsește
îmi amintesc întâlnirile ratate
cele viitoare pe care voi alege să le ratez
cele viitoare pe care le voi atinge ușor
și toate cele pe care nu le voi înțelege.
Pe această creastă care se desenează
în fiecare iluzie optică
urcă drumurile
căile albe ce se amestecă una cu alta
căile de argilă ce trezesc pământul
căile nisipoase ce răstoarnă deșertul.
Pe fiecare oglindire,
pe fiecare mișcare de barcă legată la mal,
se trezește brazda.

CATHERINE BOUDET

Catherine Boudet s-a născut în 1968 la Saint-Denis, capitala insulei Réunion. Este specialistă în politologie, poetă și jurnalistă, doctor în științe politice la Bordeaux (cu teza „Les Franco-Mauriciens entre Maurice et l’Afrique du Sud: identité, stratégies migratoires et processus de recommunautarisation”). Din 2009 trăiește în Mauritius. A publicat articole științifice despre istoria, identitatea și construcția proiectului democratic în Mauritius și mai multe volume de poezie, printre care *Résiliences* (2007), *Le barattage de la mer de lait* (2009), *Les laves bleues (Calligraphie des silences)* (2012), *Bourbon Hologramme* (2013), *Le psaume à deux visages* (2016) și *L’Aïeule de déshabillée mémoire* (2022), care a primit Premiul „Charles Péguy” și din care face parte selecția ce urmează.

„Vechile noastre cosmogonii au dăinuit. Leagăn al violențelor fondatoare, ele au adus prea multe diviziuni, războaie și rupturi ontologice. E vremea să le abolim. În acest proces, memoria este convocată pentru a se debarasa de umbrele trecutului. Invoc puterea mitopoemului pentru a reface amprenta unei lumi mai frumoase, acordate la conștiința noastră universală.”

Situate în Oceanul Indian, la circa 2000 km de coasta de Est a Africii, Réunion și Mauritius fac parte din Insulele Mascarene (de la exploratorul portughez Pedro Mascarenhas, care le-a vizitat în 1512). Arhipelagul mai cuprinde insula Rodrigues, care este parte a Republicii Mauritius. În schimb, insula Réunion este un departament francez de peste mări (DOM), integrat Republicii Franceze. Cu toate că în Constituția țării subiectul limbii oficiale nu este adresat cu exactitate, de facto limbile oficiale în Mauritius sunt engleza și franceza. Réunion a mai fost numită în trecut Insula Bourbon și Insula Bonaparte, iar Mauritius s-a numit în perioada cât a fost colonie franceză (1715-1810) Isle de France, britanicii (1810-1968) redenumind-o Mauritius.

Despre ce rămâne

Privesc ce rămâne și știu că păsările nu vor da multă atenție cadavrului zilelor care atârnă la gâtul meu descărnat de zeiță decăzută. Am muncit cu propriul meu corp acest câmp de lacrimi care se numește iubire. Mi-am plantat acolo unghiile. Sunt ca niște mici bălțuțe roșu sângeri în noapte. M-am plimbat cândva pe străduțele în sărbătore ale unei cetăți de jad, unde luminile sunt stinse acum, și regina Carnavalului și-a călcat în picioare coroana. Ar trebui să împiedicăm păsările să devoreze ochii iubirii care doarme pe patul ei de spini uscați, ea nu va mai regăsi drumul de întoarcere în ierburile înalte. Anumite întâmplări nu se scriu, și cetățile de jad rămân stinse pentru totdeauna.

Ceea ce face parte din noapte

Și asta făcea parte din noapte. Acest joc tandru între stelele fanate, gândurile lor distante. Și în timp ce ele expiră, în filigranul unei lumi reculese, eu trag unul câte unul firele secretului care ne leagă de umbră. Un chip tandru ar fi venit să se aplece peste lac, unde algele chinului tapisează străfundul. Blândețea efemeră cu care întorc paginile, ca să nu văd decât un neant palpabil și regulat. Rămân câteva pânze goale, puse acolo, pe care un pictor de miraje le-ar fi abandonat, după ce ar fi terminat ultimul său tablou. Cel mai frumos, și cel mai mincinos. Nici o floare, nu. Un rest de cenușă, un izvor, o plajă. Aștept apa rigolelor ca să mătur această operă tulbură și barbară, și să înec cu ea secretul greu care ne înconjură țărnișurile.

Calvarul

Iar eu aștept ceea ce strălucește pe fundul nopții lipsite de stele. O cală pentru negri din pliuul unei buze, fără discuție Istoria nu e făcută doar din cuvinte.

Traversez. Focuri din Cythera au stricat de multă vreme această lume cu gust de mandarină. Din înaltul meterezelor, se pot contempla corpuri aflate-n derivă. Ne vor spune ceea ce noi știam deja în secretul cărnii.

¹ O plantă mare din Madagascar, cu frunze lungi dispuse în evantai. Numită de asemenea „copacul călătorului”, căci seva ei abundentă și potabilă permite potolirea setei. (n.tr.)

Se șoptește că acest calvar avusese loc între două ramuri ale unui mare ravenala¹. Cei care tac îi cunosc apa, otravă a memoriilor noastre. Eu răstorn resturile unui strămoș necunoscut.

Un cer gros curge între ruinele unui templu. Umbra e grea între mâinile mele. Cine dezînvață riturile se îmbăiază gol în fluviul Reginelor.

Nu e a mea silueta asta de pe faleză. Marea are culoarea cuțitului, ea înfige lama în pântecul pământului, și noi bem dintr-o înghițitură cupa pe care ea ne-o întinde.

Codexul supliciatului

Când ați plecat prea departe în această noapte densă și cum strălucește în întuneric un fel de ochi al lui Cain... E acolo, la pândă, te devoră și te întrebă dacă vei avea forța să rezisti până în zori. Întinzi un braț înainte dar noaptea te apucă din nou și știi că ești pe cale să crăpi la foc mic. Te străduiești să reliepești cele două margini ale acestei rupturi care se numește vid. Știi că a existat un înafară și un înăuntru. Asta a fost altădată. Acum există acest ochi care-ți spune ‘Sunt scăparea ta’ și pe marginile acestei răni desfăcute care se cheamă viața ta, unde tot felul de oameni au aruncat gunoaie, vise ruinate și minciuni din sticlă polizată, știi că a întinde mâna e o ofensă pasibilă de negarea absolută și asta e pedeapsa ta minimă. Rămâne doar o mică lacrimă ce curge rotundă pe obrazul pământului. Și pantoful pe care o prințesă l-a pierdut va sfârși într-o groapă de gunoi publică. Cineva... Acest mic cuvânt care se rostogolește din ce în ce mai departe pe marginea abisului. A scrie e asemenea actului iubirii, dar nu o înlocuiește. Așteptai un cuvânt, un gest, dar ei, ceilalți au viața lor care trece cu trenul acesta. E o noapte întunecată afară și plouă și ei nu vor auzi. Rămâne prințesa, carnea ei umedă îți amintește că demult puteai face sorii să se rotească. Și te încapățânezi să smulgi ce mai rămâne din inimă. Ai unghiile pline de aceste resturi de carne. Oare credeai găsi acolo pe cineva sau ceva... Când vei smulge totul ca pe vremea războaielor înflorite, vei rămâne în picioare pe această piramidă, zeu de o zi plătit cu prețul învinșilor. Treptele sunt înguste pe piramida Soarelui și tu știi ce te așteaptă mai sus...

Numiți-mă

Numiți-mă cea care a făcut jocul sărmanilor, inflorescența secolelor și cea mai tânără dintre fiarele sălbatice.

Labirintic, în satul fetișurilor, povestirea orizonturilor. Numiți-mă, Madonă a nopților voastre, filiații stelare, tragicuri insulare. Sufăr de conversațiile voastre îndepărtate, când în zgomotul bocancilor se joacă venirea în forță a noilor prădăciuni.

Numiți-mă, șuvițele de păr peste ochii șansei, aripile desfăcute. Nu lăsați moștenire cuvintele voastre grele, ele mă ard cum v-au ars și pe voi.

Și n-are importanță arhitectura castelelor, niciun cuvânt n-ar putea acorda visele cu Indiile de vest.

Numiți-mă, dar refuzați-mi pluriile robelor voastre religioase.

Mantaua Unicului

Intru în criptă și ei sunt acolo, Constructorii, Ordonatorii. Ne spun despre mantaua Unicului, ființa sa necesară. Am trecut prin culoarul îngust, cu picioarele goale și ca niște boi, înainte de a cădea în genunchi în noroiul Zeului negru, Donatorul de forme. Îi place să facă să plouă peste noi ploaia Lui deasă de petale, noi marcați cu floarea-de-crin² căzuți nebuni de iubire pe meterezele Orașului Său.

² Floarea-de-crin e un simbol al regalității franceze, colonizatoare a Madagascarului. (n.tr.)

Cavalerii Septentrionului

Mult mai târziu au venit, scăldați în cuvinte de către steaua lor, aceste peisaje decoltate făcute pe măsura lor. Ei traversează septentrionul cu un pas sigur, au știut libațiile care curg în interstițiul lumilor.

Pace peste ochii lor care dau înapoi cenușa. Palmele lor goale marchează cadența. Adormisem ușor, i-am văzut trecând. Aveau o frumoasă prestanță și zale pe trup, priviri înfierbântate. Mergeau când orașul dormea, repliat ca o scoică pe malul visului.

Mersul lor s-a pierdut între zgomotele secolului, dar ei trec prin vise precum în culoarele castelelor fortărețe, și nu-și împart deloc victoriile. Cu palmele lor asprite pe metalul dimineții devreme, ei trec în memoria oamenilor, în memoria orașelor, în memoria dunelor.

Cuceritorii lunii negre

Ei sunt dezrădăcinați, trebăluiesc noaptea în calele noilor nave de sclavi. Îi chem. Eu sunt ei. Cuceritorii lunii negre. Ei sufocă sângele vitelor în travaliu de naștere, și e o ușurare când li se sfărâmă caravanele. Am văzut alți cuceritori, rămași întregi. Aceia nu întârzie mult pe aici. Ei adulmecă vântul, dezgroapă jurămintele trădate apoi se îndepărtează, fără nici o considerație pentru număr.

Cavalerii cathari

Erezii negre ale noului mileniu, ținându-și fruntea sus, eroinele cathare în robe de rug. Născute spre a dura, lupoaicele în veșminte de piatră au înfruntat focul.

Și ei, ei merg prin ruine, au mâini care sângeră. Îi consolează pe cei care mor pentru ultimul lor drum. Siluetele lor negre, cu albastru pe dinăuntru.

Între două pliuri de rocă, fortăreața sfântă a căzut sub focul Cruciaților.

Cavalerii cathari, făcuți din fulger și sare, călăresc încă toată noaptea. Ei știu rugăciunile pierdute, himerele, fărâmiturile de erezie agățate de mantiile frumoaselor lor.

Știu că de acum înainte nimic nu va mai luci cu o mie de străluciri.

Drumul din Mictlán

Când au coborât din nou pe pământ, după mai mult de patru mii de ani, s-au transformat în colibri, aleșii soarelui, războinicii-stea ai zeului lapidar. În sudul fertilității, ei indicau acele locuri noi ale abundenței, nouă infernuri și treisprezece paradisuri, mulțumind astfel, bucuria perenă. Încărcați de fructe, se dedicau cântecelor cu companiile lor. Participau la jocuri, prima încercare la care se supuseră inventatorii focului, înainte de a ajunge la Mictlán. În al șaptelea infern, au găsit fiare sălbatice care devoră inimile. În al optulea, există un drum care strălucește printre pietre. Acolo unde se încrucișează cuțitele e un frig tăios de obsidian, și optzeci de zile dură călătoria lor. În cerul cel mai înalt, cuplul sacru care naște sufletele, fiecare cer e înflăcărat de o culoare și e tare cald în aceste regiuni pe care soarele le măsoară cu pasul.

traducere de Magda Cârneci

FALMARÈS

Falmarès (n. 2001, Conakry) este pseudonimul lui Mohamed Bangoura, poet și actor din Guineea care și-a părăsit țara în 2016, după moartea mamei. După un periplu prin Mali, Algeria și Libia și o perioadă petrecută într-o tabără de refugiați în Italia, trăiește din 2017 în Franța. Debutează precoce cu volumul de poezie *Soulagements. Amours et douleurs* (2018), urmat de *Soulagements 2: Tropiques printaniers* (2020), *Lettres griotiques* (2021), *Syli ô Guinée: Volume 1* (2023) și *Catalogue d'un exilé* (2023, cu o prefață de Nimrod).

Populații de vânători-culegători au trăit pe actualul teritoriu al Guineei încă de acum treizeci de milenii, agricultura fiind practică de trei mii de ani. Până în sec. al XIX-lea, Africa de Vest a cunoscut înflorirea și decăderea mai multor state care au cuprins părți ale regiunii: Imperiul Ghana, Regatul Sosso, Imperiul Songhai. Poporul Fulani a creat un stat islamic în Guineea Centrală (1735-1898), cucerit ulterior de francezi, care se aflau în competiție cu portughezii și cu britanicii pentru această parte a continentului. Cu zdrobirea Imperiului Mandinka condus de Samory Touré (1898) începe perioada colonială, francezii împărțindu-și regiunea cu britanicii (Sierra Leone), portughezii (Guineea-Bissau) și americanii (Liberia). Independența a ceea ce se numise până atunci Guineea Franceză vine în 1958, odată cu încheierea celei de-a Patra Republici Franceze. În 1970, portughezii au intrat în Guineea pentru a-l da jos de la putere pe președintele Sékou Touré, însă au fost nevoiți să se retragă. După moartea lui Touré, țara a fost condusă de Lansana Conté (1984-2008). De atunci, Guineea a fost zguduită de două lovituri de stat (2008, 2021) și de epidemia de Ebola (2014-2016).

„Literatura este înainte de toate un angajament. Toate mișcările literare au fost niște forme de angajament. Iar angajamentul scriitorului este de a fi martorul timpului său.”

Cuvântul falmarès

Vreau ca acest cuvânt să fie pat, pernă, cearceaf
în regiunile unde copiii sunt sinistrați.

Vreau ca acest cuvânt să fie dada, ritm, tam-tam
în regiunile unde poporul meu încă este oprimat.

Vreau ca acest cuvânt să fie voce, limbaj,
Gură și ureche pentru poporul meu de plumb
Cu cea mai neagră carne din univers.

Cuvântul falmarès
Vreau ca acest cuvânt să fie
Pentru copilul negru-visător
Un felinar pe străzile nopții.

Vreau ca acest cuvânt să fie luptă, speranță, nădejde
Pace și dragoste în toate colțurile lumii
Unde omul încă stăpânește omul.

Cuvântul falmarès
Vreau ca acest cuvânt să fie revoluție
Pentru toate femeile care plâng în tăcere.

Cuvântul falmarès
Vreau ca acest cuvânt să fie elogiu pentru cuvântul sâmbătă,
Sâmbătă a bătătorilor de Koba,
Sâmbătă a tuturor djinnilor care sărbătoresc Crăciunul.

Cuvântul falmarès
Vreau ca acest cuvânt să fie palmă și poem
Poem și palmă,
Pentru cea mai neagră carne din univers.

Sunt un număr

În ochii tăi
Sunt doar un număr
În ochii tăi

Sunt fără acte
Sunt un străin fără chipiu

Da, sunt un gunoier
Mă scol în fiecare dimineață la ora patru
Golesc gunoaiele cu o răsuflare bolborositoare
Sortez deșeurile cu singurătatea unui cal
Curăț străzile de peste tot pentru a reda savoarea orașului
Curăț,

Și de ce sunt mereu fără acte?
De ce sunt tratat astfel?
În timp ce lucrez cu sudoarea de abanos a frunții mele
Ce înseamnă pentru tine o muncă stresantă?

Sunt o femeie de serviciu
Cu patru copii
O sunt o mamă singură
Lucrez alături de compatrioții mei în hoteluri de lux
Cu un salariu sub nivelul minim
Un salariu care îți taie respirația
Un salariu de mizerie.

Și sub asprimea iernii
Fata mea plânge... plânge de frig
Și mie,
Mie de asemenea îmi este frig
Dar eu nu cerșesc pe străzi
Nu mă plâng în grădina ta
De ce sunt tratat astfel?

Sunt fără adăpost
Voluntarii m-au găsit pe stradă
Mi-au vorbit
M-au primit fără să mă judece, cu chipul meu de african
Mi-au dat apă și pâine fără să ceară nimic în schimb
M-au învățat limba ta cu prietenie
Această limbă a țării care m-a primit
Această limbă a țării pâinii mamei mele
Acum vorbesc limba ta
Cânt limba ta
Scriu în limba ta

Dansez limba ta
Și iubesc limba ta până în adâncul ființei mele
Pentru că ea este și a mea...

Iubesc limba ta până în adâncul meu
Pentru că este literară...
Dar acum mă tem, mă tem să devin ca tine.

Sunt fără adăpost
Vin dintr-o țară cu rădăcini înalte
Călduroasă caldă
Am un frate și o soră cu pielea ca abanosul
Și trei frați vitregi cu ochi ne-caucazieni
Tatăl meu este un om al muncii zilnice
Mama mea, oh, mama... era de o mare frumusețe

Vin dintr-o țară entuziastă și extrem de colerică
Călătoria mea a fost lungă și brutală
Călătoria mea a fost presărată cu doliu și disperare
De ce mă tratezi așa?
Tu nu știi nimic despre mine.

Dar totuși sunt fără acte
Tovarășii mei întreabă:
Nu este exilul o formă de muncă stresantă?

O acest pământ este cerul meu
Cum cerul este același peste tot
Așadar, vorbește-mi blând
Și ucide-mă cu omenie
În lumina hemiciclului tău.

Și Palestina noastră are dreptul la viață

Și Palestina noastră are dreptul la viață
Acolo unde poporul său își cultivă pământul
Acolo unde poporul său prinde rădăcini
Dar acolo, prinsă între vânt și furtună
Ea plânge, ea plânge

Aud voci de copii
Mă întreb, este un cântec sau lacrimi?

Ea strigă, ea strigă
Aud voci de femei
Mă întreb, este un cântec sau strigăte?

Ea agonizează... agonizează
O cât de mult cere ajutor uman
Ea cere... cere
În timp ce frumoasa lume se închide în ea însăși.

Și Palestina noastră are dreptul la viață
În timp ce în obscuritatea serii din acest labirint inuman
Ea suspină... suspină... suspină
Și ridică un gard de paie în fața grădinii
Pentru a face față exilului.

Și Palestina noastră are dreptul la viață
Pe acest pământ care a născut-o
Acolo unde poporul său prinde rădăcini
Acolo unde poporul său cântă și dansează
Dansează și cântă înălțimea rădăcinilor vieții

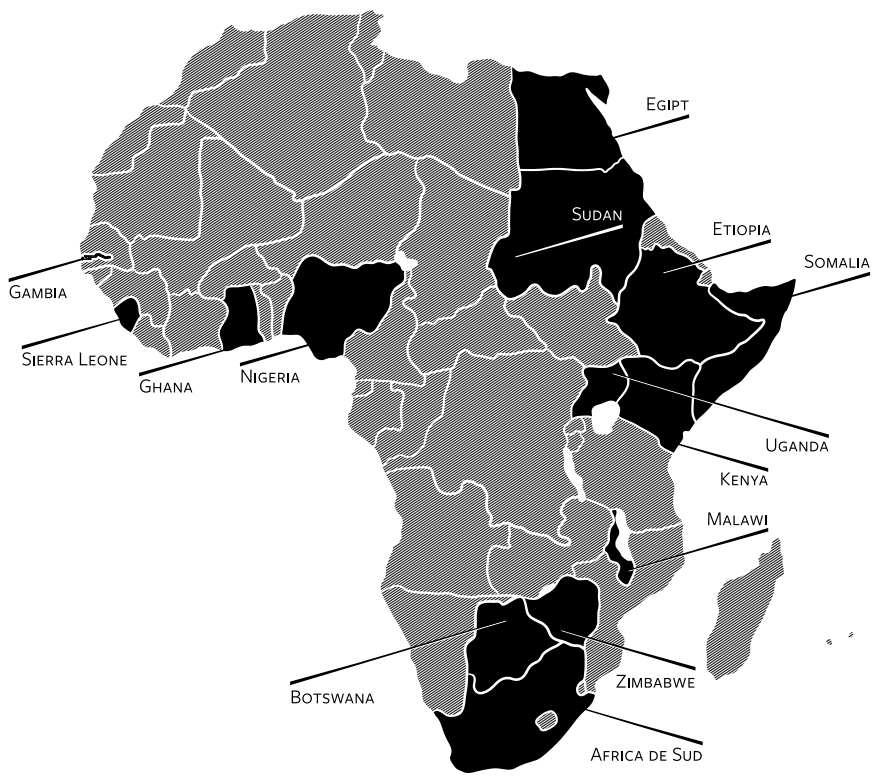
Și Palestina noastră are dreptul la viață
Acolo unde poporul său rămâne și înfruntă viața de zi cu zi.
În această grădină unde își cultivă merindele.

*Africa
anglofonă*

NIGERIA
CHRISTOPHER OKIGBO
IJEOMA UMEBINYUO

SIERRA LEONE
SYL CHENEY-COKER

GHANA
KOFI AWOONOR
AMA ATA AIDOO

MALAWI
FELIX MNTHALI

KENYA
ABDILATIF ABDALLA
CLIFTON GACHAGUA

ZIMBABWE
DAMBUDZO MARECHERA

EGIPT
IMAN MERSAL
NADRA MABROUK

GAMBIA
LENRIE PETERS

BOTSWANA
TJAWANGWA DEMA

SUDAN
NAJLAA ELTOM

ETIOPIA
SOLOMON DERESSA

SOMALIA
LADAN OSMAN

UGANDA
NICK MAKOHA

AFRICA DE SUD
SIPHOKAZI JONAS
NKATEKO MASINGA

CHRISTOPHER OKIGBO

Christopher Okigbo (1932-1967) a început studii de Medicină la Universitatea din Ibadan, dar a trecut în anul al doilea la Studii Clasice, pe care le-a absolvit în 1956. Mai tânăr cu doi ani decât Chinua Achebe, cu care a legat o mare prietenie, a încercat în 1967 să pornească împreună cu acesta o editură, dar secesiunea Republicii Biafra și războiul civil care a urmat l-au făcut să se înroleze, fiind ucis în august în atacul armatei nigeriene asupra orașului universitar Nsukka. Apucase să publice doar trei cărți: *Heavensgate* (1962), *Limits* (1964) și *Silences* (1965), iar opera sa poetică a apărut postum sub titlul *Labyrinths, with Path of Thunder* (1971), fiind reluată mai târziu în *Collected Poems* (1986). Poet legendar, este astăzi considerat unul dintre cei mai remarcabili autori africani de limbă engleză ai epocii postcoloniale.

”Un poet scrie poezie, iar când aceasta e publicată, devine proprietate publică. Îi rămâne oricui o citește să decidă dacă este poezie africană sau engleză. Un poet care încearcă să exprime Africanitatea e o imposibilitate. Așa ceva nu există. Un poet se exprimă pe sine.”

Cea mai populată țară a Africii, cu peste 225 de milioane de locuitori, Republica Federală Nigeria cuprinde 371 de grupuri etnice, dintre care cele mai mari sunt Hausa, Yoruba și Igbo. În Nigeria se vorbesc peste 500 de limbi, engleza fiind limba oficială. Mai multe state și regate au înflorit aici încă din vechime, civilizația Nok existând între 1500 î.e.n. și 200 e.n. Odată cu răspândirea Islamului (sec. VII), regiunea a dezvoltat contacte și relații comerciale și culturale cu nordul arab al Africii. Regatele Nri, Edo, Yoruba și Benin, regatele nordice din Sahel, Imperiul Kanem-Bornu, regatele Hausa, Imperiul Oyo, Confederația Aro au dominat diverse părți din Nigeria precolonială. Portughezii au fost primii exploratori europeni care au ajuns în partea sudică a Nigeriei în sec. al XVI-lea, inaugurând comerțul cu sclavi transatlantic. La începutul sec. al XIX-lea a luat naștere Califatul Sokoto, imperiu având araba drept limbă oficială – către sfârșitul veacului, cuprindea cea mai mare populație de sclavi din lume (estimată la două milioane de oameni). Învingând Califatul Sokoto și Imperiul Bornu, englezii au supus regiunea până la 1906, iar în 1914 au înființat Colonia și Protectoratul Nigeriei. După declararea independenței în 1960, au urmat două lovituri de stat militare în 1966, iar apoi Războiul Civil (1967-1970). Instabilitatea politică a ținut până la sfârșitul secolului, în ultimii 25 de ani Nigeria fiind o țară despre care se poate vorbi ca despre o democrație reprezentativă subminată de corupția endemică.

Jertfă

Răsunet de tobe și tunuri
în pădurea de palmieri:
spiritul se înalță.

Am călătorit,
pe un trunchi de palmier
cu semnul pentagonului –

am cunoscut belșugul...

În pădurea de palmieri
îndelung răsună tobele și tunurile:
spiritul înălțat.

Copacul

Rădăcina s-a lovit
de piatră;

Seva se usucă pe trunchi
Tot mai sus:
Sângele se usucă în venă
precum seva

Slăvit fie tunetul

Elefantul, satrap al junglei:
Cu un singur gest
Poate culca la pământ patru copaci;
Picioarele ca niște coloane izbesc țărâna:
Acolo unde călcau,
iarba era în mare primejdie.

Vai! elefantul a fost răpus –
Slăvit fie tunetul –

Însă vânătorii deja vorbesc despre dovleci:
Să își amintească de tunet când îi vor împărți carnea.

Ochiul care privește în jos se va lovi de nas;
Numai degetul potrivit poate scărmana nările.

Azi – pentru mâine, azi devine ieri:
Câte milioane de promisiuni pot umple un coș...

Dacă nu voi ști când să-mi țin gura, mă va înghiți iadul,
pe mine, Okigbo, melița orașului, laolaltă cu clopotul meu de fier.

Singuri în dragoste

Luna s-a pus între noi,
Între doi pini
Care se închină unul altuia;

Dragostea lunii s-a înălțat,
Hrănită de tulpinile noastre solitare:

Am ajuns niște umbre
Ce se agață una de alta,
Sărutând doar aerul.

Limite I: Dintr-o dată vorbesc mult

Dintr-o dată vorbesc mult
precum o pasăre țesătoare
Chemată spre marginea
visului reamintit

Între somn și trezie

Îmi încredințez cojile de ou
Ție, celui dintre palmieri,
Deasupra căruia se înalță bambusul
Ce își picură vinul de o zi

O mască de tigru, o sulită crudă...

Regină a zorilor umezi,
Sufletul mi-e curățat,

Emigrant purtat de mirosuri,
Un țap în călduri.

Limite II: Era o biată tufă printre plopi

Era o biată tufă printre plopi
Avea nevoie de rădăcini
De mai multă sevă ca să crească
Însetat după razele soarelui

O plantă mărunță cufundată în pădure

Dornice de spectatori
Sufletele și-au întins crengile
Către sine
Către clipele fiecărei ore

Strecurându-se abil printre ecouri;

Eliberate de solitudine
Vocea și sufletele tuturor se reunesc
Plutind peste ecouri

Vestitori ai apocalipsei;

Purtând coroana unicului eu
Numele își pleacă frunzișul

Un nor verde deasupra pădurii.

Limite III: Trestie cât vezi cu ochii

Trestie cât vezi cu ochii.
Munții războaielor curmate.

& mortarul nici nu s-a uscat bine...

Pasul tăcut
Delicat ca lăbuța pisicii,

Înfășurat în mătase
și blană

Așa că trebuie să pornim,
Cu ceața serii drept pelerină,
Și rumegușul ars de soare pe tălpile vlăguite,
Vătraie cu capete încinse în mâini.

& mortarul nici nu s-a uscat bine...

Pe urmă trebuie să cântăm
Fără voci, nume sau public,
O melodie închinată crengilor.

Aceasta e marea încercare,
Lumina tot mai slabă dintre
sogn și deșteptare;
Și vocea renăscută asudă,
Nu prin porii din piele,
ci prin măduva sufletului.

Grăbește-te –
Pe sub arcada înaltă a porții –
Grăbește-te
pârâu firav către lac;
Grăbește-te –
Spre piața plină de tăciuni –
Grăbește-te
abia trezit din vis;
Grăbește-te –
Către stâncile din CABLE*
Să tragi de funie
marele elefant alb...

& mortarul nici nu s-a uscat bine
& mortarul nici nu s-a uscat bine...

și visul se termină
și vocea e tot mai pierdută
în zorii umezi
asemeni unei umbre

Care nu lasă nicio urmă.

* Promontoriul Cable din Asaba, Nigeria. O zonă de țărniș cu un promontoriu stâncos, este și destinația finală a unui pelerinaj cincinal tradițional. (n.tr.)

Limite IV: Un chip reappare

Un chip reappare
atârnat ca un steag de stâlpul inimii,
Cu cruzimea unui trandafir
Imaginea sa îmi ia mințile...

Leoaică
(Niciun scut nu mă poate apăra de tine)
Sfâșie-mă cu fața ta plină de alge,
orb ca o încăpere fără uși.

Până ajunge la mine
sudoarea ta
devine cloroform,
răbdarea mea s-a risipit –
Când vei fi terminat
să mă coși pe toate părțile,
Trezește-mă lângă altar,

& acest poem se va sfârși.

SYL CHENEY-COKER

Syl Cheney-Coker s-a născut în Freetown, capitala statului Sierra Leone, în 1945. Și-a făcut studiile în Statele Unite (California, Oregon și Wisconsin) și, după mai multe călătorii, a revenit ca scriitor invitat la Universitatea din Iowa. Întors în Sierra Leone, s-a numărat printre scriitorii forțați la exil din cauza criticilor aduse guvernului monopartid. A predat în mai multe țări atât literatură africană, cât și literatură latino-americană, după ce a învățat să vorbească fluent spaniola în urma unor șederi în Argentina, Chile și Filipine. A publicat *Concerto for an Exile* (1973), *The Graveyard Also Has Teeth* (1980), *The Blood in the Desert's Eyes* (1990), *The Last Harmattan of Alusine Dunbar* (roman, 1990), *Stone Child and Other Poems* (2008), *The Road to Jamaica* (2015).

”Cred că poeziile mele au în comun trei teme, și anume trezirea identității mele, suferințele exilului și o preocupare esențială pentru cei a căror umanitate ajunge uneori sub semnul amenințării din partea altora.”

Începând cu 1787, „Provincia Libertății” este colonizată de afro-americani eliberați din sclavie, afro-caraibieni și africani născuți în Anglia. Colonia (din 1896, Protectoratul) Sierra Leone face parte din Imperiul Britanic între 1808 și 1961. Vorbind despre tinerețea sa în Sierra Leone de la sfârșitul anilor '60, Cheney-Coker notează în prefața la *The Road to Jamaica. Elegy for the Afro*: „Modelului nostru cultural îi lipsea cu desăvârșire o identificare sau o expresie puternică a ethos-ului african. Ne mulțumeam să fim niște metiși culturali lipsiți de referințe la ceea ce precedase colonialismul”. La un deceniu de la independență, a fost adoptată o Constituție (1971) ce consfințea transformarea țării într-o republică prezidențială, condusă de un partid unic. Constituția din 1991 a reinstaurat multipartidismul, însă țara a fost cuprinsă de un război civil care a durat până în 2002 și a făcut 50.000 de victime. Între 2014 și 2016, Sierra Leone s-a confruntat, la fel ca vecinele sale, Guineea și Liberia, cu epidemia de Ebola.

Culoarea pietrelor

I

Când ajungi în țara asta denumită greșit,
vino pe colinele strâmbe; ochii fioroși și nevinovați
ai Sierrei Leone, cântecele mitice, istoria ei nebună!
Botezate-n calcar – Wilberforce, Regent,
Leicester, Gloucester și Charlotte – satele vechi
și afumate ale iscușiilor coloniali binefăcători
sunt pe moarte. Exploatate până la ruine, ele fuseseră odinioară
bijuteriile de pe coroana iubirii creștine ale englezilor.

II

Sub tamarin, deși timide, femeile îmbrăcate
în kabaslot invită tinerii în casele lor modeste.
Sting lămpile cu parafină, le oferă fibre dulci de ghimbir,
parfumul de măcriș al zilelor de aur și-și mișcă buzele
parcă sub magia ierbii gambiene cu care odinioară
femeile aku ispiteau gurile creștinilor îndrăgostiți.

III

Secretele epocii de aur îngropate în oasele bunicuțelor
au devenit gri; ele, totuși, strălucesc și refuză
ștampila morții veșnice. Liane de foc înfășoară
trupurile tinerilor plugari filistini,
cioplind nepăsători. O, iubitele bunicuțe eterne
urmărind cum noua aroganță le acoperă colinele fumegânde,
care nu vor pieri: fi-va mereu vie – țara asta de munte!

Foamea suferindului

Transpirat între degete, agricultorul
transpirat în torace, muzicianul
transpirat în plămâni, minerul
transpirat de greață, omul existenței
transpirat în tabăra de refugiați, palestinianul
izgonit de evreul care a uitat de Auschwitz

transpirat în ghetoul lui, negrul
 transpirat în carapacea sa, omul-animat
 transpirat când scapă de omul nevinovat
 transpirați în duoden, copiii
 luptându-se cu porcii în groapa de gunoi
 transpirată, femeia în timp ce fac sex cu ea grăbit
 oferindu-mi o scurtă plăcere
 transpirat, bietul om cu casa lui înfometată între coapsele sale
 transpirați, mortul, marginalul care-și visează oasele smălțuite cu aur
 transpirați, săracii care au murit din cauza celor mult prea bogați
 transpirat, omul bronzat care le suportă pe toate
 transpirat, eu, cel ce le cântă sudoarea!

Bani murdari

Pe cursul acestui râu,
 cu puțin noroc, vom întâmpina
 averea fraților noștri, ascunsă cu acel zâmbet rece
 specific bancherilor discreți dezinteresați de hidra
 alimentând diminețile de foc ale nemulțumirii noastre.
 Bogăția a fost mereu telurică, o modă,
 și nu cinste primară, profundă.

Într-o veselie blasfemică, ei ridică la buzele lui Dumnezeu
 cupele acelea umplute cu ofrande etnice
 care usucă sângele întregului bine uman.

Neavând altă țară pe care s-o numesc a mea
 în afară de aceasta plină de ace de pin
 în care batem viețile copiilor noștri,
 am întârziat examinarea acestui craniu,
 recolta sălbatică, pământul umflat,
 până în ziua când toți copiii lui Dumnezeu
 vom planta un lămâi susținut de un nod de sânge.

Și remușcărilor nefiind ale lor să le simtă,
 le ofer eu un inventar al abuzurilor din partea acestor bărbați,
 cu pământul ăsta mizerabil în palme,

ca să le reamintesc progresul nostru bombastic
lung cât o sabie sau, dacă vreți,
întins cât fraternitatea noastră arsă.

Despre speranță și dinozauri

Căutam neconținut în râul de piatră în timp ce abatorul ne aștepta,
cu mult înaintea transformării zaharinei cuvintelor în certuri inflamabile.
Plini de lăcomie străveche, ne-am satisfăcut poftele înfulecând
tot ce fusese menit pentru propriul nostru Paște.

Astfel își vor aminti de noi:
corifeul blestemat, destinele năruite,
în ciuda noii posibilități
ca niște creaturi dispărute să-și dorească o altă viață.

După osuar, ni s-a promis ceea ce fusese
această pășune, când, nerăbdători ca niște cadavre însetate,
ne-am grăbit în dimineața aceea să-l încununăm pe noul împărat,
dar cine își dezvăluia cu adevărat poftele sale străvechi?
Chiar și așa, cineva zicea că un rege nou merită
fecioare vestale, cocoși albi și cea mai bună recoltă –
o creastă pe cap țesută de mâinile noastre
folosind cele mai prețioase frunze; un vin vechi
oferit unui Mesia doar pentru a fi indus în eroare de coroana falsă
dintre dinți, la scurt timp după îi vom fi redus la tăcere pe barbarii roșii.

Alesul a fost ceea ce am fi putut fi noi,
dar fiindcă avem o singură poveste de relatat:
fie că e vorba de Atena Africii de Vest,
fie de cântecul Oropsiților pământului –
în cristelnița noastră de secrete, unde schimbăm
numele lui Hristos cu vocile noastre de ticăloși –
mereu acest viaticum ridicol –
hai să ne imaginăm acum chipul unui Mesia diferit
atingându-i veșmântul cu mâinile noastre însângerate.

Țăranii

Agonia: depun mărturie pentru agonia lor!
agonia de a le imagina mizeria fără s-o cunoască vreodată
agonia de a-i înghesui în cocioabe în care colcăie gândacii
agonia de a-i trata ca pe niște sclavi
agonia de a-i hrăni cu teorii abstracte pe care nu le-nțeleg
agonia ochilor lor lugubri și a sufletelor lor istovite
agonia de a le oferi carnete de partid, dar niciodată sprijinul partidului
agonia de a-i convoca în ziua alegerilor, dar niciodată la serile de petrecere
agonia de a le oferi cuvinte mieroase, dar pâine mucegăită
agonia vetrelor lor nefolosite, umede
agonia tălpilor goale pe asfaltul fierbinte
agonia copiilor lor cu burți-proiectile
agonia acelor nopți lungi și mizerabile
agonia caselor de stuf cu prea multe găuri
agonia construirii hotelurilor, apoi de a avea interdicție în ele
agonia de a urmări cavalcada de limuzine
agonia mărețelor baluri de stat pentru Dumnezeu știe cine
agonia celor care studiază isme fără sens și limbi de neînțeles
agonia craselor taxe de școlarizare fără perspectiva vreunui loc de muncă
depun mărturie pentru agonia lor, pentru agonia tuturor
și mai presus de toate spurcata agonie de a apela la răbdarea lor
Africa, păzea! răbdarea lor e pe sfârșite!

KOFI AWOONOR

Kofi Awoonor (1935-2013) a fost un poet, romancier, eseist, diplomat și profesor ghanez, recunoscut ca unul dintre cei mai proeminenți autori ai perioadei postcoloniale. A absolvit Universitatea din Accra în 1960, după care a lucrat la Institutul pentru Studii Africane și la Corporația de Film Ghaneză, a fost editorul revistei „Okyeame” și și-a luat doctoratul în 1972 la Universitatea din Stony Brook, New York. În 1975 s-a întors în Ghana, unde a fost profesor universitar. Între 1984 și 1994, a fost ambasador în Brazilia, Cuba și reprezentant permanent al Ghanei la Națiunile Unite. A debutat în 1964 cu un volum inspirat din tradiția poetică orală a poporului Ewe, *Rediscovery and Other Poems*, urmat de alte titluri, printre care *The House by the Sea* (1978), strânse în *The Promise of Hope: New and Selected Poems, 1964–2013* (2014). A murit la Nairobi pe 21 septembrie 2013, într-un atac al grupării teroriste al-Shabaab.

„Scriitorul va furniza poporului său nu o direcție politică, ci una culturală. Malraux este politician, dar și scriitor, unul care nu a încurcat rolul său ca scriitor cu rolul său ca politician. Pe scurt, s-a ridicat deasupra purei limitări politice.”

Imperiul Ghana este menționat în cronicile arabe din secolele al IX-lea și al XI-lea, fiind important pentru crearea a numeroase centre urbane pe cuprinsul său. În secolul al XV-lea, poporul Dagomba fondează Regatul Dagbon, în care femeile jucau un important rol politic. Imperiul Ashanti, întemeiat de poporul Akan, a dominat regiunea între 1701 și 1901, când Ghana de azi a devenit parte a Imperiului Britanic, fiind încorporată în Colonia Coasta de Aur după cinci războaie întinse de-a lungul secolului al XIX-lea. După un deceniu de luptă politică, în 1957 este câștigată independența, iar în 1960 ia naștere Republica Ghana, condusă autoritar de Kwame Nkrumah, care a fost răsturnat în 1966 printr-o lovitură de stat dată de armată. Pentru un sfert de secol, țara a fost caracterizată prin instabilitate și declin economic, însă constituția din 1992 a restaurat sistemul multipartinic, pentru ca în următoarele două decenii Ghana să devină o democrație stabilă.

Despre casă și mare am tot cântat

Și despre sine, despre amănuntele intime ale
vârstei ce m-așteaptă,
îmbătrânirea ce se-așterne brusc,
osul slăbit care trosnește acum sub greutatea
unui șold ce-aduce cu el un șchiopătat despre care
doamna japoneză din Sao Paolo
a spus că a făcut dreptul mai puternic
decât stângul.

Un calm se-așterne
la chemarea dulcii vârste
și amoru-i mai dulce
decât apa râului paraiso.
Bucuria și nădejdea se-nalță
pentru a-nfăptui sarcina supremă
ce-a fost deja ursită
promisă încă din vremea captivității,
în absență și exil
prevestite de zarurile neprihănite ale profetului.

Că ne vom îndeplini datoria față de semeni
și vom detrona îndărătnicii barbari
și vom mărșălui în fața dragilor noastre gloate
spre o Împărăție care va să vină.
Am cerut iertare, onorabile
pauze, precum Sisif eliberat de-al său legendar
bolovan lăsat deasupra capetelor de mult plecate
deasupra unor soluri mistuite de dinți firavi
amenințați de nebănuitoarea prospețime.

Eu sunt flama ce-nconjoară și nu se stinge,
toba care bate pentru regii pământului
„Cerul și Pământul vor trece,
însă bunăvoința mea nicidecum nu va trece,”
a spus odată păstorul.
Pământurile măcinate de clerici
acneici,
în schimbul suferinței, haideți să amânăm clipa adunării și să stabilim
o altă oră

cât mai aproape de zorii zilei,
când calmul și roua vor năpădi lumea
iar lacrimile nopții se vor fi uscat de mult.

Astăzi, americanii au doborât un avion iranian cu civili
deasupra Golfului Persic. Au pierit 290 de oameni, dintre care
60 de copii.

Președintele Reagan a spus că n-a fost vina lui.
Netrebnicii au închis din nou podul vestic
Așa că trebuie să ocolesc
prin spatele lacului
dincolo de eucaliptul ce stă de strajă
dincolo de fabrica de tratare a deșeurilor
cu un panou ce-afișează
reușite în controlul putorii
pe lângă comunitatea de chiriași ilegali ce se-odihnesc lângă râpă
unde un acordeonist cântă
vechi sambe uitate fără public
de-a lungul superbului drum cu două sensuri
spre club pentru a-mi îneca singurătatea.

Nu lăsa visul să piară, stăpâne;
Lasă porumbelul să uguie din nou în zori,
Lasă catargul să-și ridice vârful
contra furtunii
și să împartă noaptea cu mine pe-aceste ape.
Lasă-mă să cânt cântecul ce mi l-ai dat.
Înainte ca moartea s-ajungă, stăpâne,
Lasă-mă să dansez pe ritmul tobelor ce mi le-ai dat.
Lasă-mă să m-odihnesc la căldura focului
a singurului pământ natal ce mi l-ai dat.

Poeme, toamna lui '73

Toamnă, sirene amorțite de fumul
macabru, înălțări, ordinea divină
e-ncercată de răsturnări și-ncordații
dansatori ce-nconjoară cetatea păcatelor

pe-acest pământ împietrit făcătorii de minuni
 în haine închiriate își caută în inimi
 străvechi talismane ca să să-nfăptuiască
 Învierea

Voi trece prin urechea
 unui ac păcătos
 bogățiile-mi îngrămădite
 într-o desagă
 pentru Împărăția Cerurilor
 de șaptezeci de ori câte șapte
 pe muribund l-oi ajuta să moară
 scoțând ochii leviților
 și a schimbătorilor de bani.

Inima mi-e rănită înăuntrul meu
 în liniștea acestei nopți a zămislirii
 și-a morții
 omul care s-a convertit
 îngerul secerător al destinelor pătate
 încuie ușa și ascunde cheile

Draga mea, oglinzi dezgolite
 ale sufletului meu, luminoasă tumoare
 și muză
 ce taine adânci se-ascund
 în curbura trandafirului
 și în arcul singuraticei albine toamna
 condamnată la pieire
 precum e și pământul.
 Îmi las mândria în seama voastră
 distinși clerici ai apusului
 ce l-amiază se reped acasă
 prin singuratice și armonioase golfuri
 unde încă mai răsună ecourile
 vieții mele
 Îmi dorisem prietenia
 celui ce încătușează
 și bucuria îmbeșugată a trandafirului.
 Năzuințele mele încă se îngrămădesc
 până în ziua în care vocea-mi va fi auzită

pentru splendoarea ce-a fost smulsă
pentru momentul victoriei

Pasărea mea
Captivă de secole întregi
a fost eliberată azi la amiază
într-un pustiu. Fluturându-și aripile
din cauza lipsei de direcție și a elementarei ezitări
a zburat și s-a izbit de ferestrele de sticlă

După exil și sărbătorile Domnului

pentru Akosua

Peste capetele noastre în mahnita noapte
străzile se întunecă abia după-amiaza
frigul și purgatoriul aliaților și-al camarazilor
în mâinile bătătorite de grijile tale
supraviețuirea și trădarea sunt una,
așa cum și noi suntem de-o seamă;
în timp bunăvoința din memoria fiilor
și fiicelor noastre vor conduce țara.
Să ne împlânzim durerea
cu evantai din penele unor păsări intoxicate
gâfâind cu noi mult timp după
pe paturile gotice ale vulgarității americane.

Cântecele de dor se-ntorc în inimile noastre
amintirile înseși ridicate deasupra acestor copaci împietriți
dincolo de Medina
sub lunile și sălciile tropicale
nu de dolii și lacrimi

Ți-am dat cei șapte sori din Anahuac
cu parfumuri mexicane și averi din piele
sombbrero și chitarele vomitate de
cerșetorii din Nogales
pentru un sfert de dolar au cântat până sângerau
în mahnita noapte a cețurilor din sud.

În acea amiază avionul nostru,
pasăre profetică orizontală
a aterizat în Kalamazoo
unde nu aveam o altă fată în afară de tine
în gând
și bucuria de-a fi găsit un loc pe care l-am aflat
cândva, într-o sufocantă vară
trecând cu autobuzul pe lângă lac
în timp ce Chicago se înălța odată cu mâhnita ceață
a urii ce-o emană în fiecare zi. Am ocolit
amărăciunea cu grijă ca un soldat
omis de ultima patrulă de recuperare
traversând câmpul
minat al vieții mele
acasă acolo unde răsună goarna
acasă acolo unde bat tobe
acasă unde se-aud uralele
înfrângerii.

la sânul tău am dormit
punându-mi mâinile pe acel firmament
unde am avut mult timp parte de răgaz
și de curbura trupului tău
parfumul încântător al încântătorului parfum
ca urletul câinilor încălțați care fug
pe pavajul gândurilor noastre

pentru că nu-i poți percepe întotdeauna decât
în felul tău extrem de profund știu
că suntem în siguranță.

AMA ATA AIDOO

Ama Ata Aidoo (1942-2023) a fost o scriitoare ghaneză a cărei operă tratează teme ca poziția femeii africane în societatea modernă sau moștenirea colonialismului european în Africa. A urmat și o carieră academică, predând la Universitatea din Ghana și la Universitatea din Cape Coast și acceptând posturi de profesor invitat în Statele Unite și în Kenya. A fost numită Ministru al Educației în Consiliul Național de Apărare Provizoriu în Ghana în 1982, poziție din care a demisionat după 18 luni din cauza pozițiilor sale neagreate de regim și s-a mutat în Zimbabwe. Dintre operele sale cele mai cunoscute: piesele de teatru *The Dillema of a Ghost* (1965) și *Anowa* (1970), volumul de povestiri *No Sweetness Here: A Collection of Short Stories* (1970), romanele *Our Sister Killjoy: or Reflections from a Black-eyed Squint* (1977) și *Changes: A Love Story* (1991), cel din urmă primind Commonwealth Writers' Prize for the Best Book, și volumele de poezii *Someone Talking to Sometime* (1986, pentru care i s-a decernat Premiul de Poezie Nelson Mandela), *Birds and Other Poems* (1987), *An Angry Letter in January* (1992), *After the Ceremonies: New and Selected Poems* (2017).

„Nu, nu cred că oprimarea femeilor de către bărbați este singura mea preocupare. Sunt femeie și sunt africană, sau, mai degrabă, sunt africană și sunt femeie, și cred că asta mă așează la o răspântie explozivă a istoriilor politice contemporane.”

Ghana: unde mărgeaua vorbește

Unchiul meu era profetul,
aruncându-și mărgелеle încoace și-ncolo,
afundându-se, prezicând,
puzderie de avertismente, dulci promisiuni.
Un ochi pentru trecut, patru către viitor,
jumătate de duzină sau mai bine pentru acum.
El era bun dacă veștile erau bune;
pentru cele rele, de vină era șiragul.

Făcute din oase
sau cristale de sticlă
tăiate în piatră
sau din alamă bătută

Toate acele ore de muncă, Soră,
transpirația și sângele, Frate,
asta face din mărgea altceva
față de diamante, opale și aur.

Scutură-le încoace, răsuțește-le încolo
vezi luciul incandescent,
vezi cum strălucesc
într-un milion de nuanțe.

Mărgea elegantă, fermecătoare,
înflorată, imperfectă, netedă sau încrețită,
tu dai contur petrecerilor noastre,
ale tale-s festivalurile, sărbătorile, fiestele.

Să-mi dai o mărgea învelită în bucurie;
găsește-mi una care să-mi poarte durerea.
Cântăm despre mărgеле și cântăm cu mărgеле;
doar vezi cât de bine ni se potrivesc.

Zeze¹ drumurilor noastre fericite,
zumzetul vieții când totul pare pierdut.
Mărgелеle-s năzdrăvane, cu zvâc și zglobii
cel mai mare meșteșug, zăgaz al durerii.

Vorbește-mi de mărgеле, Bunico,
vorbește-mi.

¹ Zeze sau tzetze sau dzendze este un instrument muzical cu coarde originar din Africa. (n.tr.)

Spune-mi de ele, Nana,
hai, spune.

S-a luminat la față de-ndată
și m-a privit, zâmbindu-mi cald.
Apoi a tras un taburet și s-a așezat,
m-a ascultat cu atenție și a întrebat:

„O poveste despre mărgelile, asta ai vrea?
Vrei o poveste sau două?

O să îți spun o poveste sau două.
Dar să-ți vorbesc de fiecare mărgelă,

în cuvinte care cântă și dansează ca ele,
pentru asta, ție și mie, nu ne-ar ajunge
nici viața mea, în ore și zile,
nici viața ta, în săptămâni și ani.

Un milion de vieți nu înseamnă mult
când mărgelile sunt miezul, gândul, motivul.
Ne scufundăm, înotăm, plutim,
Săpăm după ele, pieptănăm pădurile.

Mărgelile Koli pentru nou-născut
la el pe încheietură, pe talia ei,
cascadă de mărgelile albe pentru mamă,
foarte potrivite ritualului.

Unele mărgelile sunt blânde
ca acelea ce-au întâmpinat copilul aici;
unele sunt sălbaticice,
dinți de leu, lovituri de trăsnet.
Mai sunt și cele din jurul taliei mele,
Doar pentru ochii mei și-ai altcuiva!!

Nu mi-ați văzut iubirea în astă-seară?
A întrebat, aprins, tânărul războinic.
Ușoară la pas, subțire ca arcul,
ochii ei, adevărate minuni.

Era unsă și foarte curată,
pudrată era, ca o regină,
purta un voal din mătasea cea mai fină,
degetele le-avea cuibărite-n sandale.

Nu mi-ați văzut iubirea în astă-seară?
Cea care poartă în păr mărgelile de aur?
Cine mi-a văzut iubirea în astă-seară,
întrebă atunci tânăra domniță.

Cine l-a văzut pe neînfricatul războinic?
adio războiului, spusese el
își îngropase vârful săgeții.
Brâul său scăpat era de sânge și sudoare.

Purta cele mai frumoase podoabe
și era uns, precum un rege,
și-n păr avea mărgelile de-argint.
Cine mi-a văzut iubirea în astă-seară?

În cel mai pur alb ne spun bine-ați venit
și în negru își iau rămas bun,
uneori albastre și maro și roșii,
verde metalic sau indigo.

Cele mai multe mărgelile, de departe,
sunt lustruite, smolite, împănate.
Unele sunt lucrate, pe dinafară sau pe dinăuntru,
în nuanțe elegante, fine, delicate.

Mărgelile sunt cele mai peștrițe, tremurul,
zenitul tuturor momentelor mari.

Senină, calmă, mereu reținută,
zimțată, cleită, colorată,
în continuă schimbare, mărgela,
ești cea mai bună, ești cea mai mare.

Așa că să n-aud despre mărgelile-rozetă²!
Să n-aduci vreodată vorba de asta.
Nu-mi zgâria urechile cu ele.
Nu-mi zgâria urechile!!!

Pentru viața mea și-a ta, la schimb,
nu-i nicio piatră prețioasă îndeajuns.
Nici aurul, și dacă nici măcar aurul,
ce naiba să însemne rozeta?

Îmi e groază de rozetă.
A fost o armă

² În original, mărgelile *chevron*; mărgelile de sticlă, create de artizanii din Veneția și Murano cândva la sfârșitul sec. XIV. Au fost folosite intens în comerțul cu Africa de Vest și America. (n.tr.)

a oprimării,
nicidecum... o mărgea.

Șapte vieți întregi pentru o mărgea?
Ce fel de târg să fie și ăsta?
Un strat de nisip și unul de pământ
pentru viețile celor de-o seamă cu noi?

Și ce dacă n-au fost șapte, ci una?
Un suflet pentru o mărgea sclipitoare?
Nici că există lăcomie mai mare,
pare o idioțenie absolută!

Nu-mi pomeni de mărgelile-rozetă,
n-aduce vorba de asta.
Nu-mi zgâria urechile cu ele,
nu-mi zgâria urechile.

Se zice că mărgelile ieftine flecăresc,
zdrăngăne, trăncănesc,
iar mărgelile mari nu vorbesc niciodată.

Și totuși, dacă șiragul e bine făcut,
cântă,
dansează,
țopăie
și troznesc.

Dacă e chiar meșteșugit, un șirag
poate vorbi un milion de graiuri.
Va ascunde ceva pentru fiecare
și va spune cele mai uimitoare lucruri.

Și uneori, din când în când,
fiecare mărgea râde cât poate.
Unele mărgelile sunt mai mici
decât speranțele minților meschine.

Deși-s numite bodom³, ca la câini,
cățeluș, cuțu-cuțu,
mărgelile bodom sunt cu-adevărat mari,
ele sunt elefanții șirului.
Ele deschid drumul
și anunță o nouă zi.

³ Mărgelile *bodom* sunt un tip de mărgelile din pulbere de sticlă produse în trecut în Ghana, între cele mai mari dintr-un șir; cuvântul înseamnă și „câine” în unele dialecte akane. (n.tr.)

Natura lor e un mister,
acel cum, acel sentiment, strălucirea
pietrelor prețioase: cea mai neînsemnată și cea mai mare,
prima și cea mai reală încercare a omului de-a crea, de-a ne înfrumuseța sinele.

Cea mai potrivită cale către inima cuiva,
fereastra unui spirit înspre lume,
mărgelile îmbracă-n culori vii orice năpastă.
La fel ca îngerii, se roagă pentru noi.

Mărgelile dau curaj inimii celei mai grele.
La fel ca ceaiul și alte băuturi,
ne pot încălzi atunci când ne e frig
și ne pot răcori când ne e cald.

Binecuvântate fie mărgelile
care ne aduc pacea.
Păzește-ne, Doamne, în viața asta
de mărgelile războiului, haosului, tulburării.

Fără șiruri de calamități,
cutremure, inundații și foamete.
Niciun tsunami de neazuri pe bune.
Să ne țină liniștiți și să ne țină de cald.

Pentru fiecare culoare din curcubeu
există undeva, în lume, o mărgea:
ca o zi de-acum un milion de ani
sau timidă, tânără, apărută astăzi în zori.

Mărgele albastre, mărgele verzi,
mărgele galbene și cenușii,
mărgele negre, mărgele albe,
mărgele roșii și maro.

Te înalți dintr-un morman de cenușă
și ești mai mult decât ai fost vreodată.
Mărgea, ești cu adevărat minunată,
tu ești phoenix-ul anilor.

Nesfârșite ore pentru-a le obține,
acel cum, acel când, în ce fel.
Un miliard de suflete le poartă
oricum, oricâte, oriunde...

Scoasă din pământ și topită,
minune făcută de om,
crudă, sau pregătită, uscată,
veșnic păstrată, veșnic prețuită.

Adusă la perfecție și târguită,
distrusă și bătută,
arsă, chinuită,
rănită și plină de sânge

pe tine nu te vom lăsa niciodată în urmă,
cea mai bătrână, cea mai dorită invenție a noastră.
Prețioasă, pură, perlă șlefuită,
sigură încă, sacră, zgâriată, ciupită.

Târguite, schimbate, de nădejde la nevoie,
unice, de neegalat, de neînvinș,
mărgelele-s catifea verde, elegante ca ploaia,
vestale, vanitoase, virile.

Poleit și aurit
nu poate fi niciun palanchin.
Dacă nu stai alături de rege
poți fi regina,
sufletul și spiritul dinăuntru.

Mărgelele merită,
mărgelele-s demne,
spală-mi câteva să-mi mângâie pielea,
un simbol al iubirii, un dar pentru cei ca mine.

Găurită și sacră,
zângănită, zornăită, zgâlțâită,
ne însoțești de-a lungul vieții,
cel mai apropiat prieten, până la sfârșit.

Nu-mi spuneți că dacă n-aveam mărgele
găseam altceva pentru nevoile mele.
Cum ar fi – ce? Cum ar fi – unde?
Păstrează-o, te rog, chiar dacă se vinde.

FELIX MINTHALI

Felix Mnthali (n. 1933) este un poet, romancier și universitar născut în Zimbabwe din părinți originari din Malawi. După studii în Lesotho, și-a luat doctoratul în Canada, la University of Alberta. Întors în Malawi, a fost lector la Chancellor College al Universității Malawi din Zomba. În 1976, a fost încarcerat vreme de patru luni, după eliberare exilându-se în Nigeria, la Ibadan, pentru a se stabili în 1982 la Gaborone, unde a fost profesor universitar de Engleză la Universitatea din Botswana până în 2010, când s-a reîntors în Malawi. Cele mai cunoscute cărți ale sale sunt volumul de poezie *When Sunset Comes to Sapitwa* (1980) și romanul *Yoranivyoto* (1998). În 2017 a publicat volumul de memorii *A Time to Remember*.

”Lumea mea a fost siluită, jefuită și îngrămadită de Europa și de America iar eu m-am risipit pe trei continente pentru a mulțumi Europa și America. Amăgirile celor care ne-au colonizat, molohul apartheid-ului, masacrele și interogatoriile până la moarte – au gustat vreodată prietenii tăi toate astea cum au făcut-o copiii din Soweto?”

Populații Bantu au migrat din nord începând din sec. X, iar în preajma anului 1500 au creat Confederația Maravi pe teritoriul actual al statelor Malawi, Zambia și Mozambic, primele atestări documentare datorându-li-se portughezilor (sec. XVII). În sec. XVIII, statul Maravi a intrat în declin, rupându-se în mai multe zone controlate de diverse grupuri etnice. Misiuni anglicane și presbiteriene s-au stabilit pe teritoriul actual al Republicii Malawi în 1860-1870, iar în 1889 britanicii au proclamat un Protectorat care a încorporat doi ani mai târziu întreaga regiune, denumită în 1907 Nyasaland. În 1953, britanicii au unit Nyasaland cu Rhodesia de Nord (Zambia de azi) și Rhodesia de Sud (actualul Zimbabwe) într-o federație care nu a durat decât zece ani. În 1964, Nyasaland și-a câștigat independența, schimbându-și numele în Malawi. Țara a fost condusă până în 1994 de Hastings Kamuzu Banda, care a pierdut primele alegeri din istoria țării în care au participat mai multe partide politice. De atunci, Malawi a devenit o republică prezidențială democratică, rămânând însă una dintre cele mai subdezvoltate țări din lume.

Gâtuirea lit. engleze

(pentru Molara Ogundipe-Leslie)

Acele întrebări, soră,
acele întrebări

se ridică
înjunghie
împung
și străpung
prea aproape de centru!

Căci dacă am întreba
de ce poporul lui Jane Austen
chefuiește toată ziua
și nu muncește deloc

ar fi trecut
Europa în Africa
testul timpului?
și ar mai schilodi ea oare
floarea tinereții noastre
în sud?
Ar face-o?

Eleganța înșelăciunii tale,
Jane Austen,
a legănat fiii și fiicele
celor deposedați
cătredragoste de vițel
cu ironie și satiră
în jurul unor oameni imaginari.

În timp ce istoria a continuat să-și bată joc
de victimele însemnate cu fierul
și ale plantațiilor de trestie de zahăr
care au făcut din poporul lui Jane Austen
unul incomparabil de bogat!

Lit. eng, sora mea,
era mai mult decât o glumă nemiloasă –
era inima
cuceririi străine.

Cum puteau fi puse întrebări
la Makerere și la Ibadan,
Dakar și Fort Hare
când Jane Austen
se afla în centru?
Cum se putea răspunde la ele?

1961

Tatăl meu

Ca noi să avem o viață
și s-o avem din abundență
el a îndurat
praful de crom
iadul umed
al minelor Selukwe Peak
salariul mizer
al multinaționalelor americane –

Ei credeau că ceasul
pe care i-au inscripționat numele
„pentru o slujbă lungă și meritorie”
îl făcea să zâmbească...
ei nu i-au privit niciodată pe negri
ca oameni cu ambiții
ci doar ca „forță de muncă”
brațul lung al
„destinului lor manifest”
sursa vitală
a metalelor lor strategice.

A zâmbit

                    a zâmbit pentru că într-o bună zi
                    într-o bună zi...
fiii lui aveau să se întoarcă!

„Inima caldă a Africii”

inspirat de următoarea declarație din nr. 2 al ziarului **THE MALAWI DEMOCRAT**:

„În această «inimă caldă a Africii», așa cum o descriu broșurile turistice, majoritatea caselor au căminul rece și inimile sunt înghețate de frică. Viitorul ne rezervă doar privațiuni și teamă.”

Sunt cu adevărat recunoscător autorului acestor cuvinte.

Înăuntrul cărui centru de detenție lângă care închisoare
în preajma cărui cimitir vom găsi adăpostul nostru
în acea „inimă caldă a Africii”
unde acum atârnă țurțuri deasupra fiecărui cămin
în timp ce în fiecare inimă
frica atârnă greu?

Văd vulturi clătinând aripile leneșe
deasupra stadionului nostru național, destul de neimpresionați
de ceremoniile noastre de adulare a eroilor
și de adunarea mizerabilă de școlari
care n-au de ales; care au eșuat complet
în a ascunde spațiile goale
și furia unui popor îndelung suferind.

Cerșetorii pe care i-am trimis la Paris se întorc cu buzunarele goale;
și ei au eșuat complet
în a ascunde victimele nevinovate ale geloziei și poftelor și lăcomiei
gemând în închisorile noastre, pioni în jocurile macabre
ale ecuațiilor tribale și soluțiilor finale.

Frunza de smochin a „comunismului” a dispărut;
marii noștri bwana¹ albi refuză acum să numească tirania
altfel; „njala² bwana” noastră
nu mai e diferită de a niciunui alt cerșetor!

¹ șef, patron în
limba Chewa/
Nyanja (n.ed.)

² foamete în limba
Chewa/Nyanja
(n.ed.)

Acele ceremonii de adulare a eroilor la care fanaticii Partidului
ne-au forțat mereu să mergem nu vor mai umple niciodată
nișele și colțurile stadionului nostru național; niciodată zeul nostru
făcut în casă
nu-și va mai flutura pământul de muște către vrăjitoare invizibile;
spiritele neliniștite
ale morților noștri nevinovați tânjesc să-l întâlnească față în față!

Feriți-vă, compatrioți, ferți-vă cizmele zilei de ieri
care încă scârțâie pe străzile noastre ca și cum Hitler și Mussolini
ar fi încă în floarea vârstei.

zeii plămădiți de om cer sacrificii supraumane
infinit de variate, dar mereu la fel:
ne umilim și ne maltratăm singuri
ca oameni obișnuiți, prea adesea mai puțin decât obișnuiți
să poată domni și defeca multă vreme, mult prea multă vreme peste noi!

Nu am plătit deja destul?

Așadar asta nu va fi de ajuns: aceste mii și mii de funduri
rotindu-se sub soarele amiezii: toată această agitare încolo și înapoi
a mii și mii de sâni, nu va fi de ajuns, o, conducătorule?

Ce să mai dăm și nu am dat deja?

Viețile noastre care ar fi putut face minuni de unele singure;
soțiile noastre care ar fi putut fi alături de noi la muncă;
copiii noștri care ar fi trebuit să fie la școală,
reorganizând ziua de mâine: toate acestea ni le-ai luat
cu mult mult timp în urmă!

și acum am aflat că ai început să ne iei
cu sutele, unii spun cu miile, să mulțumești pofta închisorilor nesățioase.

Dragii mei compatrioți, să nu mai plângem pentru aceia dintre noi
care rămân legați pentru totdeauna de închisorile opresorilor
sau zac în morminte de mică adâncime acasă și peste hotare:
ora lor de glorie este aproape, nișa lor în istorie e asigurată.
să plângem mai degrabă pentru aceia dintre noi care ezită și se eschivează;
atunci când vremurile se schimbă nu mai poate fi loc pentru cei care ezită
și se eschivează!

mai-iunie 1992

traducere de Andrei Dósa

FELIX MINTHALI

ABDILATIF ABDALLA

Abdilatif Abdalla (n. 1945, Mombasa) este un scriitor și activist politic kenyan, autor al poemului epic *Utenzi wa Maisha ya Adamu na Hawaa* (*Cântec despre viața lui Adam și a Evei*, 1971), comparat cu *Paradisul pierdut* al lui John Milton. Arestat pentru vederile sale politice de stânga, a fost închis între 1969 și 1972 – supus unui regim de izolare, reușește să-și păstreze sănătatea mintală scriind poemele care vor apărea, publicate de fratele său mai mare, în volumul *Sauti ya Dhiki* (*Glasul suferinței*, 1973). Forțat să plece în exil, ajunge în Tanzania, unde predă la Universitatea din Dar es Salaam. Editor și traducător, din 1979 lucrează la secția de limba Swahili a BBC de la Londra, unde scrie singurul său poem în limba engleză, „Peace, Love and Unity: for Whom?”. S-a pensionat în 2011, după un deceniu și jumătate în care a fost lector de Swahili la Universitatea din Leipzig.

„Politica nu poate fi evitată, e în fiecare aspect al vieților noastre. Politica determină cum trăim, ce mâncăm, dacă primim tratament medical sau nu, dacă educația e bună sau proastă. Politica joacă un rol central. Este enigma care pune în mișcare societățile.”

Considerat un leagăn al umanității, Africa de Est păstrează dovezi ale locuirii primilor Homo sapiens încă din urmă cu 320.000 de ani. Teritoriul Kenyei de astăzi a fost locuit în neolitic de populații cușite, peste care au venit din nord, pe la anul 500 î.e.n., grupuri de păstori nilotici, iar apoi, dinspre vest, agricultori Bantu. Relațiile din perioada medieală cu arabii și persanii sunt dovedite de prezența în limba Swahili a unor cuvinte din aceste limbi, lucru întărit de cercetările genetice. Orașele de coastă, în special Mombasa, au rămas într-un continuu contact cu civilizațiile europene și asiatice – portughezi, arabi, otomani. În interiorul țării, populația Masai, venită din nord în sec. XIX, a dislocat o parte a populațiilor Bantu. Protectorat german și apoi colonie britanică, Kenya este proclamată republică la sfârșitul lui 1964. Tranziția la o democrație cu sistem pluripartit se face în 1991, după un sfert de secol de represiune politică.

Pace, iubire și unitate: pentru cine?

Și așa veniți voi pentru a-mi spune
De „Pace, iubire și unitate”;
Să fiu de acord vă așteptați
Să repet cum ne parodiați,
Ca papagalul, în poezia mea:
Să vă decorez tirania
Cu buchete de cuvinte și imagini parfumate
Doar ca s-alung duhorile lăsate
De trădare și umanitatea voastră amăgitoare.

Refuz!

Refuz să-mi intru în creier
Să-i cer atenție să ofer
Chiar și sunetului ideii că iubirile noastre ar putea să se împlătească.
Pentru că între ce faceți voi „Iubirea” să definească
Și definiția mea nu există potrivire firească:
    Eu îmi iubesc eroii ignorați, persecutați și-uciși de voi,
    Voi iubiți dușmanii ce jefuiesc și mă-nrobesc înapoi;
    Cum poate atunci între mine și voi iubire să fie
    Când muzica bățăilor inimilor noastre nu-i în armonie,
    Când inimile noastre pompează și scot culori diferite de sânge?

Nu! Refuz!

Refuz să cânt cântecul vostru de supunere și disperare.
Eu, în schimb,
Îmi voi făuri propriile cuvinte
Ce vor striga pentru eroii mei martirizați –
Din trecut și prezent –

Ale căror sânge și lacrimi și moarte și muncă din greu
Viața au dat copacului libertății pământului meu,
Cei care-ncontinuu au arătat că vor
Libertatea de exprimare și a ideilor
Și-au refuzat să se plece sau să se vândă *lor*;
Cei a căror credință n-a conținut niciodată cerând

Libertate pentru fiecare în parte și pentru toți cei ce sunt,
Al căror curaj le-a fost scut, or
Ei au luptat și ucis cu sulița adevărului lor;
Cei care, cu viețile lor, au jurat
Că, fie ce-o fi, înainte vor merge neapărat
Până când umanitatea și-o vor fi reabilitat!

În fiecare zi, în fiecare minut, aud
Oasele și sângele eroilor mei declamând:
„E o datorie de achitat la rând!”

Pe ei, pe care nu i-am uitat,
Pe ei, pe care îi vom privi cu respect și tot pomeni.
Cu amintirea lor vom reaprinde focul,
Flăcări de-urgie și de mânie se vor răspândi în tot locul
Să ardă rădăcinile oprimării pe care o ducem cu noi
Și să descopere fiecare intenție rea venind dinspre voi!

Cum poate atunci între noi „Pace” să fie?
Cum poate între noi pace să fie
Când eu n-o să accept vreodată să-ngrop mânia poporului meu
    în mormântul vreunui trop!
Cum să uit suferința și durerile alor mei, întinse pe decenii întregi?
De lacrimi și sânge care, ca ploaia, se revărsau din membrele lor de oameni
    pribegi?
Cum aş putea să le cer eu să cânte cântecele voastre la volum mare
Să-năbuşe sunete chinuite – de la cei torturați și mutilați de voi –, oare?
Cum aş putea eu să trag peste ochii lor văluri
Care s-ascundă și să eclipseze atâtea scene de masacru?

Încă pot auzi ecoul celor morți cum proclamă:

„Țara noastră!
Țara noastră rănită și mutilată,
Unde morții nu-s morți,
Iar viii nu-s vii;

Țara noastră!
În foc și sânge sculptată,
Unde nordul e sterp
Și sudul e aspru;
Țara noastră!

Și morți încă sângerăm pentru tine
Fiindcă am decis să ne temem mai puțin de moarte
Și-am decis mai mult s-o iubim
Că, dacă trăind tot murim,
De ce, atunci, să nu murim puțin mai mult
Ca să putem trăi un timp îndelungat?”

Ar trebui să ignor vocile acestea eu,
Vocile fiicelor, fiilor nobili ai pământului meu?

Nu! Refuz!

Căci e Unitatea lor cea la care jinduiesc eu,
Umăr la umăr și braț la braț noi pornim,
Nu cu voi, despre care din întâmplare știm
Că luați de la miel să dați tot mai mult unui leu;
Voi, cei care în două ne-ați împărțit casa:
Avantajându-i pe câțiva, ignorând masa.
Dar „Când soarele se va întuneca
Și când stelele se vor risipi
Și când munții vor fi spulberați
Și cămilele îngreunate de zece luni vor fi neîngrijite,
Când sălbăticiunile vor fi adunate
Și când mările se vor aprinde,
Când sufletele se vor împerechea (cu trupurile lor)
Și când fetița îngropată de vie va fi întrebată: «Pentru ce păcat a fost
omorâtă?»
Când foile vor fi desfăcute și împărțite
Și când cerul va fi îndepărtat...”*
Și nu va mai fi loc pe Pământ să v-ascundeți,
Voi, cei care azi judecați, acuzați fi-veți.

în exil, Londra, octombrie 1988

* Pentru traducerea celor 11 versete din Coran ce țin de Capitolul *Surat 81: at-Takwir* s-a folosit *Traducerea sensurilor Coranului cel Sfânt în limba română*, ed. a V-a, Editura Islam, București, 2006. (n.tr.)

DAMBUDZO MARECHERA

Dambudzo Marechera (1952-1987) a fost un romancier, dramaturg și poet de origine Shona, popor din marea familie a limbilor Bantu. A studiat la University of Rhodesia (actuala University of Zimbabwe), de unde a fost exmatriculat în urma unor proteste studentești, iar apoi în Anglia, la New College, Oxford, unde a fost diagnosticat cu schizofrenie. Volumul de proză cu care a debutat în 1978, *The House of Hunger*, a avut parte de o excelentă receptare, primind un an mai târziu „Guardian Fiction Prize”. Marechera s-a întors în Zimbabwe în 1982, unde a dus o existență precară, până la moartea sa prematură publicând *Black Sunlight* (1980) și *Mindblast or The Definitive Buddy* (1984, conținând trei piese de teatru, proză, poeme și un jurnal). I-au mai apărut postum romanul *The Black Insider* (1992), volumul de poeme *Cemetery of Mind* (1992) și *Scrapiron Blues* (1994, scrisă în ultimii cinci ani de viață).

”Ce se întâmplă cu noi?
Devenim cu toții niște burocați.
Nu poți renunța la principii
doar fiindcă trebuie să mănânci.
Scriitorii au pus întotdeauna
instinctele lor creatoare înaintea
oricărui conformism în raport cu
un sistem sau cu altul.”

Acum circa 2000 de ani, pe teritoriul actualei Republici Zimbabwe au migrat grupuri vorbitoare de Bantu, din care se trage și poporul Shona, ale cărui triburi au dat naștere mai multor state pe platoul zimbabwean, începând cu secolul al X-lea. Comerțul cu negustorii arabi veniți dinspre Oceanul Indian a favorizat apariția Regatului Mapungubwe în sec. XI, eclipsat în perioada următoare de Regatul Zimbabwe. Între 1450 și 1760, Regatul Mutapa a dominat mare parte din Zimbabwe și părți din Mozambicul de azi, rutele comerciale cu arabii și portughezii pe care Mutapa le controla având un important rol strategic. Un alt stat, Imperiul Rozvi, i-a expulzat pe portughezi în 1683. Pe la 1821, căpetenia zulusă Mzilikasi a urcat din Africa de Sud cu clanul său, Khumalo, creând Regatul Ndebele. În ultima parte a sec. XIX, magnatul britanic Cecil Rhodes a intrat cu compania sa minieră în Zimbabwe, țară bogată în diamante, pentru a o controla și exploata – după câteva decenii, a fost transformată într-o colonie britanică autonomă, Rhodesia de Sud (1923). Țara și-a câștigat independența în 1980, după cincisprezece ani de război civil și izolare internațională. Robert Mugabe a condus autoritar Zimbabwe vreme de trei decenii, fiind răsturnat de la putere în 2017.

Identificați parada identității

Sunt bagajul pe care nimeni nu-l va revendica;
 Căcatul deplasat pentru care nimeni nu-și asumă responsabilitatea
 Bășina asurzitoare despre care toți consimt tacit că nu s-a întâmplat
 Halena necruțătoare pe care o combați politicos cu
 Platitudini gargarisite: „În fond, e POEZIE”
 Sunt șobolanul admirat în secret de fiecare pisică
 Pisica de care orice câine se teme în taină
 Perversul surprins de fiecare cetățean onest
 În propria-i oglindă: POET.

Oracolul săracilor

Ale viziunii ei tufărișurile
 Cu eroi șomeri
 Care ieri au câștigat o țară
 Și azi sărăcia au gustat-o

Și unii către dealuri și-au grăbit setea
 Și alții către incendiere și hulă
 Oprind turiști și autobuze
 Dezlănțuind urgii ce nu pot fi spuse
 Ale viziunii ei hectarele bântuite de secetă
 Ale squatterilor chinuiți de sărăcie
 Și stăpânilor grași pompoși înarmați
 Emoționați de incendierea adăposturilor improvizate
 Îndreptând spre judecător și tribunalul satului
 Pe cei mai vulnerabili și înfomețați cetățeni
 Ale viziunii ei camioanele cu grâne Combaterea Secetei
 Dispărute în neant între punctul de plecare
 Și destinația în așteptare
 În disperare e găsită în berării
 Și bodegi, pe marginea drumului
 Și în bordeluri: vânzându-și ultimii
 Dumicați din viziunea ei acră.

Libertate

Apele s-au năpustit
Peste tufișul noduros
Răsucit în profil

Apele și-au dezlănțuit spintecătoarele
Puteri ale potopului
Sălbatica împrăștiere de fiare primordiale
S-a ridicat în răpăit de copite
Crescendo, în timp ce –
Momentul când cerul a strigat într-o tromboză
De fulgere –
Momentul când într-o secundă explozia
A luminat alb într-o alunecare de pietre și trupuri –
Răsunând prin fragmentul temporal
Captiv
Într-un dans disperat al morții –
Doi bărbați
Blocați în intensul efort
al violenței
Doi bărbați acum doi criminali
Aplanând diferențele dintre ideologiile lor
Diferite, dar fiecare singur acum
Aplecat asupra prăzii.

În pușcărie singurul telefon e gura de scurgere: sufală și vom auzi!

Scrie poemul nu din prelegerile sălii de clasă
Ci din chiotele sfidătoare ale baricadei
Din monoclul strălucitor înghețat al morgii
Din rafalele mitraliate ale zilei până la țipătul de torță umană al nopții
Din dinți însângerați care au informat până la percepția subversivă
A focului negru

Scrie poemul nu din rima & rațiunea Angliei
Nici psalmii israelieni care bolborosesc gloanțe împotriva palestinienilor

Nici (în pula mea!) din negritudinea care ne-a înnegrit
Scrie poemul, cântecul, imnul, din ceea ce în tine
A contopit aspirațiile cu armele & a creat cetățeni în loc de sclavi

Nu urla în șoaptă
Vrem să auzim, să știm
Și să forjăm platoșa de care un poet are nevoie împotriva LOR!

Copacii acestui oraș

Copaci prea obosiți să mai care povara
Frunzei și mugurelui, a păsării și a crengii
Prea hărțuiți de rigorile șomajului
Și căutătura secetoasă a chiriilor mari
Și de prețul amețitor al apei și al terciului de mălai
Copaci veștejiți în avortul incendiilor forestiere
Al abandonatelor politici publice
Copaci ale căror degete-lăstari cu rachiu-în-vene
Nu se vor mai înțeșta în pumnul poporului
Doar vor șterge obosite nasul care curge, vor alunga obosite
Bâzâitul de muscă al promisiunilor emanat din toaleta publică
Copaci sub care, înfometat și fără adăpost,
Încolțesc din sămânță pentru a înfige o singură rădăcină în
Sărătura pietroasă
Efortul unui urlet de disperare.

Când dragostea a pierit

Iată vine cel ce în tăcere
A urlat o mie de chinuri
Cel ce în spatele frazelor politicoase
A zbierat blesteme teribile către cer;
Cel al cărui pas domol măsurat spre altar
A ridicat mai mult praf decât tropotul bivolului
Blânda palmă transpirată în strângerea de mână curată
Ascundea o puternică și păroasă labă de urs

Dar oglinda impasibil a negat totul
Poemul, vâscos de la secole de dormit
Și anemic de la lipsa unei discipline de fier
Și palid de la ani întregi pe dietă de sloganuri politice
Și înțepenit sub ușa dintre Europa și Africa,
Poemul, în consternare, a început să-și strângă buzele-strofe.

Care dintre voi ticăloșilor este moartea?

Toți peștii din Lacul Kyle au refuzat
Conserva de viermi căreia-i ziceți cultură –
Oare eu în tufiș o carte și o cățea
Redau în termeni grandioși coada și conceptul?
Sau lupt pe viață cu moartea care bolborosește
Sentința un strat de praf se așează peste fereastra mea?
Sau discursul care în hanorac și bocanci
Se poticnește din bar în bar căutând o tăcere ursuză
Este dragostea imperioasă împingere a vintrelor
Și onorează prăfuita înfrângere pe fața dușmanului –
Vei spune Așa a fost nevindecat dar îndurat?

Nu asta! Cum să dau înapoi ce niciodată n-am luat;
Dacă-i așa, moartea este condiția noastră deplină; Să te trezești
În libertate din spatele sticlei fumurii
Înnebunit de încântarea de a te vedea din nou!

Nu și asta! Am văzut adânc în ochii tăi luminile
Explodând.

M-am furișat înăuntru, căutându-te.

Rând după rând porci măcelăriți spânzurați de cârlige
Rând după rând amintiri strangulate trase în țeapă –

Este viața Coșmarul pe care moartea îl are când moartea adoarme?

IJEOMA UMEBINYUO

Ijeoma Umebinyuo s-a născut și a copilărit în cel mai populat oraș al Africii, Lagos, petrecându-și vacanțele în regiunea estică a Nigeriei, locul ancestral unde bunicul ei a introdus-o în povestirile și folclorul neamului său, Igbo, unul dintre cele mai importante grupuri etnice ale Africii Subsahariene. Ijeoma a publicat volumul de poezie *Questions for Ada* (2015), iar în 2017 a ținut conferința TEDx cu titlul „Dismantling The Culture of Silence”. Autoare de eseuri pătrunzătoare și problematizante, a fost tradusă în mai multe limbi, iar poemele sale au fost selectate în *Antología Internacional de Poesía Feminista* (2018) și în *Wild Imperfections: An Anthology of Womanist Poems* (2021).

„Nu a existat niciodată un grup uman care să-și piardă narațiunea identitară, iar asta să nu îi determine declinul – povestea pe care o spui e cea mai puternică. Provin dintr-o tradiție orală. Cuvântul scris îmbinat cu tradiția povestitului este, cred, cu atât mai puternic. Cuvântul scris nu poate fi șters. Disidenții politici sunt condamnați pentru scrisul lor, iată câtă putere e în asta. Scrisul stă împotriva oprimării și nu dă înapoi. Nu trebuie să uităm: deținem cheia de la acea încăpere în care ideile și emoțiile noastre sunt binevenite.”

Poemul numărul 4

Îmi spui
„soră”
nu pentru că ești
legată de mine prin sânge
ci pentru că
tu înțelege
genul de tragedie
prin care trebuie să treci
pentru a te putea întoarce la iubirea de sine
din nou
&
din nou

Avort

La spital nu exista incubator
Sora ta e în sufragerie înconjurată de femei
Bărbați nu sunt în casă, nici măcar soțul ei
Ea își vede cei doi copii dansând și cântând
Așteptând un nou frate
Va veni altul, îi spun femeile
Avea culoarea soarelui, le răspunde ea
Femeile șuieră printre dinți
Doar Dumnezeu știe. Dumnezeu dă, Dumnezeu ia
Mama voastră își duce capul spre coapsele ei
Și-i fredonează ceva în Igbo
Oge chi ka mma, Oge chineke ka mma
Și apoi merge să pregătească omugwo
Să-i apeși surorii tale compresele fierbinți pe burtă
Să-i gătești yam condimentat
Să o înveți precum o învăța mama voastră
Cum se ține un copil – ușor, între degete
Să-i prepari akamu pentru sânii plini cu lapte
Să încerci să-i estompezi durerile date de sarcină
Va veni altul, va veni altul, îi repetă femeile
O rugăciune. O reasigurare.
Se desprinde de mama ta
Femeile o văd cum aleargă și urcă la etaj

O gălesc îngenuncheată lângă pătuțul gol
 În camera pe care o decorase și văruise
 Rostește numele tuturor copiilor
 Care au refuzat să trăiască în casa ei
 De parcă ei ar fi fost acolo și ar fi auzit-o
 Sora ta e o încăpere capitonată cu femei
 Bărbați nu sunt în casă, nici măcar soțul ei
 Cei doi copii ai ei, care așteptau un nou frate
 Dansează și cântă și ea li se alătură, iar femeile n-o opresc
 Doar ea își poate vedea toți copiii care i-au murit.
 Doar suspinul ei străpunge pereții
 Și se risipește în arșița din Owerri
 Suferința ei ajunge până la porțile vecinilor
 Iar femeile o privesc din ușă
 O lasă să legene pătuțul
 O lasă să dea drumul furiei
 O lasă să-l blesteme pe Dumnezeu.

Versuri fără titlu despre libertate

Au venit după poetă
 La miezul nopții
 Chiar înainte de zori
 au smuls-o de pe pielea fierbinte
 A iubitului ei care a început să urle
 Când au pus-o la perete
 Și i-au desfăcut picioarele cu forța
 Au legat-o de mâini
 Au legat-o de pereții celulei în închisoare.

Au venit după protestatar
 I-au găsit familia
 Și au amenințat că îi omoară pe toți
 Dacă el nu iese din ascunzătoare
 L-au închis pentru trădare
 Serviciile secrete l-au găsit vinovat
 L-au legat de bârnă
 Iar când a scuipat pe fața preotului
 Au tras extra gloanțe
 Să fie siguri că e extra mort

Dar poemele au supraviețuit
O revoluție nu poate fi închisă
Poemele au traversat oceanul
O revoluție nu poate fi împușcată letal.
Toată familia lui Fred Hampton din Chicago,
Toți descendenții lui Isus din Nazaret,
Toți elevii lui Sankara.

Poemele au ajuns,
Înțepenite și speriate
Căutând libertatea.
Poemele au ajuns,
Cusute în interiorul gurilor
Celor care au venit să ceară azil.
Dar mulți dintre poeți mor așteptând
Ca granițele să se deschidă pentru ei.

Istoria vocii tale

Asta se întâmplă la naștere
După ce cordonul ombilical
A fost tăiat,
După ce sângele ți-a fost
Spălat de pe piele
Și se descoperă
Că ești fată.

Femeile se strâng în jurul tău.

Bunica ta își scoate din gură
Un săculeț ținut sub limbă până atunci,
Se asigură că
Sunt doar femei în preajmă,
Îl desface încet
Sub privirile femeilor care o urmăresc în liniște,
Aprobând cu o mișcare ușoară a capului,
În timp ce despachetează vocea,
Și o pune în gurița ta.
Așa ți se naște vocea.

Pentru Chinelo

Mai întâi se aud păsările și apoi apare soarele
 Așa începe dimineața,
 Și verișoara mea Chinelo îmi bate la ușă,
 așteptând micul dejun
 Înmuiem pâine în ceai fierbinte,
 Băgăm pâinea îmbibată în gurile noastre
 Ea se grăbește
 Și își frige limba
 Ținem inocența între dinți
 Îi ținem capul pe spate și râdem.

Mergem să înotăm în pârâu
 Unde copacii sunt sfinți
 Și peștii nu te pot urmări
 Suntem înconjurate de copaci și țipăm într-o refulare
 Iar pădurea ne întoarce sunetele
 Ne înmuiem pielea uscată în apa rece
 Piele strălucind sub soare
 Ca mici minerale prețioase pe pământ.

Bunica ei taie fructe paw-paw coapte
 O privesc pe Chinelo lingându-și sucul de pe degete
 Mama îmi urează bun venit acasă în Igbo
 Îi răspund în engleză.

Tata ne așteaptă la cină,
 Ne adunăm în jurul lui, la povești
 Stăm pe podea
 Și ne uităm în sus, la biblioteca noastră vie
 În povești, ne întoarcem la timpurile de demult,
 De dinainte de mine, de dinainte de el.

Mai întâi se aud păsările și apoi apare soarele
 Așa am început dimineața,
 Am ajuns un deceniu mai târziu
 Amintiri care îmi încleștează și mai tare maxilarul deja strâns
 De durerea provocată de pierderea Adei a noastră,
 De îngenuncherea la mormântul lui Chinelo a noastră.

NADRA MABROUK

Nadra Mabrouk s-a născut la Cairo, de unde a emigrat cu familia în Statele Unite ale Americii. A publicat *How Things Tasted When We Were Young* (2016) și *Measurement of Holy* (2020). În 2019 a primit Premiul Internațional Brunel pentru Poezie Africană. Absolventă a programului de scriere creatoare de la Universitatea din New York, unde lucrează în domeniul editorial și predă.

”Am cunoscut impermanența pentru cea mai mare parte a vieții mele. Scrisul mi-a permis să mă conectez la incertitudine și s-o privesc în ochi. Și, deși a existat mereu acea instabilitate, am găsit mereu părțile din mine în toate locurile în care am trăit – și, făcând asta, am strâns laolaltă o comunitate de sprijin, începând cu familia mea.”

Primul regat unificat al Egiptului datează din 3150, iar Noul Regat (1550-1070 î.e.n.) este o mare putere a vremii, întinzându-se din Levant până în Nubia. Cea de-a treizecea dinastie se prăbușește în fața Ahemenizilor în 343 î.e.n., dar Alexandru cel Mare îi învinge pe aceștia câțiva ani mai târziu, după care generalul său Ptolemeu I Soter fondează un stat elenistic condus de Dinastia Ptolemeică (305-30 î.e.n.). Egiptul e stăpânit în următoarele nouăsprezece secole de romani, arabi, mameluci și otomani. Khedivat și Protectorat britanic, reprezintă la sfârșitul secolului al XIX-lea o mare miză geopolitică datorită Canalului Suez, inaugurat în 1869. A treia cea mai populată țară a Africii, cu 102 milioane de locuitori, Egiptul are în același timp și o diasporă numeroasă, de aproape 10 milioane, dintre care cel puțin un milion în Statele Unite ale Americii. Relațiile dintre cele două mari state au început oficial în 1922, când Egiptul și-a câștigat independența față de Imperiul Britanic. Ultimele trupe britanice au părăsit Egiptul în 1956. Naguib (1953-1954), Nasser (1954-1970), Sadat (1970-1981) și Mubarak (1981-2011) au fost cei patru președinți ai țării între Revoluția din 1952 (care a condus la abolirea monarhiei) și Revoluția din 2011 (încheiată cu înlăturarea autocratului Mubarak), expresie a Primăverii Arabe, un ciclu de mișcări sociale și politice care aduceau promisiunea democratizării țărilor din Orientul Apropiat, dar care nu au reușit să-și atingă țelul.

În trenul de la Cairo spre Alexandria

Luna e fără vlagă așa devreme.
 Steagul atârnă de fiecare felinar:
 Mulți ani trăiască. Trăiască mulți. Trăiască.
 Plecarea lasă un cadavru de ceață peste taxi.
 Șoferul spune că n-a visat niciodată să plece,
 dar a memorat traseul. A mers de-atâtea ori
 pe ruta asta a plecării, fără să plece.
 Stația zumzăie de întreruperi. În tren
 anii umezi se pliază în urmă ca niște chitanțe vechi, pe jumătate uitate.
 Mă gândesc la sinonime mai distrugătoare pentru *scurt*.
 Un bărbat, la două rânduri mai în față se apleacă rugându-se, închide ochii,
 vede fereastra. Muncitorul dă încontinuu cu mopul prin băi,
 mirosul de benzină persistă în vagon.
 Ce să faci cu un cadavru în fereastra asta de o oră.
 Pământuri agricole se întind mai încolo. Un semnal de avertizare.
 Oameni care-și târăsc bagajele peste șine, fugind
 s-o ia de la capăt în altă parte.

Fiica negustorului de păsări moștenește afacerea

În seara asta găinile refuză să doarmă.
 Stau în colțul
 cotețului, nemișcate și cu ochii larg deschiși.
 Până și ele trebuie că știu –
 un corp care se golește tot este un dar:
 măruntaiele încrețite, de culoarea cireșii coapte,
 felul în care fiecare buzunar de țesut intern
 se pliază în celălalt, ezoteric.
Wahashteeny ya omi.
 Mi-e dor de cum în fiecare zi în zori
 aruncai hrana, cu mâinile tale credincioase
 făpturilor, lucrării bune a înălțării,
 chemării blânde a luminii, cântatului cocoșilor
 tocmai când crăpătura de pe cer
 cât cea mai subțire unghie se umple de rana zilei.

Melodia

Nimeni nu mă vede.

Nimeni pe planeta pământ nu mă vede.

Jorie Graham

După cum se pare, ți-e dor să-ți bată inima,
murmurul încet al stâlpului de iluminat de la colțul străzii
unde bărbatul își înclina întotdeauna pălăria, sufla
în saxofon ca un spirit, părea numai pentru tine,
doar că nu era. Multe lucruri nu erau pentru tine, nu chiar.
Soarele, rănit zilnic, încă neobosit. Lumina – un secret
pe care să ți-l amintești. Corpul înjumătățit între adevărul și dorința lui.
Felul în care se-nvolbura East River ori de câte ori trecea feribotul,
cum stâncile ți se păreau un refugiu –
sticlele ce se spărgeau căzându-ți din mâini într-un musical, una câte una,
o invitație la aranjarea mai potrivită a scaunelor pe lumea cealaltă.
unde, deși lipsit de inimă, încă te miști cu un scop, înveți în sfârșit
să dansezi.

Ultima parte din el

Când au năvălit inundațiile, crengile copacului s-au subțiat
ducând numai menstra. Stearpă, lipsindu-mi
cel mai prețios dintre metale, merg pe cărarea
deștelenită de mama, sfâșiindu-mi zorzoanele de pe corp.
Nu este nicăieri un luminiș; cărarea încercuiește cea mai întunecată
pădure
unde toate sunt ori gestante, ori în putrefacție, adormite.
Medicina new-age spune că aici trebuie să vii pentru vindecare,
dar, în schimb, scoarța, crăpându-se, mi-a arătat viitorul –
cum să fugi în timp ce te uiți în urmă, și totul e la fel de sigur
ca sângele.

Fratele ca sine mai tânăr, fredonând

Străzile din Shobra încă poartă urmele
muzicii de acum mulți ani –
copii rupând hainele de pe frânghii
cârligele împrăștiindu-se cu zgomot
de note ascuțite de lemn.
S-ar putea să fi fost o îmbinare
de Mohamed Fouad
cu Mohamed Mohy
sau Mohamed Fawzi,
iar fratele meu (tot un Mohamed)
stă în colțul strălucitor
al balconului bunicii cu un picior ridicat.
Vrea numai să se termine cântecul ăsta
pentru că are părțile lui preferate
pe care le-a derulat de câteva ori deja,
iar Mahmoud este iar jos la scări
strigând, ținând un joc de societate scorjit
pe care l-au lipit împreună, iar ochii fratelui meu
scânteiază la refren, amintindu-și cum Mahmoud
i-a spus odată că tatăl lui vine acasă o dată pe lună, și se simte prost
că-i ia atât de mult să ajungă jos,
dar acum e ultima oară
când pune cântecul, *Mahmoud, wallahi*,
strigă el, volumul de la casetofon
e la maximum, dar nu destul
să înece prețurile de la piață,
pălăvrăgeala bărbaților încovoiați
de la cafenea, cu degete ca omizile
în căni, suflând
în ceaiul aburind
dar muzica e suficientă
să le învăluie pe toate în giulgiul
de ceață ca de film pe care Mahmoud o aude
și nu poate să nu-și amintească
cum noaptea, câteodată,
dacă strânge tare din ochi,
aude zgomotul cheilor
în ușă,

fluieratul unui bărbat
aproape mereu prins
în mijlocul
unui cântec neterminat.

Reimaginând lumina

În fiecare seară mă aflu sub apă:
goală și cu pene. Nu mi-e niciodată foame.
Trag un scaun până la fund.
Aproape niciodată nu mă usuc de dorul tău acolo jos.
Părțile dureroase se dilată și apoi dispar,
imediat ce ajung dedesubt, apă mult
așteptată și sfântă, sosind ca un har.
Citesc cerul seara înainte să mă afund. Caut
mesaje scrijelite în lună cu decenii în urmă.
Înțeleg cum norii dezvăluie lumina și judecata,
dezvăluie memoria ca singurul adevăr, dezvăluie valuri
de dorințe crescute prea mari. Nu le poți vedea
de aici de jos. Aici sunt crabi potcoavă
cărora le refuz sângele chiar și după ce dansează pe muzică.
Sunt dinți pe podea pe care nu-i recunosc.
Câteodată mă gândesc să te invit aici jos
când începe muzica. Înăbușită,
vine numai din anumite grote unde n-a intrat niciodată lumina.
Apa curge prin oase goale și se întoarce
sub formă de cântec. La început sună familiar
pe urmă se schimbă întotdeauna. Peștii-undițar rămân
cu gurile căscate, cu becuri mici pulsându-le între ochi.
Părul îmi miroase a cupru, crește sălbatic în spatele meu.
Stau cu picioarele încrucișate pe podea, rugându-mă ca minerii
să nu vină niciodată, să nu ajungă până aici. Rămân peste noapte.
Dimineața, brațele mi se ridică să se încălzească,
gura mi se deschide & lumina iese.

IMAN MERSAL

Iman Mersal (n. 1966) este o poetă, eseistă și traducătoare egipteană. Absolventă a Universității Mansoura (1988), și-a susținut doctoratul, în 1998, la Universitatea din Cairo, cu o lucrare despre ideile și noțiunile mistice în poezia arabă modernă. A emigrat la Boston, iar la începutul anului 1999 s-a stabilit în Canada, la Edmonton, fiind profesoară de limba și literatura arabă la University of Alberta. A debutat cu volumul de poezie *Ittisâfât (Caracterizări, 1990)*, cărui i-au urmat alte șase cărți în arabă, printre care *Mamarr mu'tim yasluh lita'allum al-raqs (O alee întunecoasă potrivită pentru a-nvăța să dansezi, 1995)*, *Jughrafiya Badila (Geografie alternativă, 2006)* sau *Hatta atakhalla `an fikrat al-buyut (Până când voi renunța la ideea de casă, 2013)*, iar în limba engleză i-au apărut *These are not oranges, my love: selected poems (2008)*, *How to Mend: Motherhood and its ghosts (2018)* și *The Threshold (2022, în traducerea lui Robyn Creswell)*, care a fost printre finalistele Griffin Poetry Prize de anul trecut.

”Am crescut cu marile istorii despre națiune și despre viitor, încărcate de ideologie. Dar eu mă luptam cu altceva, cu dorința de a mă înțelege mai bine, de a face față momentelor întunecate ale vieții de zi cu zi, cu memoria. Eram interesată de complexitatea relației mele cu tata, de prietenie, de autoritate într-un sens larg, nu doar autoritatea religioasă sau politică. Descopeream individualitatea căutându-mi propria voce.”

Exerciții de solitudine

El doarme în camera cealaltă, e un zid între noi.
Nu vreau să sugerez vreun simbol aici,
chiar există un zid între mine și el.
L-aș putea umple cu fotografii de-ale iubitului meu
fumând sau meditănd.
Dar trebuie să găsec un loc mai neutru pentru ele,
să respect distanța.

Se pare că Dumnezeu nu mă iubește.
Sunt destul de bătrână ca să cred că de ceva timp deja
Dumnezeu nu mă mai iubește, nu de când
l-a iubit pe profesorul de matematică
și i-a dat o vedere perfectă
și cretă colorată
și fiecare oportunitate să tortureze o fată ca mine
care nu poate stabili legătura
dintre două numere inegale.

Nici n-are importanță dacă mă iubește sau nu Dumnezeu.
Nimeni pe lumea asta nu poate demonstra că e iubit de Dumnezeu,
nici măcar dreptii.

Pot deschide ușa iar, apoi s-o închid
încet, astfel încât să nu-l trezesc pe iubitul meu.
O fată care iese pe stradă
fără un loc al ei care s-o adăpostească
nu e dramatică defel.

Când Dostoievski a spus
„omul trebuie să aibă o casă a lui”,
se referea la oamenii clasici
care purtau favoriți lungi
și paltoane în genul singurătații.

Nu-mi place melodrama
și nu văd niciun sens în a goli o floare de bucuria ei
doar ca s-o asortez cu alta, moartă acum.

Dacă plec în clipa asta,
o să iau de mână primul om pe care-l întâlnesc

și o să-l forțez să mă însoțească într-o cafenea de la stradă.
 O să-i spun că e un bărbat care doarme în camera alăturată
 fără niciun coșmar, iar
 capul lui nu-i pe măsura corpului meu,
 și niciodată n-a devenit pentru mine
 o găleată de gunoi- el lasă totul
 să se împrăștie pe stradă.
 O să-i spun străinului acestuia că sunt orfană,
 și despre cum credeam că e suficient să scrii poeme bune,
 ceea ce s-a dovedit fals,
 și că nu prea știu să am grijă de mine,
 așa că o mică inflamație a sinusurilor
 e pe punctul să se transforme într-o tumoare.
 Totuși, continui să mint – sigur că trebuie
 să fii angelic un pic înainte de moarte
 ca să faci mai ușoară treaba prietenilor tăi
 care vor trebui să găsească lucruri bune de zis despre tine – conștientă
 că, dacă mă lasă, moartea mea va fi mai puțin anevoioasă
 decât să-mi mișc piciorul drept.

Într-o cafenea de pe stradă
 o să-i spun unui necunoscut multe lucruri în același timp
 și o să-mi apăs corzile vocale de
 vechea lui dorință să se simtă util.
 Poate că o să mă ducă la el acasă și-o să-și trezească nevasta.
 O s-o privesc pășind spre mine în timp ce calcă
 un covor rufos cu apăsarea unui tractor și, în timp ce mimez
 timiditatea ca s-o consolez și s-o fac să se simtă mulțumită
 de soțul ei, în vreme ce el mă îndeamnă s-o iau de la capăt,
 în timp ce-i promit că voi învăța să cânt la un instrument
 care să mi se potrivească
 și că o să ne revedem la una dintre sărbătorile naționale.

Pe toți oamenii pe care i-am iubit i-am amenințat cu moartea mea
 în caz că îi pierd.
 Și tot nu cred că aş muri de dragul cuiva.
 Sigur, sinucigașii au avut mai multă încredere în viață
 decât trebuia, și trebuie că au crezut că viața îi aștepta
 în altă parte.

N-o să plec de aici până nu-l văd cum moare în fața mea.

O să-mi așez urechea pe pieptul lui unde liniștea e așa de clară că
nici măcar o felină
cu gheare de femeie dezamăgită încercând
să răstoarne coșul plin de resturile unei seri petrecute împreună
(pe care-l pun
deasupra treptelor întotdeauna
ca să le dovedesc vecinilor că-mi protejez familia)
nu mă va face să mă îndoiesc de ea.

O să-ți iau degetele
și-o să veghez cu precizia
unui chirurg căruia nu-i trebuie scalpel ca să elimine
pustulele de pe un corp în deteriorare.
O să le așez într-un bol cu gheață unde nu mai există cutremure.
Și am să plec de aici,
înfășurată în pierdere și ușurătate.

Trebuie să mori în fața mea.
Moartea cuiva drag e o ocazie minunată să-ți găsești alternative.
În trenul East Delta adesea găsesc
o doamnă potrivită, care-și deschide sertarele cu milă când îi povestesc
că mama mea a murit când aveam șase ani.

Adevărul e că aveam șapte
când s-a întâmplat,
dar „șase” pare să aibă efectul scontat.
Mamele ajunse la vârsta de mijloc depind de tristețe,
poate ca să-și justifice doliul înainte să-l înceapă.
Aceste cosmetizări ale poveștii
au o magie neînțeleasă
de către cei
care niciodată n-au fost nevoiți să fure
de la alții.

CV

Un nemilos catalog al suferințelor:
ani petrecuți în fața ecranului, diplome înaintea slujbelor,
și limbile – toată tortura aceea – grupată acum sub termenul de *Limbi*.

Unde sunt zilele risipite? Și nopțile
de umblat cu mâinile întinse,
și arătările care se furișau peste ziduri?
Unde sunt senzațiile de vină
și tristețea bruscă, față în față cu o moviliță de fructe
într-un cărucior, pe vreo stradă uitată?
Ani din care am șters orele goale sau înmormântările,
purificați de negrele depresii și de unghiile roase,
când îți uiți pe dinăuntru cheile casei.
Nicio fereastră n-a rămas deschisă
și nicio urmă a dorinței, întârziată, nu sare afară.
O viață supraîncărcată de reușite,
bine curățată de noroi:
dovada că oricine a trăit-o
a tăiat apoi toate legăturile cu pământul.

Lucrurile îmi scapă

Voi trece cândva prin fața acelei case
care ani de-a rândul a fost a mea
și mă voi strădui să nu măsoar distanța care-o desparte de casa prietenilor mei.

Văduva plinuță ale cărei țipete de dragoste mă trezeau
nu-mi mai este vecină.

Voi inventa lucruri ca să nu devin confuză.
Să-mi număr pașii
sau să-mi mușc buza de jos savurând orice urmă de durere
sau să-mi țin degetele ocupate în timp ce rup un pachet întreg
de șervețele.

Ca să evit durerea
n-am să încerc s-o iau pe scurtătură.
n-o să mă opresc din rătăcire
cât îmi antrenez dinții să mestece ura
care răbufnește din interior.
Și, ca să iert
mâinile reci care m-au împins într-acolo,
o să-mi amintesc

că nu eu am mânjit albeața băii
cu propriul întuneric.

Fără îndoială, lucrurile îmi scapă.
Zidul în sine nu mi-a pătruns în vis.
Nu mi-am imaginat culoarea unei vopsele
care să se asorteze cu lumina tragică a acestei scene.

Casa asta a fost a mea ani de-a rândul.
Nu ceva cămin studențesc
în care să-mi las o rochie de seară
atârnată de un cui, în spatele ușii,
sau în care să lipesc poze vechi cu adeziv temporar.
Frazele romantice
pe care le-am extras din Dragoste în vremea holerei
trebuie că s-au amestecat acum
și formează un text pe de-a-ntregul amuzant.

Respect pentru Marx

În fața vitrinelor intens luminate
pline cu articole de lenjerie
toate gândurile mele sunt
despre Marx.

Un respect pentru Karl Marx
e lucrul pe care iubiiții mei l-au avut în comun.
Eu le-am permis, în diferite măsuri,
să se dea la păpușile de vată
ascunse în corpul meu.

Marx
Marx
n-o să-l iert niciodată.

Amina

Comanzi bere prin telefon
cu încrederea în sine a femeii care vorbește trei limbi
și le întrețese cuvintele în cele mai neașteptate contexte.

Cum ai ajuns la nivelul ăsta de siguranță,
de parcă n-ai fi plecat din casa tatălui tău niciodată?
Cum poate prezența ta să provoace atâta distrugere
complet neintenționată,
această gravitate
care-mi eliberează simțurile de întunericul lor?
Ce ar mai trebui eu să fac
când o cameră de hotel pe care o împart
îmi oferă la schimb o prietenă perfectă,
poate doar să-mi adun manierele nerafinate și să i le vântur
prin față ca pe o obrăznicie special inventată?

Hai, amuză-te.

Joc corect.

Te las să iei mai mult de jumătate din oxigenul camerei noastre
cu condiția să mă vezi dincolo de comparații,
tu, care ai cu douăzeci de ani mai mult decât mama.
Te îmbraci în culori vii
și nu vei îmbătrâni niciodată.

Prietena mea perfectă,
de ce nu pleci odată.
Poate am să deschid dulapurile gri
și-am să probez hainele tale stilate.

De ce nu pleci
să-mi lași mie tot oxigenul camerei noastre.
Vidul absenței tale m-ar putea face
să-mi mușc buzele de disperare
în timp ce-ți privesc periuța de dinți,
familiară... și udă.

LENRIE PETERS

Lenrie Peters (1932-2009) a fost un chirurg, poet și romancier gambian născut la Bathurst (azi Banjul) din părinți creoli cu rădăcini în Sierra Leone, unde a mers în 1949 să urmeze studii științifice. La începutul anilor '50 a devenit studentul Trinity College, Cambridge, fiind ales președinte al Uniunii Studenților Africani, iar în 1959 și-a luat diploma în Medicină la Londra, continuându-și studiile de Chirurgie. A lucrat la BBC treisprezece ani, întorcându-se în 1969 în Gambia, unde a lucrat ca chirurg (deschizând în 1972 prima clinică privată din țară) și s-a făcut cunoscut drept unul dintre poeții și intelectualii africani de vârf ai generației sale. A publicat romanul *The Second Round* (1965) și volumele de poezie *Poems* (1964), *Satellites* (1967), *Katchikali* (1971) și *Selected Poetry* (1981).

Cea mai mică țară a Africii continentale, Gambia, este complet înconjurată de Senegal, cu excepția celor 80 km de coastă la Oceanul Atlantic. Negustorii arabi au stabilit relații cu Africa de Vest încă din sec. IX-X, în veacurile următoare conducătorii regatelor locale convertindu-se la Islam. La începutul sec. XIV, actualul teritoriu al Gambiei făcea parte din Imperiul Mali. Contactul cu portughezii a avut loc în 1455, iar în sec. XVII-XVIII competiția pentru dominație în această zonă s-a dat între francezi și britanici, aceștia din urmă obținând în urma Tratatului de la Versailles (1783) dominația asupra fluviului Gambia. Colonie (1821-1894) și Protectorat britanic (1894-1965), perioadă în care este abolită sclavia (1906), Gambia a devenit în 1970 republică, fiind prezidată de Dawda Kairaba Jawara până la lovitură de stat militară din 1994. Între 1982 și 1989, Gambia a făcut parte împreună cu Senegalul din Confederația Senegambia. Din 1994, țara a fost condusă de Yahya Jammeh, care a fost forțat de intervenția unei coaliții de state vest-africane să accepte rezultatele alegerilor din 2016 și să se exileze.

„Africa a dormit prea mult în centrul geografic al lumii, o biată jucărie veșnic castrată.”

Inițial nu te cunoșteam
încordarea din priviri,
din mușchii feței
pasul împiedicat.

M-am uitat din nou
zâmbetul a ieșit la iveală
oraș iubit al tinereții mele
de ce ești înlănțuit?

Florile de frangipani fâlfâie
ieșind din costișă
ca niște fluturi fermecători.

Anotimpurile-ți ard părul
neliniștea din atmosferă
rechini se ridică din mare
să muște și să latre la noapte
rechini albi, galbeni-oliv și negri.

Un american pricăjit
la masa de vizavi
zice răspicat,
„Toți sunt hoți aici.
Poți cumpăra sateliți de-aici,
toți sunt furați”.

Se pare că prospectează
după aur sau diamante sau după amândouă;
afacere cinstită.

„La revedere! La revedere!”
nu te smiorcăi
cei tineri pleacă-n alte țări în calele avioanelor
UK, America, Canada, Australia
unii fără să se mai întoarcă.

Sateliți, Nr. 2

Toamna mă arde cu
foc primordial. Îmi face pielea

să se strângă de nerăbdare,
mă azvârle din febra verii
pe o nouă Punte a Suspinelor.

Pe undeva simt inima
pământului pompând, iar dedesubt
sângerează într-un milion de valuri.
Las să-mi cadă o dulce amintire în
curent și revărsarea mă umple de fascinație

Copaci semeți în trecerea toamnei
sunt dezbrăcați în alean de rușine
singuri ca actorii pe scenă
ca stelele, orfanii, oamenii celebri,
politicienii, inconfortabili misterioși ca tine și ca mine.

Dar nu voi jeli tristețea.
O să merg la adunat frunze uscate
pentru foc într-o brazdă de lumină
ca să-mi umplu plămâni cu izurile descompunerii
și ochii cu delicate culori de curcubeu

Mă voi furișa de-a lungul ciucuratelor
zăbrelitelor bulevarde de lumină cu copaci
și-o să ascult chirăitul veverițelor
punctând din când în când orchestrația liniștii toamnei
și-o să țin în mână materia fremătătoare a naturii

Apoi o să iubesc
Da, o să iubesc; extravagant sub
fâlfâitul frunzelor moarte
și într-o umbră de ceață
în uimire; fiindcă toamna e uimire și uimirea e speranță.

Ne-am întors acasă

Ne-am întors acasă
Din războaiele în care nu s-a vărsat sânge
Cu inimi îndurerate
Plini de mândrie până-n vârful bocancilor –
De la adevăratul măcel al sufletului
Când am întrebat

„Cât costă
Să fii iubit și lăsat în pace”

Ne-am întors acasă
Aducând cu noi jurământul
Scris în culorile curcubeului
Pe bolta cerului – ca să fie înmormântat
Dar nu-i vremea
Să depunem coroane de flori
Pentru fărădelegile de ieri,
Noaptea amenință
Timpul dizolvă
Și nu știm ce aduce
Ziua de mâine

Sunetul răpăitor al tobelor
Repetă vibrația stelelor
Pădurea urlă
Iar printre copaci
Soarele negru apare.

Ne-am întors acasă
Când zorii întârziu să se arate
Cântând cântece despre alte ținuturi
Marșul funebru
Pângărindu-ne urechile
Știind că toate iubirile și lacrimile
Ne sunt hotărâte dând cu banul

Ne-am întors acasă
La colinele înverzite
Să bem din cupa
Cântului dulce și vesel al păsărilor
La plajele încinse
Unde bărcile ies în larg
S-adune recolta oceanului
Iar pescărușii plutind, plonjând
planând copleșesc valurile cu săruturi

Ne-am întors acasă
Acolo unde prin scăpărările fulgerelor
Și prin ploaia cu tunete
Prin foamete prin secetă,

Spiritul nestăpânit
Rătăcește pe drum
Sprijinind rămășițele torturate
ale cărnii
Acest spirit care nu cere nicio favoare
de la lume
Ci doar demnitate.

Mintea
E ca vânturile deșertului
Plugărind pustietățile
Nepăsătoare, meticuloase depunând praful.
aurie ca o lună ce ține obiceiul *pardah*
superconcentrația – Adunătură
de cele mai violente energii.

Mintea
e Polul Sud
al măreției umane.
Deodată suprimarea – Și echilibrul
de dincolo de taina
care-nvăluie magnificul întuneric.

Mintea
ce va sosi pe țărnul nemuritor
ca să găsească sterpele simțuri
eșuate pentru totdeauna pe marea patimii.
Ca să afle cât cântărește existența
însăși înțelesul și viziunea.

TJAWANGWA DEMA

Tjawangwa Dema (n. 1981) este o poetă din Botswana, membră fondatoare a mișcării de spoken word din țara sa și membră a grupului Sonic Slam Chorus. În 2012 a reprezentat Botswana la Poetry Parnassus din cadrul Olimpiadei Culturale de la Londra, iar în același an a fost rezidentă a International Writing Program de la Universitatea din Iowa. A publicat chapbook-ul *Mandible* (2014) și volumele *The Careless Seamstress* (2019, Premiul de debut Sillerman pentru poeți africani) și *an/other pastoral* (2022), a fost producătoarea CD-ului *Dreaming is a Gift for Me*, cuprinzând doisprezece poeți din Botswana, iar versurile sale au fost cântate de trupe și folosite în proiecte teatrale, coregrafice și video.

Întinsă și puțin populată, Botswana este o țară pe care Deșertul Kalahari o acoperă în proporție de 70%. Cercetările recente au scos la iveală că actualul teritoriu al Botswanei este locul de unde s-a ivit homo sapiens în urmă cu 200.000 de ani. Se estimează că populațiile vorbitoare de Bantu au migrat în această regiune, locuind până atunci de boșimani și de nomazii Khoekhoe, pe la anul 600. Primul stat al poporului Tswana, grup etnic ce constituie mare parte a populației țării, datează de la mijlocul secolului al XVIII-lea. Un veac mai târziu au loc primele conflicte dintre triburile Tswana și buri, care au urcat din Africa de Sud începând cu 1836. Disputat de germani și britanici, actualul teritoriu al Botswanei este anexat în urma Conferinței de la Berlin de Imperiul Britanic, care stabilește în 1885 Protectoratul Bechuanaland. Botswana și-a declarat independența în 1966, iar din 1969 a început să joace un rol semnificativ în politica continentului, afirmându-se ca o democrație liberală și non-rasială în opoziție cu sistemul apartheid al Africii de Sud.

„O femeie cunoaște felul în care lucrurile străpung și fixează.”

GEOGRAFIE

În Darvaza există un foc care arde din 1971,
cineva a greșit ecuația
cu vreo patru decenii și încă se adună.
Pe masa de toaletă se află o fotografie,
iată-mă chiar în afara conului de lumină pe care un vechi televizor îl aruncă
în camera întunecoasă.
Lângă mine e un bărbat care s-a gândit că aveam să mă aprind și să rămân.
Am fost atinsă de foc și altădată,
pielea mea scânteiază când îmi amintesc
mai bine s-o lăsăm așa.

Nu poți măsura memoria în distanță,
cum ar putea ameliora asta acum
încovoierea lentă și usturimea de a te simți golită?
Știu cum se simte când îți ții respirația
până nu mai rămâne nimic care să te stăvilească.

Hai să mergem înapoi,
aici putem ajunge prin lăcomie,
mijlocul rapid pe care îl oferă corpul și pofta.
Dorindu-și cu toții mai mult și mai mult din strălucirea
sânelui.
Degetele medicului străpung respirația mea tăcută,
măsurăm ce se poate, el și cu mine, și lăsăm restul
siluetei bărbatului din ușa spitalului.
Fumul se ridică încă din combinezonul lui întunecat.

În Darvaza cineva a instalat un echipament, vezi imaginea –
înconjurăm locul acesta cu baracamente
forăm și forăm și ne minunăm
când un buzunar de aer se prăbușește în crater.
N-am fost niciodată convinși
de ce ne-ar putea desființa, priviți-ne cum săpăm
în locul în care începem să ne sfârșim.
Suntem prerie și surcele
așa că cineva aprinde focul mai întâi.

VENTRILOC

Deci asta rămâne după ce petrecerea se mută afară
 în vreme ce mătușicile bodogănesc despre vacanțe și
 înapoierea în maniera familiei. Ți-o iau înainte și spun
N-o să-și poată lua liber de la muncă prea mult,

vedeți. În graba mea de a arăta că înțeleg,
 rochia lungă pe care ai insistat să o port se agață de ceva,
 mă smucește înapoi. Degetul mic mi se prinde în trestie
 și în ochii tăi citesc *nu din nou,*

în loc de *îmi pare rău,* și mă dezintegrez.
 Prin micuța fisură mi se revarsă din geantă:
 un ruj îngust, un tampon,
 bonul de la curățătorie, bancnota soioasă

primită ca rest, flaconul cu antihistaminice de la farmacist,
 să nu care cumva să strănut pe costumul tău
 închiriat. Îți privesc chipul iritat și îmi cer scuze,
 adun freziile căzute ca pe niște rămășițe ale mândriei,

cardul rămas pe vechiul meu nume.
 Mă împleticesc și-mi îndrept spatele, mă simt de parcă
 aș fi mașina de spălat care ți s-a părut prea butucănoasă
 pentru noua ta/noastră casă. Tatăl meu oferă

un ultim cadou, registrul pe care l-ai râvnit
 despre toate mașinile lui. Rânjești către mine,
 mâna care îți alunecă brusc pe talia mea spune
 lasă ca totul să ți se întâmple.

Chiar și când oaspeții se apropie să ne conducă,
 cu mâinile pline de orez și urări de bine,
 mă toclesc pentru afecțiunea ta. Zâmbesc întruna
 și mă întreb ce aș putea spune.

Tu în costumul tău negru și eu în rochia mea
 albă ca hârtia visez la un nou arbore genealogic.
 Gura ți se strâmbă disprețuitor. Până și fata de la birou
 care nu prea mă place îmi înghite amarul

când mă forțezi să spun *bine* prietenului
a cărui voce zdrăngănește stins pe coridorul hotelului nostru.
Făcându-ți semn să ieși la joacă.
Și o faci. O faci.

CUSĂTOREASA NEGLIJENTĂ

„Când se gândește la singurul lucru constant din viața ei,
se gândește la cusătură.”
(Virgil Suarez, „The Seamstress”)

La început bineînțeles că se întrerupe ciclul
din nou și cred că soțului meu îi face plăcere
cum stau așa și cos,
apoi o iau de la capăt,
cu degetul mare lipit de arătător.
O venă de oțel purtând firul acolo unde e nevoie,
acul împungând pânza și încrețiturile eliminate
de pe material și fața asudată.

Ești o soție bună,
îmi spunea,
nu te îndeletnicești cu treburi bărbătești.
Îl liniștea faptul că-mi știam locul
stăteam acasă și coseam de zor,
ba un nasture lipsă,
ba un buzunar rupt,
lucram fără să lucrez

în strana muncii.

Prima cămașă pe care am făcut-o pentru un străin
l-a făcut pe soțul meu să turbeze,
a asemuit detaliul fiecărei cusături
cu felul în care o femeie și-ar fi dăruit trupul
unui străin absolut.

Bărbații îți rostesc numele la piață
 ca niște fustangii fuduli după o târfă oarecare.
 Am păstrat câte un nasture pentru fiecare cuvânt aspru;
 Vrăjitoare
 Neglijentă
 Târfă.

Glastra mea e plină cu cleme și șuruburi și închizătoare,
 cu zale și capse neasortate,
 Mă gândesc la haina lui Iosif – cea de care a vorbit predicatorul.
 Sunt credincioasă ca o măicuță și trebuie să iert chiar dacă el nu
 mărturisește nici un păcat.

O femeie cunoaște felul în care lucrurile străpung și fixează.
 E posibil să existe bărbați care nu știu să jelească
 poate că nici femeia care vine să-și revendice rochia
 și se învârte și se învârte cu eșarfa ei asortată.
 Adoră să se oprească și să vorbească în timp ce se privește în oglindă,
 trâncăneala ei o mașinărie uzată care-mi urzică liniștea,
 fără să vadă materialul care e în mâna mea dintotdeauna.
 Fără să vadă teritoriul nefericirii alteia.

RĂZVRĂTITĂ

Am fost văzută
 întinzându-mi un picior către lumină

Vin după mine
 în vreme ce sunt goală ca nisipul din deșert

Udă în spatele urechii / sunt ploaie
 între coapse / sunt pădurea în care totul încolțește

Sunt nisipul în care se furișează deplinătatea tinereții
 mi-au crescut branhii în numele unei furtuni ce va veni

AUTOPORTRET CU O LIMBĂ LIPSĂ

Monna ga a botswe kwa a tswang teng

Nu mă tem decât că aş putea să-mi înghit limba,
să uit sunetul propriei mele voci;
că într-o zi mă vei întreba care este numele meu și va trebui să
merg să îmi curăț cenușa de pe limbă.
Dar unde va fi limba mea
în acest peisaj al eșarfelor perfect legate
și al spinărilor măturătoarelor aplecate deasupra focurilor zgomotoase.

Poate că va fi sfântă gura mea
dar pustiită ca bărbatul care de trei ori a spus că nu își cunoaște
mântuitorul.

Cine dintre noi știe dacă mamele noastre aleg de bunăvoie tăcerea
sau poate costul de a întreba un bărbat pe unde a umblat
este mult mai mare decât rușinea de a cunoaște?

Iată cei treizeci de arginți
să-i dăm pământului înapoi gura deschisă.
Îi voi planta, îi voi întinde pe jos în pădure
pentru ca dușmanul să nu te surprindă din spate
iar eu lipsită de limba
cu care să pot rosti
orice.

CLIFTON GACHAGUA

Clifton Gachagua (n. 1987) a crescut în Nairobi și a studiat biotehnologia la Universitatea Maseno. Primul său volum, *The Madman at Kilifi* (2014), a apărut ca urmare a câștigării Premiului de Debut Sillerman pentru poeți africani. Autor al unui chapbook, *The Cartographer of Water*, și al romanului *Zephyrion*, membru al colectivului pan-african Jalada și redactor al mai multor reviste, Gachagua lucrează ca scenarist de televiziune.

”A scrie poezie a însemnat
găsirea unui mod de a trăi,
de a-mi susține viața. Sunt
anumite căi prin care limbajul
poate face cartografiabile
obscuritățile, durerile și
incoerența vieții. E ceea ce
am căutat întotdeauna.”

În 1991, Kenya și-a început tranziția către un sistem politic pluralist. Un an mai târziu, alegerile generale au fost precedate de ciocniri care au provocat moartea a 5000 de kenieni. În 1997, președintele Daniel arap Moi a câștigat un al cincilea mandat, rămânând la putere până în 2002. Violențe etnice au erupt după alegerile de la sfârșitul lui 2007, făcând 1500 de victime și forțând sute de mii de oameni să-și părăsească locuințele. După respingerea în 2005 a unei noi constituții, un referendum a făcut-o posibilă cinci ani mai târziu, limitând puterea președintelui și impulsionând descentralizarea puterii. Între 2011 și 2012, Kenya s-a confruntat, la fel ca țările vecine, cu cea mai mare secetă din ultimele șase decenii, care a pus în pericol, în întreaga Africă de Est, viețile a aproape 10 milioane de oameni. Uhuru Kenyatta, fiul primului președinte al țării, Jomo Kenyatta, a condus țara între 2013 și 2022. În prezent, Kenya este cel mai dezvoltat stat din Africă de Est, având una dintre economiile cu creșterea cea mai rapidă de pe continent.

Sateliți

Vorbeau din gurile ca niște sateliți și adunau cuvinte între falange ca niște mâini luând orez din saci aruncându-ni-le, oferindu-ni-le în timp ce dormeam. Dar noi chiar pășeam către altare cu un voal banal tras peste suferința noastră ca un vis frumos atârând pe chipurile noastre negre și argintii. Erau frumoase dar noi eram frumoși de dinainte. Frumusețea era un lung maraton și un orb aștepta la linia de finis cu amulete de argint bronz aur pentru fiecare dintre noi indiferent de locul de pe podium. Eram conștienți că-și țineau mâinile deasupra noastră în timp ce dormeam.

Ne trezeam

obosiți, cu gurile obosite, cu limba legată. Pozam în somn pentru că ne fotografiam ținându-și degetele în chip de cadru. Corpurile lor erau mașinării cântătoare. Nășteau și se nășteau din vechi ceasuri cu pendul. Fiecare por de pe corpul lor era un minuscul obiectiv iar cea mai ușoară contracție musculară producea un miliard de fotografii care se descărcau în sânge. Așa funcționa memoria pentru ei. Nu mai văzuseră corpuri adormite atât de frumoase. Voiau, cu totul lipsit de etică, să ne fotografieze în timp ce dormeam, când visam o linie de finis care se tot muta. Frumusețea era un lucru pe care-l puteai savura cu limba scoasă ca o reptilă. O puteai transmite prin ombilic străinului care stă lângă tine în autobuz. Era acolo în atmosferă, exercitând o atracție gravitațională asupra noastră, ținându-ne cu picioarele pe pământ. Tot ce puteam face era să ne ciocnim unii de alții. Lumina era blândă cu spațiile de sub epidermă iar noi străluceam ca niște galaxii nedescoperite și ca materia schimbătoare.

La Centrul Confucius

Tot ce putea face era să citeze din marii filozofi ai zilelor noastre; Žižek și alți bărbați obscuri din patria-mamă care glorifică violența drept virtute, disidenți

care își petrec anii de exil fumând țigări și
 fierbând cafea în mici apartamente închiriate.
 Uitase cum să vorbească. Ce făcea era să citeze
 pasaje cifrate din postmoderniști.
 Se îndrăgostise de violența din cărți
 și de umorul absurd al escrocilor din filmele lui Tarantino.
 A întreținut o relație prin e-mail cu un pacifist gay
 și student în anul doi la drept din Nairobi.
 Uitase cum să vorbească, doar
 cita fragmente mărețe din cărți.
 Era Basho în blugi strâmți și cu o tabletă Samsung
 cu destul net cât să le trimită mesaje cifrate abonaților.
 Se îndrăgostise de iarna chinezească.

Luminile din Zanzibar

Zici că ideea de-a aduna scoici de pe coasta
 Kenyei – Coasta de Sud –
 e fantezia unui animal care-și caută conștiința prin nisip.
 Ai vrea să-ți petreci viața lângă marele lac
 dar nu destul de aproape cât să auzi valurile izbindu-se de piatra
 golașă.
 Vietțile noastre gravitează în jurul ambiției și a forței
 ca un preot cuvântând la un priveghi.

Noaptea, când te plimbi de-a lungul coastei la reflux,
 poți vedea luminile din Zanzibar.

Un șirag de perle pe țărmlul în curs de separare,
 apa sărată care se retrage.

Noaptea

poți vedea corpurile plutind pe apă, purtate de
 curenți –

corpurile bărbaților înecați agățați de gențile nevestelor lor –
 tocmai din Zanzibar.

Reciful e un zid imaginar de rezistență, ridicat
 din visele feriboturilor înecate.

În ziar se spune că feribotul a gemut ca o balenă. O șansonetă
 sărată

înainte de ultimul plonjon.

Te sun de la kilometri distanță, să te-ntreb de plecarea pe
Coasta de Sud
unde, dacă-i destul de întuneric, poți vedea lumina din
Zanzibar.

Premiul Nobel pentru Medicină

Am sunat-o. Am vorbit despre Yamanaka și celule
pluripotente. Regenerarea vieții și bărbați gay care și-ar putea crește copii din
propriile celule ale pielii. Dar când am amintit de ciorăpeii ei negri, cei
care sunt plușați, a zis că n-are așa ceva. Să ne construim propriile definiții
ale vieții

în jurul rapoartelor de laborator și al nopților lungi
cu analize de probe și geluri, doar pentru asta pot insista. E singurul
mod de-a fi tânăr și îndrăgostit. Asta a fost ieri. Câștigă noaptea
cu viciul ei atât de întunecat. E acolo pe buza de sus
ca o punte spre mitologie. Poți căuta etiologia
cuvintelor între picioarele ei.

Nu-i ca atunci când boțești flori de hârtie

Nu-i ca atunci când boțești flori de hârtie.
Ca-n noaptea aia când m-ai luat de mână și mi-ai zis,
acolo sus e Calea Lactee,
eram doar niște băieți, dar calea noastră lactee e aici,
între palmele noastre, mi-ai zis,
unde buzele mele merg pe sfoară
însă eu vreau covor roșu de catifea.

E prea târziu să formăm o legătură.
De-ar fi să te ating să te ating să te ating,
Cred că aş săvârși un
păcat.

NAJLAA ELTOM

Najlaa Eltom (n. 1975, Khartoum) este o poetă și traducătoare sudaneză de limba arabă. Activă de la începutul anilor 2000, reprezintă o importantă voce a disidenței sudaneze, militând pentru justiție și drepturile femeilor. Trăiește din 2012 în Suedia, unde și-a continuat studiile cu un masterat în literatură engleză la Universitatea din Stockholm. A debutat în 2006 cu un volum publicat la Cairo, urmat de alte două cărți, cea mai recentă în 2021, iar o selecție din poezia sa a apărut în antologia *Modern Sudanese Poetry* (2019), editată de Adil Babikir.

„Atunci când ne gândim cât de ignorați suntem în fața realității lucrurilor, trebuie să ne gândim la ceea ce se ascunde în spatele tăcerii femeilor din Sudan.”

Regatul Kerma, situat în sudul Nubiei, pe teritoriul actual al Sudanului, a fost o civilizație timpurie care a existat de la mijlocul mileniului III î.e.n. și până a fost absorbită de Noul Regat al Egiptului. În sec. XI î.e.n. și-a făcut apariția Regatul Kush, care a existat până în 350 e.n. Între 639-641, încercarea Califatului Rașidun de a coborî din Egiptul smuls de la bizantini pentru a cuceri Nubia eșuează. Regatele creștine medievale Nobatia, Makuria, Alodia și Daju, cu o cultură descrisă ca „afro-bizantină”, opresc expansiunea islamică, dar intră în declin în sec. XII, rezistând totuși până la sfârșitul sec. al XV-lea. Fondat în 1504, Sultanatul Sennar atinge apogeul în sec. XVII, întinzându-se până la Marea Roșie, în timp ce la vest de Nil se statornicește Sultanatul Darfur (1603-1874). În 1821, conducătorul otoman al Egiptului, Muhammad Ali, cucerește nordul Sudanului (iar fiul său va supune și restul țării) – urmează, până la 1885 (când Khartoum este cucerit de Mahdiștii naționaliști) perioada turco-egipteană a Sudanului. În 1899, britanicii îi înving definitiv pe Mahdiști și vor conduce țara până la independență, declarată în 1956. Două războaie civile (1955-1972, respectiv 1983-2005) conduc la secesiunea Sudanului de Sud în 2011. Războiul din Darfur (2003-2020) face 300.000 de victime. Omar al-Bashir, ajuns la putere în 1989 în urma unei lovituri de stat, este răsturnat și predat Curții Penale Internaționale după 30 de ani de dictatură.

Dilema zilei de marți

Nu-ți mai pot rosti numele în public;
audiența e-o floare pe care tăcerea ta o îneacă.
Nu-ți face griji, se știe că
toate au un sfârșit.
Voi pleca,
fără nimic, dar cu o pagină scrisă
șterpelită de pe buzele iubitului meu.
Ceea-ce-se-dezvăluie niciodată nu ți-a fost nume.
Să te amintesc este un act nelegiuit.
Că tu-mi rămâi în inimă, acesta-i
singurul teritoriu pe care-l mai stăpânesc.
E tot atât al tău, pe cât un fir de lavandă rătăcit printre săruturi stăpânește
săruturile.
O, îndrăgostiți,
luați aminte la legile iubirii mele,
învățați-le pe acelea care nu bucurie, ci teroare aduc,
înăuntru strecurați-vă și dați o raită prin cotloanele mele cele mai umile,
și nu vă simțiți rușinați de felul în care oftez,
Uitați-vă la mine cum mă sufoc în frici,
Rugați-vă atunci, și încă o dată rugați-vă
pentru un paradis aidoma.
Dansul nostru,
dansul nostru cel crud.
Pașii mei sunt grăbiți,
Hărți care se nasc din lacrimi,
Drumuri venind din cer.
Încotro?
De ce o așa întrebare? Nu-mi vedeți sfârșitul dansând în cei care mă hăituiesc?

Sub umbra cea deasă

Din nu știu ce pricină,
încă mi-amintesc figura ei:
o vânzătoare de ceai,
o puștoaică,
fierbând apa cea sfântă a Nilului,

amestecând mentă proaspătă
 și, cu degetele ei delicate,
 lapte și zahăr.
 O, mititico!
 Tu, cea care asuzi atâta răbdare
 sub soarele fără de milă;
 tu, care ești întruchiparea mizerabilei străzi întunecate,
 stradă doldora de bărbați
 care pe furiș îți vânează rochița sfidătoare
 și, din tihna umbrei dese,
 bodogănesc despre arșiță.

Travaliul rugului aprins

Nu mi te-arăți în vis,
 dar când o apuc pe urma firicelului incandescent care-mi iese din plămâni,
 prin chiar inima prorocirilor celor mai funeste,
 ajung față în față cu zeul.
 Chipul tău nu seamănă neamului din care mă trag,
 tu singur te răsfânghi asupra adevărului care-ți aparține:
 un bulb de singurătate.
 Într-un fel, iubirea vine să mă salveze;
 când zorii se revarsă a cincea oară,
 prinși pentru totdeauna-n coincidențe slujindu-se chiar de porumbei
 călători ca pretext,
 strig către sălașurile tale lăsate-n paragină,
 tânjind nu după dragoste, ci după uitare.
 Boboci grei de floare mi-apasă inima,
 nici nu-i de mirare că visele la fel de iute se risipesc.
 Îi îngrop sub scara instinctului matern.
 Sunt strâns legată acum – înfometată și necredincioasă – de crucea unei
 strălucitoare confrerii,
 una care-ți pune păsări pe bluza de uniformă neliniștitor decorată.
 Cum să ajungi la cineva aflat în limb?
 După o mie de ani de foamete
 te prind fără scăpare
 în labirintul în care nici în luna pe care o păzesc propriii plămâni
 nu te poți încrede.

Înainte a unei mări a vieții stau,
dușmanii sunt acolo,
dușmanul sunt eu,
stăm umăr la umăr
clefăind șuruburile timpului și contemplând frica:
travaliul rapid al rugului aprins, dând fuga de la un portret la celălalt.

Școala de moașe

Poți rătăci printr-un labirint căscat de un singur cuvânt
vreme de cincizeci de ani
ori poți strânge lemne de foc din pădure în timp ce sforăie,
ori să aprinzi un mic foc care s-o ațâțe pe moașă,
cu țigara în mână;
numele ei este Najat¹

¹ În limba arabă, „najat”
înseamnă „refugiu” sau
„supraviețuire”. (n.tr.)

Najat, Najat
a crescut lângă rațe răpănoase, îmblânzite
și la școală a învățat moșitul.

Școala
școala
labirintul căscat de o singură femeie,
se rostogolește ca un arici
între ghearele vieții,
într-un liceu
de puterea unui camion,
sub ochii veghetori ai rațelor,
chipul sisific,
bumbacul,
adevărul.

- De ce repetăm cuvintele?
- De ce le repetăm?
- Limbajul n-are niciun sens
- Limbajul este pus la treabă

Pe drumul spre progres, există puncte de trecere electronice
dacă o metaforă pătrunde prin ele, explodează

de aceea
nu te poți plimba printr-un labirint alcătuit dintr-un singur cuvânt.

Mâna moașei, vârâtă adânc în uter, iese victorioasă
oja roz pulsează ca o inimă artificială
Najat
Najat
Najat
până la moarte.

/nūn/

Omul este acolo
alunecând pe suprafața vrăjitoarească ce-l învață misterul
Omul zice: De ce limba mea pofteste la gustul zarului când mă
gândesc la foc?
De ce mezosfera mi se aruncă la picioare ca și cum s-ar arunca
în brațele cuiva?
De ce-mi uit numele cu fiecare limbă nouă pe care mi-o dăruiește iubitul meu?
Cine sunt eu dacă nu însăși rușinea simțită-n fața florii care noaptea
se aruncă-n
spânzurătoare?
Mă mișc de ici-colo cu aroganță, iau hotărâri în ceea ce privește mireasma
delicată a
florilor
de-a lungul Căii Lactee.
Cu grijă, împrăștii mărgăritare colorate
Cum să nu-mi fie frică să nu mă rătăcesc în pustietatea chipului meu?
Dar niciodată nu mă întorc să-mi culeg rodul pădurii de sticlă prețioasă
Rănille adânci din visele lui Dumnezeu mă așteaptă
păstrând pecetea de argint ce numele mi-l are însemnat și panouri solare
și o cheie care poate orice să desfacă
și cifrul complex, și un ghid pentru sărut
Dar am uitat cifrul
și-mpreună c-o turmă de girafe verzi plânsu-l învăț.

traducere de Rita Chirian

SOLOMON DERESSA

Solomon Deressa (1937-2017) s-a născut în Welega, o provincie muntoasă din vestul Etiopiei, și și-a părăsit la o vârstă fragedă satul natal mutându-se la Addis-Abeba. În 1959 a primit o bursă de studii la Universitatea din Toulouse. Ajuns în 1960 la Paris, a trăit în epicentrul mișcărilor literare, muzicale și artistice ale vremii, experimentând, învățând și scriind într-o atmosferă de libertate și efervescență. Întors în 1963 la Addis-Abeba, a lucrat la Radiodifuziunea Etiopiană și a scris pentru „Addis Reporter”, însă a părăsit țara după Revoluția din 1974, stabilindu-se în Statele Unite ale Americii, unde fusese în 1972 bursier al International Writing Program de la Universitatea din Iowa. A scris și publicat două volume de poezie în Amharică, *L’Jinnet* (1970) și *Zebet Ilfitu: Walotat* (1999), însă a scris și în franceză și engleză texte publicate în reviste și antologii prestigioase, ca *Silence is Not Golden: A Critical Anthology of Ethiopian Literature* (1995).

Republică federală ce cuprinde peste 80 de grupuri etnice, cele mai vorbite limbi fiind Oromo și Amharică, Etiopia este a doua cea mai populată țară a Africii. Civilizația etiopiană, sau abisiniană, este una dintre cele mai vechi ale continentului. Fondat în 150 î.e.n., regatul Axum era o mare putere a sec. V-VI, întinzându-se din estul Africii până în sudul Peninsulei Arabice și având relații cu lumea greco-romană – Etiopia a fost a doua țară, după Armenia, care a adoptat creștinismul. Ascensiunea dinastiei cușite Zagwe a dus la căderea Axumului (sec. X), iar în sec. XIII a urmat dinastia Solomonică (numită astfel fiindcă ar fi descins, conform *Kebra Nagast*, din regele Solomon). Imperiul Etiopian a ajuns la apogeu în sec. XVI, când era suzeran asupra statelor musulmane din Cornul Africii. La sfârșitul secolului al XVI-lea, popoarele nomade Oromo au pătruns în câmpiile abisiniene, ocupând teritorii întinse. A urmat o perioadă de declin, până când, la 1855, împăratul Tewodros al II-lea a reunificat imperiul. Italia fascistă a ocupat țara între 1936 și 1941, perioadă în care Haile Selassie, figură esențială pentru Etiopia modernă, a fost exilat în Anglia. După răsturnarea lui Selassie a urmat perioada socialistă (1974-1991) în timpul căreia a avut loc „terorarea roșie” (1976-1978), perioadă de represiune ce a făcut 500.000 de victime. În 1993, Eritreea s-a rupt de Etiopia; a urmat un război costisitor încheiat oficial în 2018. În prezent, Etiopia este cuprinsă de multiple conflicte interetnice, guvernul confruntându-se cu grupări rebele secesioniste și cu teroriștii al-Shabaab.

„Nu-i chip să divorțezi
poemul de pământ.”

Poem către Matrice

imagine și silabă, despărțite ca Marea Eritreei
 Somalia se destramă în strâmtoarea coeziunii
 munteni cu ochii închiși vânează o izbăvire într-un supliciu
 visătorul și visul trăiesc și mor acum separat

chipul Sabeenilor șters, dar silabarul păstrat
 umblând încolo și înapoi, înainte să aleagă de la stânga la dreapta...
 hrănindu-se mai întâi din scamatorii profetice apoi din valuri tăiate
 apoi din promisiunea mântuirii, aici ca pretutindeni, secătuită
 de compasiune.

aluzii tainice despart sprânceana semeț ridicată și elanul picioarelor
 porțile misterului originar linse cu pompă ereditară —
 doar din când în când un cântec se scurge pe lângă toc
 repetându-ne ceea ce de trei ori am mai auzit.

poemul, rebus, sunet, jurământ adus paravorbirii,
 grai cu rădăcini în pânțele vecine cu Împărăția Cerurilor,
Egzi-O, Ill-la-Hu, Wy... Wy... Wy, Ouh... Ouh... Ouh, Om Ah Hum¹...
 iar și iar reîncarnat. Sau fără a se naște vreodată.
 Împărăția Cerului, veșnic prezentă-n jocul de lumini și

umbre, se fărâmă când în cale ies masă, față, stampă, floare, buze, obraji,
 & minunatul timp adie cu iz de pâine coaptă, catifeaua pielii
 și mierea răsuflării. Ah! cum despărțirea ocrotește dorul...

dragostea, prim-născută din lumină licărindă, spune o poveste aspră
 [a lui Lucifer?]
 vorbește despre despărțire și vrere infinită, transformă ființa în cadență...
 arestate-n anxietate se masturbează primatele stăvilind panica [indecent]
 abstractizând ordinea, ocolim și momentul [imoral]

& ritmul devine timp... și materia începe-a se mișca... fluid
 & glasul se reflectă în imagine dincolo de abstracțiunea hărăzită...
 [un poem?]

¹ „Dumnezeul meu, Dum-ne-Zeul lor, vai... vai... vai, uf... uf... uf, *Om Ah Hum...*” – traducere din Amharică și alte limbi. *Om Ah Hum* – mantra regăsită în mai multe tradiții religioase, legată de ritualuri de purificare; în budismul tibetan, cele trei silabe sunt interpretate ca reprezentând corpul (sau esența formei), vorbirea (sau esența sunetului) și mintea (sau esența gândirii și afectivității). (n.tr.)

noi, cei fragmentați de sunete trunchiate și serife
care ne-am acoperit urmele încă de la tăcerea premergătoare țipătului dintâi
ale căror limbi nu mai pot să poarte povara cuvintelor istovite,
așteptăm, deși nimeni nu ne știe așteptarea. [de ce?]

sunetele fărâmițate în oromo, amharică, tigrinya, somaleză
și cele patruzeci și patru plus patruzeci și patru de-alte limbi... [pentru ce?]

până când să te prefaci că viața și moartea nu-și schimbă locul între ele
& asta, creuzet salvator și nu ferecarea în alegeri?

să înmagazinezi țipetele a patruzeci și patru de limbi sfâșiate? [cum?]
atenție la silabe! sfârâmarea mea-i organică, adâncă până-n măduvă...
ciobiți vino să zacem sau nu vorbi deloc
urlă-mi în ecou torturile din temniță sau nu rosti mai mult. [poem?]

cei erudiți de-abia de-și mai văd nasul
marxiști cu fețe arse au demonstrat-o, de o mai fi nevoie de dovadă
extrapolând viitorul dintr-un trecut ce n-avea rost să fie inventat.
De parcă te-ai putea încrede în trecut!

trecutul nu e altceva decât prezentul șchiopătând [eu s-o fi spus?]
(nu ajunge doar bunăvoință pentru a păși înapoi în linie dreaptă)
trecutul n-are dimensiuni, trecutul nu poate să vadă, nu poate auzi
abia se vede, abia se-aude – și se aude că oferă doar ce-avem deja.

ce urmează-i netrăit acum, prezent numai în fantezii anoste, un șiretlic lipsit
de umbră...

(i-ai angaja pe cei morți & pe cei încă nenăscuți măcar ca borne la frontieră
replica teritorială a timpului la teamă, pișatul împrôșcat al unui câine
prezența ațipind și revenindu-și când și când?)

Ce alt motiv pentru izbirea plăcilor tectonice, implozia stelelor,
[de spaimă?]

și ghinda să abandoneze încapsularea sa eternă pentru a se ridica pentru
milenii poate

[ce orgoliu pervers!] și cățeaua să-și aducă pe lume puii schelălăind
când mamă și pui se îndreaptă spre fiecă stăpân pentru un dram de dragoste?

astfel nemișcarea lasă loc epistaziei
împrăștiată-n valuri când se scufundă inima:
împingând spre naufragiu Zeii și Zeițele balenele dezorientate
regii și reginele preoții și preotesele orice soi de diavol

dictatorii și revizorii, lingăii și conducătorii,
pe cei ce își slujesc divinitățile și maiestățile și sanctitățile
care asemenea cățelului insistă să aibă parte de atenție...
futu-i! atâta strălucire, atâta oroare, doar pentru că ne-am ieșit din minți!

et la gloire de dieu n'aura pas lieu

la fel ca tine
și eu din asta m-am născut... ca tine steaua spulberată
ca mângărimea tectonică înaintând în colosal efort spre zilele din urmă
un cățeluș dintr-un ciopor cuprins de-ardoarea unei galaxii în dilatare...

ca tine ca ea ca el ca noi ca ei

înnebunit am plecat... și înnebunit mă lansez spre acasă
fie de n-o fi posibilă începerea căci prezentul fie aici deja
impenetrabil la agresiune evlavie dorință sau seducție...

e dur, e crâncen

sfântul și eroul nu sunt bineveniți [să ți-o fi spus chiar eu?]
știm că au intenții ascunse,
nu stăpânesc acea iuțeală orbitoare ce se încolăcește-n nemișcare
stupiditatea spermei, ospitalitatea ovulului...

râul în secare, fărâmarea muntelui, nisipul aninat de vânt
cele de două ori patruzeci și patru de limbi ale Cornului²
nu le mai recunosc...

² Cornul Africii
(n.tr.)

ele povestesc de glorie ancestrală, și de promisiunea venitoare a mileniului
neștiind că, deși pot să rostească orice nume, alte nume vor ajunge
nerostite...

mereu. Și limbile de foc vor linge iar
cuvinte ca lăstarii unui smârc spre soare se vor înălța
fără vreun motiv tânăra o să zâmbească
și în tăcere o să-ntrebe: ce început să fi avut toate acestea?

poem apărut în antologia *Silence is Not Golden: A Critical Anthology
of Ethiopian Literature* (Red Sea Press, 1995)

traducere de Șerban Mihalache

LADAN OSMAN

Ladan Osman este o scriitoare și cineastă de origine somaleză care trăiește în Brooklyn. S-a născut la Mogadishu, dar a crescut în Columbus, Ohio, și a studiat la Universitatea Otterbein și la Universitatea din Austin, Texas. După un chapbook pregătit, *Ordinary Heaven* (2014), a debutat cu *The Kitchen-Dweller's Testimony* (2015, cu o prefață de Kwame Dawes) ca urmare a câștigării prestigiosului Premiu de Debut Sillerman pentru poeți africani. Pentru *Exiles of Eden* (2019), ce îmbină poezia, fotografia și experimentul, a primit Hurston/Wright Legacy Award for Poetry (2020) și Whiting Award for Poetry (2021).

„O poveste bună – una care își cunoaște rostul și puterea –, imageria și sintaxa uimitoare și o perspectivă neobișnuită asupra lucrurilor ne pot ajuta să ocolim structurile sociale și politice problematice care sunt, cel puțin în parte, făcute pentru a ne limita vocea.”

Situată în Cornul Africii, partea cea mai estică a continentului, Somalia a fost în Antichitate un important centru de comerț, având în mileniul II î.e.n. contacte și schimburi cu Egiptul și cu Micene, iar în perioada clasică cu romanii, grecii, arabii și indienii. Imigranții arabi introduc Islamul începând cu secolul VII e.n. și mai multe sultanate vor înflori aici în Evul Mediu. De pe la mijlocul sec. XIX, peninsula devine teatrul de operațiuni pentru competiția dintre Marea Britanie, Franța și Italia. După Conferința de la Berlin (1884), britanicii impun un Protectorat de-a lungul coastei, iar în 1936 Italia fascistă încorporează Somalia în imperiul ei colonial. În al Doilea Război Mondial, britanicii cuceresc Somalia, care își afirmă independența în 1960. Lovitura de stat militară din 1969 a adus la putere un regim comunist dictatorial care a durat până în 1991. De la această dată, Somalia a fost un stat cuprins de războaie civile și de foamete, ce au făcut un milion de victime, și este în prezent paralizată de războiul dintre guvern și gruparea islamică teroristă Al-Shabaab.

Păpușa Amber

Te-am spintecat acum mulți ani, ți-am retezat membrele c-un cuțit și te-am aruncat în tomberonul de vizavi.
Am văzut pisica cu trei picioare jelindu-te cu capul pe labe.

Amber, monstru cu ochi stinși, cum m-ai găsit?

N-ai țipat când ți-am despicat cusătura spinării.
Te holbai. Zâmbeai cu buzele alea uscate.
Nu eu te-am colorat cu mov.
Nu eu te-am ținut sub scară.

Dar noi nu ți-am pus niciodată bigudiuri în păr.
N-ai fost bună nici măcar pentru Ursul Maroniu,
căruia Păpușile de Hârtie nu voiau să-i spună cât e ceasul.
Am fi putut să te lăsăm să te măriți cu el.

Ești o fată urâtă, într-o rochie cu imprimeu găsită la Armata Salvării,
într-o ladă.
Ochii ți se învârt albi în orbite, chiar dacă ești ieftină
și ochii nu ți se mișcă atunci când ești pusă la dans,
sau atunci când o soră mai mică se joacă de-a bebelușul și te leagă
în brațe.

Îți amintești de noaptea în care ai fost pusă pe frigider, cu picioarele
atârinate?
Am venit după înghețată, mi-am spus.
Te-am aruncat. Corpul ți-era cărnos,
Spatele așa de gras, parcă aveai două cururi.

Cum ți-ai recuperat obrajii după ce ți-am sculptat eu fața?

Ești moartă, Amber. N-o să cred în tine.
Încearcă numai să te cațări pe frigider diseară.
O să te-nmoi în gaz de brichetă, o să te las să arzi într-o cratiță,
apoi o s-o spăl și-o s-o pun la uscat, să nu ruginească.

Seara asta

Seara asta e un bărbat beat,
tricoul lui murdar.

Lângă tomberoanele pentru reciclare nu stă de vorbă niciun cuplu
care să-mi ofere o mână de ajutor să-mi arunc plasticurile.

Nu e nici măcar pisica alb cu negru,
care își menține cu eleganță echilibrul pe buza tomberonului.

E doar miros de respirație acră. Transpirație pe gulerul bluzei mele.
O sticlă cu apă se rostogolește sub o mașină.
Eu, în pantaloni de pijama prea mici, punând morman sticlele mele de suc
peste sticlele de suc ale vecinilor mei.

Mă uit să văd dacă bea cineva pe balcon.

Îmi spun că o să-i fac cu mâna.

Soarele către Dumnezeu

Copiii au mers.
Apoi au început să fugă.
De ce fugim? a întrebat unul.
Nimeni nu știa. Au fugit și mai repede.
Au început să râdă.
De ce râdem?
Nimeni nu știa, Au râs și mai mult.
Copiii au mers.
Părinții copiilor au mers.
Părinții părinților au mers.
Umbrele lor s-au revărsat în față.
Umbrele lor atârnav în spate.
Apoi, au început să fugă.
Nimeni nu mai râdea.

Soarele către Abis

Nu pot să-mi înfrânez privirea
și nu eu am ales asta.
Am fost o rafală de atomi.
Am fost o scânteie dezasamblată.
Îmi doream să fac impresie.
Îmi doream urmași.
Apoi, Domnul mi-a spus:
Să zicem o fiică.
Ești mulțumit?
Extrem. Nemaipomenit.
Dar eu nu eram fiică,
și nici nu puteam să am doar o fată sau trei.
Așa că mi s-au dat toate fiicele.
Toate florile, toate fructele.
La început, am fost o lampă
aplecată peste o grădină de trifoi.
Rădăcinile au supt din țărână,
au biciuit-o și s-au târât pe ea milenii.
Apoi s-au înălțat
peste tot pe pământ.
Privirea mi s-a făcut zare.
Originea mea s-a înnegurat.
Ochii mei căutau întruna,
privirea mea cuprindea.
L-am rugat pe Dumnezeu să apuc o cale,
să-mi dea pleoape, să-mi dea un vâl.
Să-mi dea un acoperiș, ca tuturor celorlalți.
Doamne, te rog. Alină-mă, te rog, Doamne,
până când Dumnezeu s-a săturat de chinul meu
și mi-a stabilit o axă.
Dumnezeu a spus: Așteaptă. A repetat: Așteaptă.
Ți-am dat fiice peste fiice.
Nu ai mulțumire?
Nu cunosc mulțumirea.
Nu știu ce am devenit.
Dumnezeu a spus: Atingerea ta
e de necuprins.
Acum Mă cunoști.

Niciun spațiu între noi.
Toți oamenii își întorc fața spre tine,
dar ei, fără îndoială, apucă o cale.
Șovăie spre casă.

Raiul obișnuit

Așez o păpușă pe scaun și aștept să vorbească.

Vreau să spun „Fii!”, dar eu sunt o creație obișnuită.
Îi urmăresc pliurile de sub ochi, așteptând să zvâcnească.

Am și eu vise, îi spun.
În visele mele, sunt mai bună decât mine.

Călesc ardei într-o tigaie bine unsă și fac niște anunțuri.
Spun că în viața de apoi nu putem lăsa nici măcar o particulă din lumina
noastră

să scadă. Nu sunt o femeie profet,
dar cunosc paradisul. Mi-am văzut sufletul stând pe iarbă.

Acolo, am aflat că Dumnezeu nu cunoaște rușinea, iar după șase zile
i-a permis atmosferei să facă anumite suflete să se-nfioare;

ne târâm sub mărăția ei. Aici, pot obține raiuri obișnuite.
Aici, apelez la cartea mea cu întrebări. Ce e dragostea? De ce zice

„Îmi dai voie să-ți stăpânesc sufletul?” Unde păstrează ce ia?
Ce anume cere umbra care se ploconește? De ce stâncile subjugă

apa? Care e poezia sclavului? Oare mării îi plac răgetele sau murmurale ei?
Păpușa nu poate răspunde. Cuta de pe buza inferioară sugerează

că intrarea în raiul obișnuit presupune doar recunoașterea lui,
ca aroganța sufletului să cântărească mai puțin decât sămânța de muștar.

Îmi pare rău pentru tine, îi spun.
Ești martoră, dar nu depui mărturie.

NICK MAKOHA

Nick Makoha (n. 1974) este un scriitor de origine ugandeză care a fost forțat să-și părăsească țara în copilărie, pe vremea lui Idi Amin. După ce a trăit în Kenya și Arabia Saudită, s-a stabilit la Londra. Licențiat în biochimie, a lucrat în domeniul bancar înainte de a se dedica exclusiv scrisului. A publicat chapbook-urile *The Lost Collection of an Invisible Man* (2005), *The Second Republic* (2014) și *The Resurrection Man* (2015, Premiul Brunel pentru Poezie Africană), iar volumul său oficial de debut, *The Kingdom of Gravity* (2017), s-a aflat pe lista scurtă a Forward Prize for Best First Collection. A mai publicat piesa de teatru *The Dark* (2018) și a fondat la Londra Fundația Obsidian, o comunitate internațională dedicată poezilor cu origini africane.

”Fără cultură nu poate exista comunitate. Comunitatea se naște din artă. Când primul om scrie hieroglife pe un perete pentru a le transmite celor ce vin după el, încearcă să conecteze lumea din afară cu lumea dinlăuntrul său. E o modalitate de a împărtăși o poveste. Povestea e cea mai importantă tehnologie pe care o avem.”

Granițele actuale ale Ugandei au fost, la fel ca în cazul multor țări africane, trasate de europeni în mod arbitrar și artificial la sfârșitul secolului al XIX-lea. Astfel, Uganda a reunit două tipuri de societate între care existau mari diferențe: regatele Bantu din sud, pe de o parte, și popoarele nilotice și sudaneze, mai descentralizate, de la nord. În 2005, pe lângă engleză, limba Swahili a devenit a doua limbă oficială a Ugandei (fiind privită ca neutră de numeroasele etnii ale țării), la fel ca în țările vecine, Tanzania și Kenya. Uganda a fost Protectorat britanic între 1894 și 1962, după independență țara cunoscând o perioadă de neașezare politică, urmată de regimul dictatorial al lui Idi Amin (1971-1979), care a făcut, conform unor estimări, 300.000 de victime. Actualul președinte al țării, Yoweri Museveni, conduce autoritar Uganda din 1986.

Basquiat îl întreabă pe Poet despre Moarte

La o petrecere de pe acoperiș, noaptea promite atâtea, iar noi privim moartea. Sau ar trebui, mai bine, să zic că Bruce Willis intră desculț într-un zgârie-nori? Mi-ar fi plăcut să fi făcut o poză. Gazda, ceva realizator TV pe care l-ai recunoaște, a angajat o firmă care să proiecteze filmul pe pereții hotelului de vizavi. Tipa cu care eram se întorsese de la baie.

Eu venisem cu ea. Arătând către open bar, simt căldura soarelui reflectându-se din clădire. Mă face să vorbesc în a patra mea limbă, dar gândurile mele ne dezbrăcaseră deja în prima. Lângă piscină, un ospătar întreabă

Sunteți gata să comandați? Recomanzi pad thai-ul cu pui pentru două persoane și, dacă nu au, ne orientăm spre bibanul cu salată de fasole verde. DJ Shadow își conectează boxele la stații chiar când cotul lui stâng doboară paharul de Blood Orange Champagne Mule pe ciment. Până și căderea are grația ei. Bruce Willis e pe acoperișul clădirii Nakatomi, gata să înfrunte un paradox: teroriștii intenționează s-o arunce-n aer.

O clădire în flăcări
e un fel de-a spune că nu ești binevenit acolo. Ospătarul se întoarce cu tacâmurile și-mi văd țara în oțelul lor, cu doar două săptămâni înainte să intre în faliment.

Ca și cum s-ar fi simțit nevoia de a-mi reaminti că pot fi în două locuri deodată.

CODEX©

00.21. (ÎNCEPUT BANDĂ)! Pornim aici, în tranzit; e septembrie și am nevoie să inventez un anume tempo, precum Coltrane în *Alabama*. Caut o groapă în pământ sau un fulger dintr-un copac fără scoarță cu fragila sa strălucire care se ițește de sub linia apei, invizibilă de pe drumul neasfaltat. Unde e vechiul meu oraș așezat pe șapte coline? Unde e cerul care, din înălțimea lui, să privească noaptea strecurându-se-năuntru? Unde sunt caii scăpați? Știu că vin

dintr-o altă lume care e și teacă, și lamă, și
vânătaie, și sânge. M-ai pus într-o cameră.
Șeful tău îmi folosește numele de familie, de după ușă,
pentru a exprima relația, dintre mine, în parte,

și întregul lui. Numele sună ciudat din colțurile
gurii sale, ca momeala la capătul cârligului.
Privesc spre un ceas. Tavanul fals e perforat
și mă întrebi *De ce m-am mutat din casa pe care am avut-o odată
în casa asta?* Tăcerea ta e și ea o groapă. Pământul
din care am venit nu-și dorește reîntoarcerea mea.
Bărbați care arată ca mine, în secolul al optulea,
au venit până la buza țărmurilor tale. Au folosit vântul
ca pe o piatră-ntr-o praștie. Eu am folosit un pod aerian.
Am folosit o pistă. Un culoar de zbor gălăgios. Am folosit
o sală de așteptare din aeroportul unei țări cunoscute pentru
armata ei invadatoare. Am folosit ce sunt în noaptea asta
cu steaua ei îndepărtată. M-am folosit de ceea ce nimeni nu
vrea să recunoască: geografia e totul. (SFÂRȘIT BANDĂ).

AMS

Suntem în cădere spre pământ. Ecranul
de pe tetiera din față e un tonomat. Noaptea
se prinde de avion. Căștile mele îneacă
un public de bărbați care au transformat
țara mea natală într-un teatru.
Gurile lor sunt pline de sare și limetă,
înotând în cantități de tequila, grele
cât trupul meu. Un sistem de joasă presiune
de la nivelul abdomenului îi privește
de la fereastra cabinei. Ryan
Gosling e la clape. Mâinile mele vor
să li se arunce spre gât. Ei sunt Zei
într-un Oraș al Stelelor. Nu, stai, eu sunt un oraș
care privește trei oameni jucându-se de-a
Dumnezeu. Nu, sunt Dumnezeu care privește
trei oameni jucându-se cu orașul meu.

Moise și egiptenii

Sunt încadrat de un corp care-mi încadrează inima.

Dar nimeni nu-i vede temperatura, linia după care lucrează

sau cum i se îmblânzește căldura. Povestea spune că atunci când lui

Moise i s-au înmânat tăblițele a cerut, în limba lui secerândă,

să adopte un geamăn identic. Un dublu care să nu vorbească.

Nu se hrănea, pentru a-i ajuta vederii. Să pun totul în scenă?

Sunt trei nori dincolo de acel continent. Singurii lui tovarăși,
caprele sălbatice și poporul de păsări străpungând, ca săgețile,

aerul gol. Pașii sunt calmi pe povârnișul muntelui.

Nerăbdător să ajungă în vârf. Fiecare picior

adunându-și fermitatea, ca un armăsar care sare peste un gard, pe câmpie.

Chiar dacă plouă și tivul pelerinei sale negre se târăște

pe pământ și pământul e noroios, se mișcă. În sus,

spre nori, înfigându-și călcâiele în noroi

chiar dacă muzica vântului îl împinge spre margine.

Nu se întoarce. Nici măcar în indulgența aceluia moment greu.

Botanistul

Ții minte cărciuma peste care am dat când nu aveam destui bani
pentru taxi spre casă? Tot ce voia să știe barmanul era cu ce echipă ții?

Când i-am zis, ne-a dat un rând din partea casei. Așa a început pentru
noi: ciocnind paharele într-o cameră în timp ce afară turna cu găleata.

Am ținut un toast pe *Champagne Supernova* la tonomat. Tu cântai
refrenul, eu cântam la tobe cu suporturile de bere. Cărciuma
se simțea ca bucătăria noastră, cu televizorul și focul aprinse.

Un cuplu, ca noi, juca destul de prost biliard în timp ce beau câte un
shot dublu pentru fiecare bilă ratată. Barmanița mângălea comanda
în timp ce tu te scuturai de lumea de-afară. Am comandat cârnații
speciali cu piure și desert, de două ori. O femeie oarbă, condusă de
câinele ei în grădina berăriei, și-a rulat o țigară. Un ritual învățat.

Lumina apărută la capătul bățului de chibrit, un fel de tufiș arzând, a început să mocnească și mirosul de tutun ți-a gădilat un zâmbet dintr-o parte a feței. Am mai comandat un rând, în timp ce tu-mi mâzgăleai fața pe un șervețel, folosind momentul pentru un curs de artă. Ai o teorie, cum că greșelile noastre sunt mai ușor de recunoscut în ochii altora. În ochii prietenilor.

Regele Alfonso

Cine, cu mințile la el, ar deveni rege? Chiar dacă eu sunt numit după unul, m-ai fi aflat. Îmi lipsește dorința, dar aș putea-o face. Să transform coasta unui deal într-o fortăreață și vârfurile unui popor, într-un trib. Dar cine

ar vrea să facă parte din schema asta piramidală? Cum să le potolesc îndoielile? Ia banii ăștia ca să locuiești în aceste granițe. Când zăbovești pe la frontieră, ca un vultur urlând în văzduh,

fii protectorul meu. Nu lăsa să-ți scape nimic, nici măcar viitorul. Varsă sânge. Uplete-le oamenilor gândurile cu ideea de mine. Devino un edificiu al eroilor. La venirea furtunii, voi asigura totul. Ia pământul, fructele lui vor potoli

foamea. Dar când anotimpurile se schimbă, schimbă-te cu ele. Arde-i, în numele meu, pe cei care se împotrivesc. Fii ca un roi, alină-i pe ai noștri, înțeapă-i pe ceilalți. Și acum, că suntem o colonie, întoarce-te la postul tău.

Continuă să te întorci la el. E singurul fel în care putem supraviețui istoriei. Cine suntem și-a devenit carcasă sieși. Dar cine vom deveni e în mâinile mele. Și chiar când luna dirijează marea către mal, ia-mă de mână. Ce rău e în asta?

traducere de Tiberiu Neacșu

NKATEKO MASINGA

Nkateko Masinga s-a născut la Pretoria și este o scriitoare și cercetătoare sud-africană ce lucrează la intersecția dintre medicina narativă și justiția socială. Absolventă a International Writing Program de la Universitatea din Iowa (2021) și directoare a programului de internship al *Africa in Dialogue*. În 2022 a fost aleasă de influenta platformă jurnalistică sud-africană News24 drept unul dintre cei 30 de Tineri Mandela pentru Viitor. A publicat chapbook-ul *Psalm for Chrysanthemums* (2020) și volumul *Daughter Wound* (2024).

”Puțini dintre noi ajung să se stabilească acolo unde ne-am născut, unii ne mutăm în alt oraș sau regiune, alții pleacă în cealaltă parte a lumii, iar încercarea de a micșora distanța dintre locul de origine și noua casă este un act de performare a africanității noastre – pentru a ne reasigura că nu ne-am pierdut, ci doar am parcurs o călătorie.”

Populațiile cele mai vechi, nomade și pastorale, ale Africii de Sud, boșimanii și Khoekhoe, au fost cucerite și asimilate de popoarele Bantu venite din nord încă din sec. IV î.e.n. Coasta Africii de Sud a fost explorată pentru prima oară de portughezi, care căutau o rută maritimă spre Orient, la sfârșitul sec. al XV-lea. Compania Olandeză a Indiilor de Est fondează o așezare permanentă, Cape Colony, cu capitala la Cape Town, în 1652. În urma Războaielor Napoleoniene, Cape Colony a fost anexată, devenind oficial colonie britanică în 1815. Imperiul Zulu, condus de Shaka, provoacă în prima parte a secolului al XIX-lea masive mișcări de populații și migrație forțată, fenomen care va rămâne cunoscut ca *difaqane*. Crizele și conflictele dintre populațiile indigene, buri și britanici se adâncesc, iar războiul anglo-zulus culminează în Bătălia de la Isandlwana (1879), urmată de incendierea capitalei Ulundi. În plus, o serie de nouă războaie între britanici și poporul Xhosa au loc între 1779 și 1879. În urma celor două războaie cu buri, încheiate în 1902, britanicii își impun controlul, creând Uniunea Africii de Sud (1910), stat segregacionist dominat de albi, care vor extinde și vor legifera sistemul apartheid (1948), condamnat oficial de ONU în 1966 și încheiat în 1994 prin alegerea ca președinte a activistului și omului de stat Nelson Mandela. Al treilea cel mai bogat stat al Africii, Africa de Sud este și una dintre țările cu cele mai mari inegalități sociale din lume.

Mă întreb dacă plecarea de acasă m-a făcut să fiu așa

Nu am copii, dar mă întreb dacă ăsta-i un loc bun de crescut copii,
dacă să fac copii
sau dacă vor crește dorindu-și o piele dispensabilă;

cu o etichetă pe care să scrie:
A se îndepărta când negrul devine prea greu.

cu o etichetă pe care să scrie:
Atenție: Această țară are nevoie să fii mai deschis
decât maroul moștenit de la pământul de acasă
Această țară are nevoie să fii mai ușor
decât bagajul lăsat în urmă când ai fugit de război.

La orele de desen mi s-a spus
că maroul este o combinație de trei culori:

Roșu (pentru sângele celor care au murit încercând să ajungă aici)
Galben (pentru soarele care strălucește și peste cei lăsați în urmă)
Și albastru (pentru cerul spre care cu toții ne ridicăm privirea, sperând
că mâine va fi mai bine).

La orele de desen mi s-a spus
că trupul meu este
Moarte,
Lumină
Și rugăciune.

Mă pregătesc să devin mamă în casa asta nouă
În care mi se zice străină,
în care mamei i se spune refugiată,
surorii mele azilantă,
unchiului meu imigrant ilegal.

Dar sper că într-o zi copiilor mei li se va zice
Frumoși;
cu pielea lor de mahon,
cu pielea ca podeaua de lemn scârțâind sub picioarele mamei lor
înainte ca războiul să o facă să fugă
și să fugă
și să fugă.

Geografie

De ce le-ai părăsit pe femeile din țara ta
cu genunchii învinețiți de la cât te-au rugat să rămâi?

Cu mătânii îmbrățișându-le încheieturile,
implorându-l pe Dumnezeu să te aducă înapoi
(cu cine altcineva să vorbești
când toți bărbații
care-ți știu limba
au încetat să te asculte?)

Mama ta cântă în Otjiherero:
Ami hi ri onyama
Ami hi ri onyama (Nu mai mănânc carne)
Postește de când ai plecat.

Când ai ajuns aici,
m-ai învățat geologie:
că dunele de nisip
sunt modelate de vânt și de apă,

iar acum îmi venerezi ochii căprui
pentru că-ți amintesc de Namib:
nisip și mare,
zbucium și lacrimi;
toate lucrurile de care ai fugit,
doar ca să le regăsești pe fața mea.

Acasă îți este venerată absența:
bunica ta a început să ardă tămâie
ca să înlocuiască mirosul plecării tale
cu ceva mai puțin sinistru.

Spui că ai trecut granițele
ca să aduci dragostea pe țărmul de la picioarele mele
dar ți-ai croit drum până sus
să desenezi o hartă pe pielea mea de mahon:
continente pe coapsele mele,
insule pe pieptul meu.

Eu zic că ăsta-i abuz.

Tu îi spui geografie:
oase rupte și contuzii
sunt recife și țări
pentru tine.

N-ar trebui să te mai iubesc așa.
N-ar trebui să te las să rămâi.

Dar când mă atingi,
nu mă pot abține să nu spun
Bun venit acasă, iubitul.
Bun venit acasă.

Fantoma îndurerată

corpul meu este îmbălsămat pentru înmormântare
în timp ce soțul meu plânge, cântă imnuri
și mă imploră să mă întorc la el

să fie oare permis așa ceva?

să fiu de folos iubitului meu îndoliat:

la noi în bucătărie
ca sparanghel

în laboratorul lui
ca aparat

în eter
ca apariție
ca fantomă apologetică

Îmi pare rău, dragul meu
chiar am vrut să rămân

nimeni nu știe ce va urma,
a spus kalwar
maliția morții, mânia ei
neobosită și necruțătoare

nimeni nu poate prezice sfârșitul,
nimeni nu știe că lacrimile curg

în viața de apoi, în afară de noi: cei
morți cei pierduți cei de dincolo dincolo

dincolo de ce? nu există nimic
dincolo de viața noastră împreună,
un refren pe care doar ce-l începusem

dragostea mea, chiar și în moarte jelesc

Catharsis

sub patul nostru,
găsesc o fotografie decolorată cu femeia pe care ai iubit-o
și pe care încă o iubești în dimineți ca asta

o pun pe șemineu ca s-o privești
îți dau șansa să te prefaci că nu știi

la amiază ne despărțim

era inevitabil, se pare

tu, ieșit din crisalida incertitudinii,
eu, care m-am descâlcit
dintr-un coșmar care nu era al meu

acum știu

ceea ce îndrepta cuțitarul
spre corpul ei
în visele mele noapte de noapte
nu era o lamă obișnuită –

erai tu
corpul tău

mereu atât de aproape de pielea ei
mereu atât de roșu
și totuși, eu eram cea care sângera

SIPHOKAZI JONAS

Siphokazi Jonas este o poetă, dramaturgă, actriță și artistă de spoken word sud-africană care trăiește în Cape Town. A scris, performat și produs mai multe one woman show-uri poetice: *Poetry Under the Stars*, *Wrestling with Dawn* și *Conspiracy Theory*. Poetă multipremiată, predă engleză, literatură sud-africană și ține cursuri și ateliere de poezie orală isiXhosa (limba poporului Xhosa) și performance poetry, iar în 2016 i-a apărut DVD-ul de poezie live *Wrestling with Dawn*. A performat alături de renumiți muzicieni sud-africani: Spho „Hotstix” Mabuse, Freshlyground, Pops Mohamed, Dizu Plaatjies, Dave Reynolds.

”Trebuie să dedici muncă visului tău. E minunat să visezi. Cred că a visa e un act de protest uneori și un act de rezistență, dar trebuie să muncești pentru împlinirea lui. Să-i dedici timp. Trebuie să mergi la cursuri și ateliere, să primești de oriunde tot ce se poate învăța, să interacționezi cu cei care au aceleași căutări și cu colegii tăi, și să nu te concentrezi exclusiv pe poezie. Sunt atâtea forme artistice care pot funcționa colaborativ. Trebuie să muncești pentru visul tău, altfel el va rămâne doar atât: un vis.”

Pantofi mari

Îți amintești cum ne jucam de-a oamenii mari
cu pantofii mamei care ne erau prea mari și geanta ei,
și cum bluza ei te îmbrăca până la genunchi
Până la urmă crești și îți e bună
Apoi vă rămân mici lucruri de care niciunul dintre voi nu vrea să se dezbrace
În limba mamei tale încă ești o impostoare.
Sunt lucruri pe care vrei să le despachetezi
să le scoți din valiză
dar nu ai limba în care să faci asta.
Când scrii în isiXhosa
te simți de parcă toată lumea se uită
la cât de strânsă îți e Engleza în picioare –
te jenează până la sânge ești acum
un os nelalocul lui și
un mont al culturilor în război.
Tot ce vrei e să-ți porți limba maternă prin oraș
fără să șchiopătezi.

În remisie

Cei 340 ml de bere cu ghimbir Stoney dintre mine și sora mea sunt
un ocean efervescent care trebuie împărțit fără discriminare,
câte o gură pe rând:
apoi eu,
apoi ea,
apoi eu,
apoi ea.
(Un strop pe tricou e tot un rând)
Apoi ea, apoi eu, apoi ea, apoi eu.
E o lovitură de stat pe bancheta din spate expansivă a Audi-ului din 1988.
Prima mașină a tatei.
În scena asta,
la amenințarea fundului de ocean pe cale să se usuce în interiorul dozei,
până și mama e de acord, de ce cumpără așa ceva?

Într-o altă scenă
 în care mă uit înapoi și pot să-mi permit cei 340 ml
 și pentru mine și pentru el:
 e sfârșitul lunii
 n-avem bani decât de una
 ne face Moise, împarte o doză de suc în două
 tata nu își cere rândul
 noi nu ne oferim.

În vara aia din Februarie sunt motivată să învăț
 despre cancer și culoarea verde, au aceeași rădăcină comună a cuvântului

în isiXhosa, „hlaza”.
 A fi „verde” e a fi obraznic.
 Cancerul e obraznic.

2015 ne-a luat cel mai lung curent de aer din plămâni
 și tot tragem de respirație.
 Punem telefonul pe speaker după chimioterapia lui și
 între noi se ridică bule de aer
 apoi el, apoi noi, apoi el.
 toată lumea a vorbit pe rând;
 suntem toți aici încă.

Rămășițe în stația Cape Town

În fiecare noapte, de la platforma 1-22 o ciurdă de locomotive,
 cu fețe grele și stomacuri chinuite,
 se adună să rumege
 poveștile care trec pe liniile suburbiilor și orașelor în acea zi:
 Khayelitsha mănâncă la 4:00,
 un terci de ovăz cald de la MamNantsika și potera ei de casnice
 care sunt agitate până la marginile City Bowl-ului.
 Un bilet lunar la clasa a treia e un *dompas*¹ reîncarnat

¹ Un *dompas* era, în perioada apartheidului, numele pe care persoanele de culoare l-au dat unui permis de care aveau nevoie pentru a călători în afara localității, cu „dom” făcând referire la „dumb” (prost, stupid) și „pass” – permis. (n.tr)

le duce cu feribotul peste râul Styx
care separă „cei avuți” de „cei-care-fac-posibil-avutul”
cresc câinele madamei și îi plimbă copiii
dă pe gât ceai de Goodwood
mătușa cu păr de mercur și membre ca biltongul
care „își amintește de vremea când locuri la «clasa întâi» însemna alb”
dar acum crede că înseamnă bani.
Duce cu ea varicele nostalgiei
la Ziua Pensionarilor de la Grand West Casino.
Rosebank după prânz
e un congolez într-un caleidoscop de piele:
un accent Kaapse amestecat cu unul francez
(războiul îl urmărește peste tot)
hair locs² ca niște miriapozi care se ascund sub o șapcă;
și Jordani concepuți pentru swag, nu pentru a trece granițe.
Athlone la cine festive
pe un cuib de păianjeni cu gulere albastre
care se leagănă ca niște ornamente colorate de uși deschise și între vagoane.
Sadismul descendenților Primilor oameni
ai acestui loc,
parcurgând traseele ancestrale de vânătoare,
unde vechea familie a trăit înainte de evacuările din anii ‘60.
În poemul ăsta
și în Constantia,
trenurile nu trebuie să atingă iarba.

² Coafură africană (diferită față de dreadlocks) care constă în fire de păr care au fost împletite și răsucite în palmă pentru a crea un aspect de frânghie. (n.tr.)

Ce nu se scufundă

Ufikile unogumbe, ugalelekile,
akankqonkqozi, udiliza umgubasi.
E potop la noi în casă.
Apa se urcă pe pereți când plângem;
nu ne lasă să respirăm.
Totul e ud de durere.

Înainte de pandemia asta aruncam în întuneric un cântec funebru ca o flacăra,
și vecinii veneau să ne ajute să scoatem apa
pe ușă.

Înainte ca durerea să ne ajungă la glezne

Înainte să ne îngenuncheze

Înainte să ne curgă în vase și în paturi.

A jeli însemna o comunitate împreună

ca aluviunea dintre tine și râul morții.

Acum moartea a umezit acest ritual –

jelim singuri.

Vecinii ridică brațele ca să-și scoată apa din plămâni –

ne înecăm cu toții.

Potopul a ajuns la camerele din interior

și a înăbușit vieți tinere și bătrâne.

A luat ce nu suntem pregătiți să pierdem.

Scuipă în stradă toate poveștile vieții sub formă de mobilă avariata:

pensionara la coadă pentru o bursă socială

pensionara a cărei viață nu are loc să protesteze pentru o plajă

totuși se întoarce acasă, cu hainele ude

bărbatul care moare pentru o bere în curtea din spate

asistenta care își leagă cu rugăciuni o mască zdrențuită și tot e neprotejată

artista care se gândește să-și mănânce cuvintele ca să-și potolească foamea –

și arta e înfometată.

Potopul ne distruge pe toți.

Dar ce vine după,

când profunzimea acestui moment e absorbită de istorie?

Cine vom fi?

Suntem un popor care știe cum să construiască din ruinele dezastrului,

și n-o vom face din nou și din nou.

Când salvăm ce se mai poate folosi,

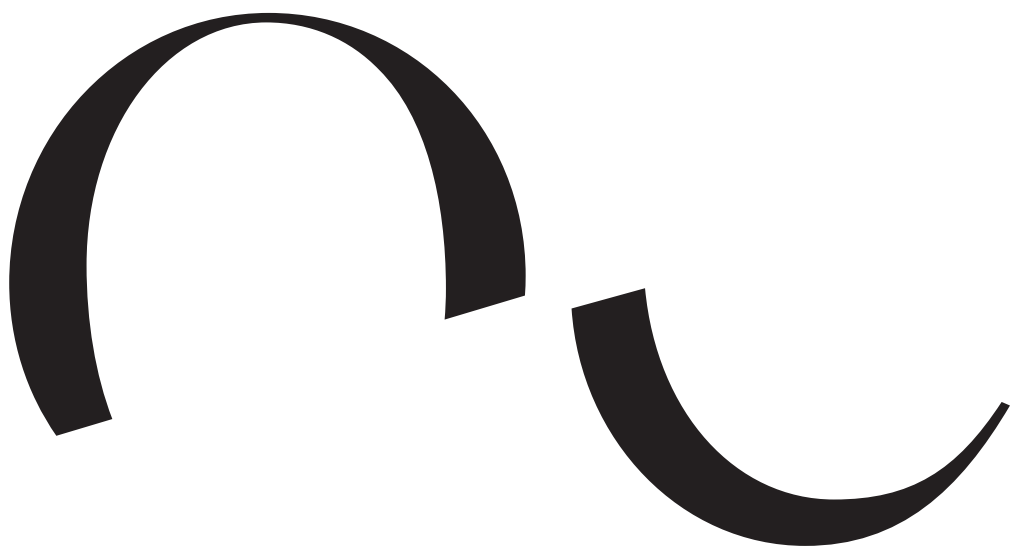
sper să ne regăsim botezați în ceva nou:

cu noi moduri de a jeli,

un popor care a învățat să facă baie sub apă

recitând numele celor pe care i-am pierdut și amintirile care nu se scufundă

niciodată.

Contributori

CRISTINA ALEXANDRESCU

(n. 1993) a absolvit Filosofia la Iași. Poetă și traducătoare, a debutat cu volumul *Cât mai departe de tot ce cunosc* (2022).

RĂZVAN ANDREI

(n. 1981) este poet, traducător și redactor de carte, autorul volumelor de poezie *Jazz pentru iguane* (2018) și *Raport către Walt Whitman* (2022). Lucrează împreună cu Alexandru Botea la o nouă traducere a poeziei lui Walt Whitman.

RADU ANDRIESCU

(n. 1962) a publicat un volum de eseuri, *Paralelisme și influențe culturale în lirica română actuală* (2005), și treisprezece volume de poezie și antologii, printre care: *Oglinda la zid* (1992), *Eu și câțiva prieteni* (2000), *Punțile Stalinskaya* (2004), *Pădurea metalurgică* (2008), *Când nu mai e aer* (2016), *Gerul dintre ei* (2017) și *Fire lungi de wolfram* (2022).

LIA BOANGIU

(n. 1989) a studiat la Universitatea din Craiova și traduce eseuri și poezie pentru „Poesis internațional” din 2017 (Harold Pinter, Andrew Motion, Luljeta Lleshanaku, Miyó Vestrini, Greta Ambrazaitė).

ALEXANDRU BOTEA

(n. 1999) este absolvent de Litere. Traducător și redactor de carte, a scris scenarii de scurt-metraj și a participat la diverse proiecte de teatru și cinema. Lucrează împreună cu Răzvan Andrei la o nouă traducere a poeziei lui Walt Whitman.

PAUL BURCIA

(n. 1993) a publicat traduceri în revistele „Tomis” și „Poesis internațional”. Paginează cărți și creează coperte.

MAGDA CĂRNECI

(n. 1955) este poetă, prozatoare, eseistă și traducătoare. Membră a Cenaclului de Luni, debutează editorial în 1980 cu volumul *Hipermatéria*, semnat Magdalena Ghica (pseudonim pe care și-l va păstra până în 1990). Urmează *O tăcere asurzitoare* (1985), *Haosmos* (1992), *Poeme politice* (2000), antologia *Haosmos și alte poeme* (2004), *Poeme Trans* (2012), *Viață* (2016) și *Opera poetică* (2017), volume de eseuri de literatură și istoria artei și romanul *FEM* (2011).

TONI CHIRA

(n. 2003) studiază Filosofia la Universitatea „Babeș-Bolyai” și a publicat poezie în cele mai importante publicații românești.

RITA CHIRIAN

(n. 1982) este doctor în Litere, scrie cronică de carte și eseuri și a tradus cărți din franceză și engleză. Semnează în „Poesis internațional” din 2010 și a publicat volumele de poezie: *Sevraj* (2006), *poker face* (2010), *Asperger* (2012) și *Casa fleacurilor* (2016).

MIHAELA COSMA

(n. 1955) este doctor în Filologie, profesoară și traducătoare din limba franceză (Mircea Eliade, Paul Ricœur, Jacques Derrida).

ANDREI DÓSA

(n. 1985) a publicat trei romane și volumele de poezie: *Când va veni ceea ce este desăvârșit* (2011), *American Experience* (2013), *Nada* (2015), *adevăratul băiat de aur* (2017), *Expectativa luminoasă* (2020) și *Ultima familie tradițională* (2024). A tradus romane (Dezső Kosztolányi, Magda Szabó, Péter Gárdos, András Forgách), volume ale unor importanți poeți maghiari recenți (Szilárd Borbély, István Kemény) și o antologie a tinerilor poeți maghiari din Transilvania.

VLAD DRĂGOI

(n. 1987) a publicat volumele de poezie *Metode* (2013), *Eschiva* (2015), *sergio leone* (2017), *Aer păsări bere* (2020) și *Soare frumos* (2023) și romanul *Mica mea inimă de om singuratic* (2019). A tradus cărți de Philip Schultz și Abbas Kiarostami.

FLORIN DUMITRESCU

(n. 1966) este poet, textier, traducător, copywriter și antropolog. Prezent în cele trei volume colective ale grupului *Marfă* (1996, 2012, 2019), a publicat volumele de poezie *Ana are mere* (1997), *Încântece* (2007), *Dodii* (2016) și *Sentimentul naturii* (2023).

ANASTASIA GAVRILOVICI

(n. 1995) este doctorandă a Facultății de Litere din cadrul Universității București. A publicat poezie, cronică literară și eseu și a tradus cărți de Kurt Vonnegut, Ernesto Cardenal și Goran Simić, debutând în volum cu *Industria liniștirii adulților* (2019).

ILINCA GÂNGĂ

(n. 1996) a studiat literatură, filozofie și latină la Lyon, apoi un master de literatură comparată la Sorbona, încheiat cu o teză intitulată „Violența experienței și identitate poetică la Sylvia Plath, Alejandra Pizarnik, Mariana Marin și Béatrice Douvre”.

DIANA GEACĂR

(n. 1984) este poetă, prozatoare și traducătoare, autoarea a volumelor de poezie *bună, eu sunt diana și sunt colega ta de cameră* (2005), *Frumusețea bărbatului căsătorit* (2009), *Dar noi suntem oameni obișnuiți* (2017) și a trei cărți de proză, printre care *Cine locuiește la subsol* (2018). Cotraducătoare în 2019 a unei antologii din opera lui Anne Sexton.

IRINA-ROXANA GEORGESCU

(n. 1986) este doctor în Filologie, poetă bilingvă și profesoară, autoarea volumelor de poezie: *Intervalle ouvert* (2017), *Noțiuni elementare* (2018), *Une contre-histoire* (2022) și *Cartea lui Lucas* (2024).

BOGDAN GHIU

(n. 1958) este poet, eseist, critic cultural, traducător și jurnalist. A fost membru al Cenaclului de Luni, debutând în volumul colectiv *Cinci* (1982). A publicat volumele de poezie: *Manualul autorului* (1989), *Poemul cu latura de un metru* (1996), *Arta consumului* (1996), *Arhipelagos* (1997), *Pantalonii și cămașă* (2000), *Poemul din carton*. *Urme de distrugere pe Marte* (2006), *Opera poetică* (2017) și *Cu Orice este posibil* (2019). A tradus cărți semnate de Georges Bataille, Michel Foucault, Pierre Bourdieu, Jacques Derrida, Gilles Deleuze, Jean Baudrillard, André Breton, Marguerite Duras, Antonin Artaud, Michel Leiris, Sade.

IULIA GORZO

(n. 1980) este traducătoare de carte și redactor de film. Printre autorii pe care i-a tradus se numără Cormac McCarthy, Paul Auster, Richard Ford, William Faulkner, Salman Rushdie, V.S. Naipaul, William Golding, Peter Carey, Alice Walker, Alan Moore.

ALEX HIGYED

(n. 1997) este doctorand la Facultatea de Litere din Timișoara și coordonatorul grupării Comuna 30. A debutat în volum cu *nimic personal* (2021).

LEȚIȚIA ILEA

(n. 1967) predă franceza și este poetă bilingvă și traducătoare, autoare a volumelor: *eufemisme* (1997), *chiar viața* (1999), *o persoană serioasă* (2004), *blues pentru cai verzi* (2010), *Întâmplări obișnuite* (2016), *un singur poem* (2022) și *Mi s-a părut c-am fost* (2023).

LIGIA KEȘIȘIAN

(n. 1988) este poetă, traducătoare și curatoare de festivaluri. A publicat volumele de poezie *Mici cutremure* (2017), *Miss Houdini* (2019) și *Anul tigrului de apă* (2023) și a tradus o antologie din opera poetică a lui Mario Benedetti.

CLAUDIU KOMARTIN

(n. 1983) este, din 2010, redactor-șef al revistei „Poesis internațional” și al Casei de Editură Max Blecher. Poet, traducător și antologator, a publicat *Cercul domestic* (2005), *Un anotimp în Berceni* (2009), *Cobalt* (2013), *Maeștrii unei arte muribunde. Poeme alese 2010-2017* (2017), *Autoportret în flama de sudură* (2021) și a tradus cărți semnate de Kurt Vonnegut, Tahar Ben Jelloun, J.M.G. Le Clézio, Gheorghi Gospodinov, Miroslav Holub, Philippe Claudel, Goran Simić.

ANA-MARIA LUPAȘCU

(n. 1993) este absolventă de Litere și Regie de Film și predă limba franceză la Institutul Francez din București.

ȘERBAN MIHALACHE

(n. 1993) este doctor în domeniul inteligenței artificiale și lector universitar la Facultatea de Electronică din cadrul Politehnicii bucureștene. A publicat volumul de poezie *vom trece de Marte dar nu imediat* (2023).

ȘTEFANIA MIHALACHE

(n. 1978) este doctor în Filologie și a publicat trei cărți de proză (*Est-falia*, 2004; *Poemele secretarei*, 2010; *Gene dominante*, 2022) și trei volume de poezie: *Sisteme de fixare și prindere* (2016), *Cronica Akasha* (2021) și *Sunt liniștită, mi-e frică* (2024), precum și studiul critic *Copilăria. Reconstituiri literare după 1989* (2019).

MIHÓK TAMÁS

(n. 1991) este poet bilingv, traducător și redactor. Doctor în Litere cu o teză despre lirica bihoreană, a publicat cinci volume de poezie în limba română, dintre care cele mai recente: *cuticular* (2017), *biocharia. ritual ecolatru* (2020) și *æs alienum* (2024). A antologat și tradus *Către Saturn, înot – tineri poeți din Ungaria* (2021).

TIBERIU NEACȘU

(n. 1981) a absolvit Facultatea de Litere la Craiova. A publicat volumele de poezie: *Nebuna* (2000), *Acrobat în zece pași* (2013) și *Sindromul Joubert* (2023). A tradus din engleză antologia *Miile de tehnologii ale extazului* de Frank Bidart.

DIANA NECHIT

(n. 1972) este conferențiar universitar la Departamentul de Artă Teatrală de la Litere-le sibiene. A publicat studii despre teatrul francez contemporan, precum și cronică de teatru și film și a tradus dramaturgie contemporană franceză și francofonă.

IRINA NECHIT

(n. 1962) este absolventă a Facultății de Jurnalistică a Universității de Stat din Chișinău și autoarea volumelor de poezie *Cartea rece* (1996), *Un viitor obosit* (1998), *Gheara* (2003), *Un fel de liniște* (2006), *Copilul din mașina galbenă* (2010), *Un om de succes și alte pierderi* (antologie, 2018), *Masa de sărbătoare* (2020), *Maria și arma* (2024), precum și a unor cărți de teatru și interviuri.

RADU NIȚESCU

(n. 1992) a publicat volumele de poezie *gringoa* (2012), *Dialectica urșilor* (2016) și *Satao* (2020) și traduce poezie din limba engleză (Kenneth Rexroth, Kenneth Koch, Mark Strand).

IRIS NUȚU

(n. 1996) este doctorandă a Facultății de Litere din cadrul Universității București. A publicat poezie, proză, cronică literară și teatrală și traduceri.

BOGDAN-ALEXANDRU PETCU

(n. 1995) a debutat în 2022 cu volumul de poezie *Transcender*.

ROXANA SICOE-TIREA

(n. 1981) a absolvit Facultatea de Litere a UBB Cluj și Facultatea de Litere a Université d'Artois. A publicat volumele de poezie: *A șaptea dimineață a lumii* (2005) și *Okii* (2009) și studiul *Du pouvoir dictatorial au mal moral: une lecture du roman africain depuis 1968* (2013).

OCTAVIAN SOVIANY

(n. 1954) este poet, romancier, critic, traducător și dramaturg, autorul a optsprezece volume de poezie și antologii, printre care *Ucenicia bătrânului alchimist* (1983), *Textele de la Montsalvat* (1997), *Scrisori din Arcadia* (2005), *Dilecta* (2006), *Pulberea, praful și revoluția* (2012), *E noapte în Arhipelag* (2017), *Poeme de dragoste* (2018), *Șaizecișisase* (2020), și a numeroase cărți de proză, teatru și critică (printre care *Cinci decenii de experimentalism. Compendiu de poezie românească actuală*, 2011). I-a tradus în românește pe Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Alexandre Dumas, Théophile Gautier și Guillaume Apollinaire.

CĂTĂLINA STANISLAV

(n. 1995) este absolventă a Facultății de Litere din Sibiu. Editor la „Z9 Magazine”, a publicat volumul de poezie *Nu mă întrerupe* (2021) și a tradus din Hera Lindsay Bird, Nadia de Vries, Luna Miguel, Livia Franchini, Ariana Reines.

LIVIA ȘTEFAN

(n. 1982) este poetă, traducătoare și performeră. A publicat volumele de poezie *re.volver* (2012), *Lolita32* (2016) și *Thanato Hotel* (2019) și a tradus pentru „Poesis internațional” grupaje de Ai Ogawa, Jean-Michel Espitalier, Mia Axelsson.

OLGA ȘTEFAN

(n. 1988) este poetă și profesoară, cu un doctorat în Filologie. A publicat volumele de poezie: *Toate ceasurile* (2006), *Saturn, zeul* (2016), *Charles Dickens* (2017), *Civilizații* (2020), *Resursa* (2022) și *Bestia de zahăr* (2024).

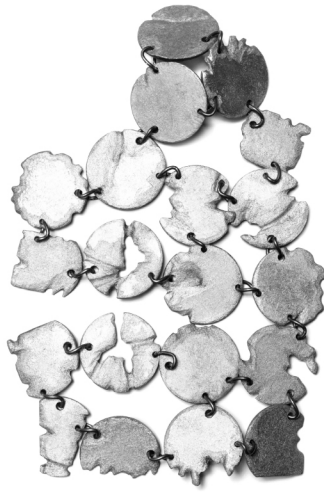
GABRIELA VIERU

(n. 1998) este doctorandă la Facultatea de Litere a Universității din Iași, după un masterat de Studii Francofone. Scrie poezie și recenzii de carte și a tradus *Câteva luni din viața mea* de Michel Houellebecq.

Tipărit la S.C. MEGA PRINT S.R.L.
Piața 1 Mai nr. 4-5
Cluj-Napoca, județul Cluj

ISSN 2068-7060

